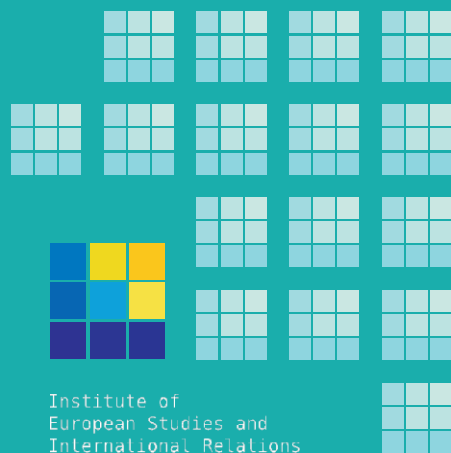

VEREJNÁ DIPLOMACIA: NOVÝ STRATEGICKÝ NÁSTROJ MZV SR?

VEREJNÁ DIPLOMACIA: NOVÝ STRATEGICKÝ NÁSTROJ MZV SR?

JOZEF BÁTORA
ZUZANA HOZLÁROVÁ
(EDS.)

Institute of
European Studies and
International Relations

MINISTERSTVO
ZAHRAŇIČNÝCH VECÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PANELOVÉ A DISKUSNÉ
PRÍSPEVKY Z KONFERENCIE

PANELOVÉ A DISKUSNÉ PRÍSPEVKY Z KONFERENCIE
"VEREJNÁ DIPLOMACIA: NOVÝ STRATEGICKÝ NÁSTROJ
MZV SR"
BRATISLAVA, 4.12.2009

Jozef Bátora a Zuzana Hozlárová (eds.)

Editori: Jozef Bátora a Zuzana Hozlárová

Jazyková korektúra: Helena Hulmanová

Obálka a grafická úprava: Ladislav Mesežnikov

Verejná diplomacia: Nový strategický nástroj MZV SR?

Panelové a diskusné príspevky z konferencie „Verejná diplomacia: Nový strategický nástroj MZV SR“, Bratislava, 4.12.2009

Publikácia vyšla s podporou Ministerstva zahraničných vecí SR a Ústavu európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK.

Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov
FSEV UK, Bratislava, 2010

Jozef Bátora

Potreba uvažovania o verejnej diplomacii: otvorenie konferencie

Dámy a páni, rád by som vás všetkých privítal na konferencii v mene Ústavu európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK a zároveň by som rád poďakoval MZV a osobitne Odboru verejnej diplomacie za podporu pri príprave tejto konferencie.

Konferencia sa venuje verejnej diplomacii, čo je téma, ktorá je v posledných desaťročiach čoraz dôležitejšia. V súčasnom mediálne intenzívnom globálnom prostredí sa môžeme jedného dňa zobudiť a zistiť, že naše veľvyslanectvá horia potom, čo niektorý z našich denníkov publikoval celkom (pre nás) neškodnú karikatúru. Zároveň žijeme v Európskej únii v prostredí, ktoré by sa dalo spolu s nemeckým veľvyslancom Karlom Paschkem charakterizovať ako *ilúzia blízkosti*. To znamená, že my Európania si myslíme, že vieme o ostatných Európanoch viac, ako v skutočnosti vieme. Nedávno som so svojimi študentmi diskutoval práve túto tému a spýtal som sa, či mi vedia vymenovať aspoň troch rakúskych spisovateľov. Toto zadanie sa nestretlo s príliš veľkým úspechom. Takže určitá „neviditeľnosť“ v Európe nie je len problém Slovenska, ale aj iných krajín. V neposlednom rade ide o hodnotovo ukotvenú zahraničnú politiku štátu – hodnoty, ktoré vychádzajú zo spoločenskej skúsenosti, s ktorými sa spoločnosť stotožňuje, a ktoré pozitívne prispievajú k podpore takých zahraničnopolitických aktivít, ktoré sú v súlade s identitou štátu ako politického spoločenstva. U nás takéto hodnoty a identitu stále ešte len hľadáme a proces tvorby stratégie verejnej diplomacie môže byť v takomto seba-hľadaní jedným z užitočných katalyzátorov.

Dnešná konferencia má tri panely. V prvom sa budeme venovať novej koncepcii verejnej diplomacie. V druhom paneli praxi MZV a v treťom sa budeme venovať aktivitám spoločenských aktérov vo verejnej diplomacii. Ide nám o zmapovanie stavu vecí

Úvod

a o prediskutovanie koncepčných otázok a existujúcej praxe, takže som rád, že toľkí z vás si našli čas a tešíme sa na vaše príspevky.

Vasil Grivna

Verejná diplomacia – nový strategický nástroj MZV SR

(úvodný príhovor)

Pri otváraní konferencie Verejná diplomacia: nový strategický nástroj MZV SR je potrebné priblížiť genézu formovania oblasti verejnej diplomacie v podmienkach Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky.

Ministerstvo zahraničných vecí SR sa problematikou verejnej diplomacie začalo hlbšie zaoberať v roku 2008. V tom čase bol na ministerstve vytvorený Odbor verejnej diplomacie, ktorého súčasťou sa stalo edičné oddelenie zabezpečujúce vydateľskú a propagačnú činnosť Ministerstva zahraničných vecí SR a oddelenie zodpovedné za spravovanie rezortnej internetovej stránky. Úzky kruh ľudí odboru, doplnený o pracovníka z praxe, sa začal zamýšľať aj nad obsahovou náplňou oblasti verejnej diplomacie z pohľadu Slovenska. Nadviazaná bola spolupráca so Slovenskou spoločnosťou pre zahraničnú politiku a neskôr s Ústavom európskych štúdií a medzinárodných vzťahov Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave.

Do programu porady veľvyslancov Slovenska v zahraničí v lete 2009 bol po prvýkrát zaradený samostatný blok zameraný na problematiku verejnej diplomacie. Jeho cieľom bolo nájsť odpovede na otázky, čo sa pod termínom verejná diplomacia rozumie, čo má tvoriť jeho konkrétny obsah a čo je možné verejnou diplomaciou dosiahnuť. Diskutovalo sa o tom, či obsahom verejnej diplomacie má byť propagácia samotného ministerstva zahraničných vecí alebo vysvetľovanie zahraničnopolitických priorít krajiny alebo iných špecifík Slovenska v zahraničí, prípadne aktivity smerom k slovenskej verejnosti. Počas porady odzneli podnetné

vystúpenia vedúcich zastupiteľských úradov SR v susedných krajinách a v Taliansku. Dnes je už možné uviesť prvé konkrétne výsledky v tejto oblasti. František Ružička, veľvyslanec SR v Poľsku, napríklad demonštroval ako sa slovenský zastupiteľský úrad aktívne zapája do vysvetľovania slovenskej zahraničnej politiky poľskej verejnosti. Ťažiskom jeho aktivít bolo vysvetľovanie procesu prijímania eura na Slovensku.

V čase vytvárania odboru verejnej diplomacie na Ministerstve zahraničných vecí SR bola vypracovaná aj koncepcia založenia diplomatického múzea. Cieľom múzea je demonštrovať historické tradície slovenskej diplomatickej služby, historické dedičstvo, na ktoré chceme nadviazať. Pravda, aj tu sa ponúka rad otázok: Čo vlastne historické dedičstvo je? Je Slovensko taktiež nástupcom Uhorského kráľovstva alebo nie je? V múzeu chceme zozbierať dokumenty dotýkajúce sa formovania zahraničnopolitických aktivít Uhorského kráľovstva, Habsburskej ríše i medzivojnového a povojnového Československa, vrátane postavenia zahraničnopolitického rezortu. Ďalším rozmerom činnosti múzea je zhromažďovanie dokumentov o Slovákoch - diplomatoch, ktorí v minulosti pôsobili v diplomatických službách, či už v období Uhorska alebo Československa.

V roku 2009 sa Ministerstvo zahraničných vecí SR podieľalo na organizovaní konferencie o Milanovi Rastislavovi Štefánikovi i konferencie o slovenskom diplomatovi Štefanovi Osuskom. V roku 2010 si pripomenieme 90. výročie Trianonskej mierovej zmluvy. Ako sa má k tomuto výročiu postaviť Slovenská republika? Je to výročie, ktoré treba vnímať ako oslavu udalosti, ktorá doriešila naše južné hranice alebo sa budeme naň pozerat' komplexne a budeme ho vnímať aj ako citlivú súčasť našich vzťahov s Maďarskom? Dôstojným pripomenutím si tejto udalosti sa javí spoločná konferencia s našim južným susedom.

Z uvedeného vyplývajú do diskusnej časti konferencie konkrétne otázky, na ktoré hľadáme odpovede. Má sa verejná diplomacia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky zamerať na vysvetľovanie alebo skôr na dosahovanie cieľov súčasnej zahraničnej politiky, prípadne na oboje? Má byť úlohou verejnej diplomacie aj návrat do minulosti a jej objasňovanie? Jednou z kľúčových sa javí otázka, či je možné prostredníctvom vysvetľovania minulých vzťahov znižovať napätie v citlivých otázkach súčasných medzištátnych vzťahoch? Budeme veľmi radi, ak sa do diskusie k nastoleným otázkam zapoja nielen príslušní účastníci jednotlivých panelov konferencie, ale svoj názor na problematiku verejnej diplomacie a jej obsahového napĺňania vyslovia aj najmladší účastníci konferencie. Chcem vyjadriť presvedčenie, že konferencia bude podnetná a prínosná pre všetkých zúčastnených.

Nová koncepcia verejnej diplomacie MZV SR

Elena Mallicková

Verejná diplomacia ako priorita MZV SR

Je to presne pol roka, čo som sa tu na tomto mieste, v tejto sále, predstavila ako nová riaditeľka Odboru verejnej diplomacie. Počas porady vedúcich zastupiteľských úradov sme diskutovali na tému aká by mala byť verejná diplomacia MZV SR. Dnes Vám chcem predstaviť návrh definície pojmu „Verejná diplomacia“, ktorý na Ministerstve zahraničných vecí pripravujeme a chceme zapracovať do našej novej koncepcie verejnej diplomacie: „Verejná diplomacia MZV SR je dlhodobý proces komunikácie s domácou aj zahraničnou verejnosťou s cieľom zvyšovať atraktivnosť Slovenska, jeho kredibilitu a pochopenie zahraničnopolitických cieľov“. Pripomínam, že ide o návrh a budem rada, ak mi aj počas dnešného stretnutia poviete svoj názor, prípadne pripomienky, ktoré by sme zapracovali do pripravovanej koncepcie. Téma dnešnej panelovej diskusie znie: Nová koncepcia verejnej diplomacie MZV. Vnímam túto diskusiu ako príležitosť zamyslieť sa, zrekapitulovať, kam sme sa od nášho spomínaného stretnutia pred šiestimi mesiacmi dostali a posunuli. Predovšetkým je to pre mňa možnosť reflektovať, akým smerom sa pri príprave koncepcie verejnej diplomacie, ktorú konzultujem aj s predstaviteľmi mimovládnych organizácií, či odbornej verejnosti, uberáme. Samotné načasovanie dnešnej konferencie taktiež mimoriadne vítam, pretože, ako som už spomenula, pripravujeme koncepciu verejnej diplomacie a dnešné podnety, ktoré vzídu z tohto stretnutia budú pre mňa určite inšpiratívne.

Pri diskusii o verejnej diplomacii sa nedá presne vymedziť kde sa začínajú a kde sa končia jej hranice. Verejní diplomati sú vlastne všetci občania Slovenska, sú to predstavitelia vlády, opozície, mimovládnych organizácií, akademici, študenti, umelci, športovci..., až po našich vynaliezavých spoluobčanov, ktorí dokážu

nájsť spôsob ako preštit' bankomaty v západnej Európe a čerpať z nich neobmedzené finančné zdroje... My všetci sa podieľame na vytváraní dojmu o našej krajine v zahraničí. Každý z nás má možnosť prispieť k búraníu stereotypov, na základe ktorých sme my a naša krajina vnímaní, alebo naopak, ich umocňovať. V pripravovanej koncepcii považujem preto za dôležité zdôrazniť, že ide o rezortnú verejnú diplomaciu MZV zameranú prioritne na presadzovanie zahraničnopolitických priorít SR. Takáto koncepcia musí v prvom rade vychádzať z určitého hodnotového rámca. Rezortnú stratégiu verejnej diplomacie MZV treba ukotviť v hodnotových charakteristikách identity Slovenska ako zahraničnopolitického aktéra a táto hodnotová charakteristika by mala vzniknúť na celoštátnej úrovni. Určite ste už informovaní, že vznikla Rada vlády pre jednotnú prezentáciu Slovenska. V máji mala svoje prvé rokovanie a konkrétne Odbor verejnej diplomacie MZV koordinuje jej činnosť na pracovnej úrovni a spoločne s expertmi z iných rezortov, mimovládnych organizácií, akademickej sféry - mnohí z nich sú aj dnes prítomní - sme si dali za cieľ nájsť cestu k identifikácii hodnôt a princípov, ktoré Slovensko reprezentuje, ako aj odkazy, obrazy, symboly najlepšie vystihujúce tieto hodnoty a princípy. Ide o dlhodobý proces. V krajinách, čo už ho majú za sebou, trval aj niekoľko rokov. Z hľadiska vytvorenia makrostratégie verejnej diplomacie má však mimoriadny význam. V pripravovanej koncepcii verejnej diplomacie MZV sa zameriavame na pomenovanie oboch vektorov VD - domáceho aj zahraničného. Oba tieto vektory VD považujem za mimoriadne dôležité a vnímam ich ako spojené nádoby. Nadväzovanie kontaktov a komunikácia so zahraničnými partnermi zameraná na posilňovanie medzinárodného, politického a ekonomického postavenia našej krajiny sú dôležité. Na pozitívny imidž štátu v zahraničí má vplyv aj priaznivé vnímanie vnútorných procesov domácim obyvateľstvom. Z hľadiska dôveryhodnosti a kontinuity je preto dôležité, aby východiská, ktoré verejná diplomacia napomáha formulovať smerom k cieľovým skupinám

v zahraničí, vznikali doma na základe širokého konsenzu, aby sa s nimi stotožnila čo najväčšia časť spoločnosti. V takom prípade môžeme hovoriť o legitímnych cieľoch slovenskej zahraničnej politiky. V tomto procese zohráva nezastupiteľnú úlohu spolupráca MZV s mimovládnyimi organizáciami. Mimovládne organizácie vnímame ako prirodzených partnerov. Zahraničnou politikou, ktorá bola donedávna doménou ministerstiev zahraničných vecí sa v demokratickej spoločnosti zaoberajú aj občianski aktivisti, akademici, médiá, či mimovládne organizácie. Vzhľadom na ich autonómne nezávislé postavenie môže dochádzať k určitým rozdielnym názorom. Dôležité je však komunikovať a v korektnej diskusii obhajovať opodstatnenosť svojich postojov, čo vytvára vhodný základ pre spoluprácu. Vzájomná responzívnosť napomáha vytvárať prepojenie so spoločenskými aktérmi zapojenými do zahraničnopolitických aktivít, čo sa odzrkadľuje na kredibilitate štátu a prispieva k pozitívnemu vnímaniu v zahraničí. V strednodobej stratégii zahraničnej politiky SR sa fenoménu občianskej diplomacie prikladá osobitný význam. V praxi sa tým naplňa demokratický princíp reprezentatívnej a participatívnej účasti občanov na riadení vecí verejných. Prieskumy verejnej mienky zväčša vypovedajú o nezáujme občanov o zahraničnopolitické dianie, čo sa, žiaľ, vo všeobecnosti dá povedať, vzhľadom na rozsah pokrývania zahranično-politických tém, aj o niektorých slovenských médiách. Tento fakt obmedzuje možnosť responzívnosti rezortu diplomacie voči verejnej mienke. Východisko vidím v posilňovaní partnerstva s mimovládnyimi organizáciami, akademikmi, médiami a odbornou verejnosťou, ktorá má záujem zúčastňovať sa na diskusii o tvorbe a na výkone zahraničnej politiky Slovenska. V tomto smere ležia pred verejnou diplomaciou MZV veľké výzvy a s niektorými z vás som konzultovala, ako sa ich zhostiť. Zaujali ma vaše odporúčania vytvoriť mechanizmus na permanentnú diskusiu medzi ministerstvom a jednotlivými cieľovými skupinami domácej verejnosti, vrátane regiónov Slovenska a preskúmať možnosť

preniesť debatu o aktuálnych zahraničnopolitických témach do škôl. To sa svojim spôsobom už deje - ministerstvo je v kontakte s vysokými školami. Naši zamestnanci sa podieľajú na prednáškach, komunikujú so študentmi, vrátane ministra zahraničných vecí... Keď hovorím o prenesení debaty do škôl, mám tým na mysli aj nižšie stupne - stredné školy.

Za hlavné komunikačné nástroje VD považujem responzivnosť, hľadanie nových foriem celospoločenskej diskusie, prácu s médiami, internetom a novými médiami, ale aj účinnejšiu medzirezortnú komunikáciu. V rámci zahraničného vektoru VD považujem za dôležité zadefinovať teritoriálne priority slovenskej zahraničnej politiky a prispôsobiť lokálnu stratégiu regionálnym špecifikám. V tomto smere sa spolieham na súčinnosť teritoriálnych odborov MZV a jednotlivých zastupiteľských úradov. Prostredníctvom zastupiteľských úradov treba vytvárať spriaznené skupiny podporujúce zahraničnopolitické a ekonomické záujmy Slovenska. Kľúčovými cieľovými skupinami v zahraničí sú subjekty, ktoré majú alebo v budúcnosti môžu mať významné postavenie, poprípade ovplyvňujú konkrétny proces. či priamo verejnú mienku. Predpokladám, a skúsenosti z iných krajín to potvrdzujú, že neexistuje jeden univerzálny model VD, ktorý by sa dal celoplošne aplikovať s rovnakým úspechom. Každá krajina je špecifická a taká je aj forma, ktorou sa prezentuje. Doterajšia prax a výsledky vyspelých štátov však potvrdzujú, že investovanie a zvýšená pozornosť tejto agende sa oplatí, hoci jej výsledky a výhody sa ukážu až v dlhodobom horizonte. Slovensko sa sústredilo na významné transformačné zmeny. Dnes sa ocitáme v situácii, keď objavujeme silu tzv. „mäkkej“ diplomacie a nastavujeme mechanizmus jej fungovania. Prítomnosť vás všetkých na konferencii ma naplňa optimizmom a verím, že budeme môcť spolu diskutovať o tomto dôležitom procese.

Jozef Bátora

Verejná diplomacia: Konceptie a zahraničná dimenzia

V mojom príspevku sa budem zaoberať koncepčnými otázkami a zahraničnou dimenziou verejnej diplomacie. Som rád, že ohľadne týchto otázok s MZV už nejaký čas spolupracujeme.

Začal by som takým zdanlivo uvoľneným obrázkom, ktorý možno niektorí z vás videli v médiách asi pred mesiacom, keď vláda Maldív zasadala pod vodou. Všetci ministri mali na sebe potápačské obleky, pol hodinu sedeli pod hladinou a prijali rezolúciu, ktorou vyzývali Kodanský summit na zníženie emisií skleníkových plynov, pretože Maldívy sú v priemere iba dva metre nad morom a keď sa zvýši hladina morí, tak Maldívy jednoducho zaniknú. To bol celkový odkaz a vynikajúci spôsob ako zachytiť pozornosť médií a upozorniť na vlastnú zahraničnopolitickú agendu takým malým štátom, ako sú Maldívy. Správy o tom priniesli médiá ako BBC, CNN či TV5, ba dokonca aj niektoré naše noviny priniesli obrázky z tohto podmorského zasadnutia. Toto je podstata verejnej diplomacie.

Čo vlastne je verejná diplomacia v kontexte MZV? VD sa dá definovať ako angažovanie sa domácej a zahraničnej verejnosti s cieľom zvyšovania atraktívnosti, kredibility a pochopenia politiky SR. Hovorím politiky nielen zahraničnej, ale aj domácej, pretože tam je prepojenosť a hranica nie je celkom jasná. Je to dlhodobý proces, ktorý je založený na spolupráci s mimovládnyimi organizáciami. *Žiadna verejná diplomacia však nenahradí skutočnú kredibilitu a atraktívnosť politiky štátu.* To znamená, že akokoľvek dobre bude rozvinutá stratégia verejnej diplomacie SR nepomôže nám to, pokiaľ kredibilita našich politík nebude zaručená. Reálna kredibilita a skutočná atraktívnosť.

VD je väčšinou vnímaná ako proces zameraný na zahraničie. Ako som už argumentoval v jednom zo svojich článkov pred pár rokmi, keď si chceme predstaviť spôsob akým funguje efektívna verejná diplomacia, treba vnímať i domácu dimenziu. V strede máme MZV a jeho cieľom je dobýjanie priestoru mysle zahraničných aktérov a cez to zvyšovanie mäkkej moci štátu. To je najefektívnejšie dosahované, ak štát a jeho politika je atraktívny a kredibilný vo vnútri pre domácich aktérov, pretože komunikácia so zahraničím sa nedeje len cez štátne kanály, ale práve väčšinou cez mimovládne a neštátne kanály. To znamená, že ak je štát kredibilnejší a atraktívnejší vonku, zvyšuje to šancu, že aktéri vo vnútornom prostredí sa s ním budú identifikovať, a to je vzájomne podmienený proces. To znamená, že MZV tak ako pracuje navonok, musí pracovať smerom k zvyšovaniu kredibility dovnútra (viď schému 1 nižšie).

Toto má tri procedurálne dôsledky pre prácu MZV. Po prvé je potrebné posilniť a rozšíriť responzivnosť MZV smerom k domácej verejnosti. Po druhé ide o to, že identita štátu je reflexívna. To znamená, že naša identita sa vždy tvorí v interakcii s tým, ako nás iní vnímajú. To vnímanie nie je jednotné, ale závisí od lokálnych kontextov. To znamená, že v rôznych kontextoch sme vnímaní odlišne. V Číne sme vnímaní inak ako v Maďarsku alebo v Českej republike. Po tretie, hierarchické riadenie zo strany MZV nefunguje, pretože spoločenský aktéri nie sú pripravení akceptovať akýsi mikromanažment zo strany ministerstva. Ministerstvo sa musí snažiť, a myslím, že aj prostredníctvom takýchto konferencií sa snaží, o vytváranie tematických siet'ových koalícií s mimovládnyimi organizáciami. Pozrime sa bližšie na tieto tri dimenzie.

Čo sa týka prvej dimenzie – responzivity - ide tu o demokratickú legitimitu zahraničnej politiky. Myslím, že na Slovensku, ale aj v iných krajinách, je zahraničná politika vnímaná

ako elitná činnosť, ktorá sa má vykonávať za zatvorenými dverami. Ministerstvo zahraničných vecí sú tí páni a tie dámy, ktoré to majú na starosti a slovenská verejnosť sa nezapája, je pasívna v diskusiách o zahraničnej politike. Lenže otázkou je: je takáto prax udržateľná v situácii, keď je Slovenská republika zapojená do obnovy impodovaných krajín ako je Afganistan alebo do riadenia de-facto protektorátov EÚ v Bosne a Hercegovine alebo v Kosove? Akým spôsobom je zaručená demokratická legitimita a kontrola takýchto procesov? Ako my, ako slovenskí občania, kontrolujeme riadenie smerom k demokratickému vládnutiu, napríklad v Kosove v rámci misie EULEX? Máme demokratickú kontrolu nad tým? Nie som si istý. Viaceré krajiny sa snažia o vytváranie spoločenských diskusií na tému zahraničnej politiky. Napríklad Kanáďania mali verejný dialóg, ktorý nazvali „e-Discussions on foreign policy“. Znamená to, že prebieha diskusia o zahraničnej politike s občanmi, ktorú ministerstvo koordinuje na svojej web stránke, kde sa môžu občania vyjadriť, a potom ministerstvo produkuje súhrnnú správu, ktorá cirkuluje v rámci MZV. Následne takýto typ správy, ako oni hovoria, „informuje“ rozhodnutia. Nevieme celkom, čo to znamená, že to informuje rozhodnutia, ale v každom prípade má ministerstvo záujem o verejný vstup do ich vlastného rozhodovacieho procesu. Vo Švédsku napríklad Carl Bildt má blog, a patrí k najaktívnejším blogerom. Keď spustil svoj blog v roku 2007, dostal veľmi negatívne reakcie z viacerých strán, zo švédskej tlače a aj zo seriózneho Dagens Nyheter, ktoré ho obvinili, že je „chavezista“, teda že sa každodenne objavuje ako Hugo Chavez a mediálne kontroluje interpretácie zahraničnej politiky a to by mala byť úloha nezávislej tlače - čo je pravda. Carl Bildt argumentoval tým, že je potrebné stransparentniť výkon zahraničnej politiky a jeho dennodenné informácie o tom, s kým rokuje, o čom rokuje, a čo je na agende, sú práve tohto charakteru. A myslím, že týmito argumentami sa mu podarilo presvedčiť verejnosť.

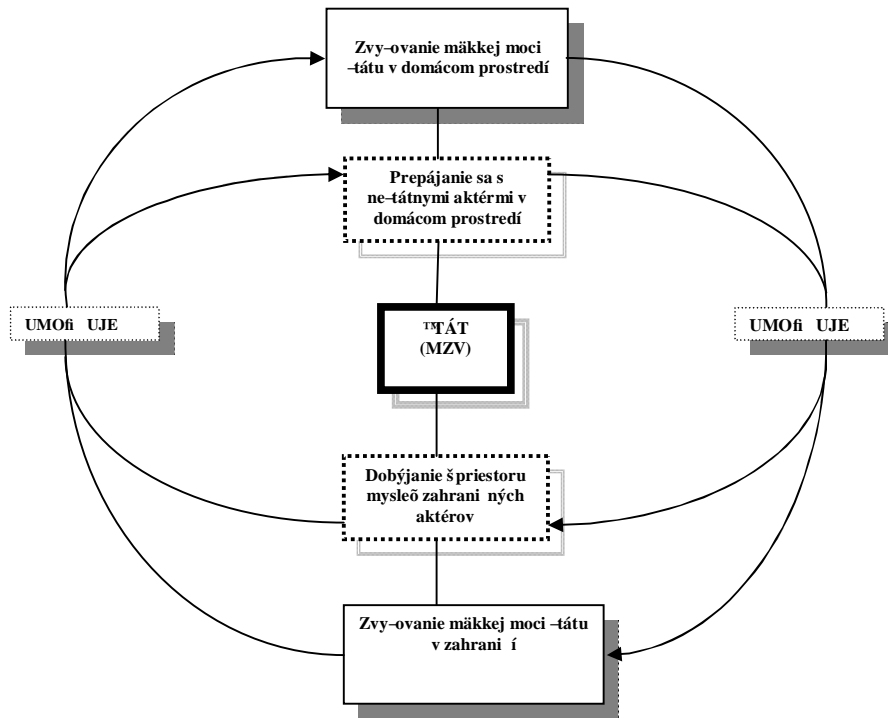
Po druhé, čo sa týka zahraničnej dimenzie VD, tam ide o určité rozdelenie medzi makro-stratégiu a lokálne ministatégie. Makro-stratégia by mala byť založená na súbore spoločných hodnôt charakteristických pre SR. A tu sa dostávame do situácie, keď ako mladý štát nevieme, aký štát sme, nevieme, kto sme. V dlhodobjšom procese spoločenskej diskusie je potrebné definovať, čo sú naše hodnotové charakteristiky. Samozrejme sme súčasťou NATO a EÚ, kde zdieľame hodnoty liberálnej demokracie, ochrany ľudských práv a podobne. Podobne sú na tom i Nóri, ale okrem spomínaných hodnôt majú i ďalšie hodnotové základy, ktoré ich odlišujú od ostatných členských krajín NATO. Sú to hodnoty ako mier, rovnosť a udržateľné súžitie s prírodou – hodnoty, s ktorými sa dlhodobo stotožňuje široké spektrum nórskej spoločnosti. Toto je niečo, čo „informuje“ nórsku zahraničnú politiku. To znamená, napríklad keď majú rozvojové programy v Afrike, vždy kladú dôraz na rovnosť, a to nielen sociálnu rovnosť, ale aj rodovú. Čiže tento typ hodnotových základov je niečo, čo by sa aj Slovensko malo snažiť nájsť si a zdefinovať. Vytvoriť hodnotové základy na základe našej spoločenskej skúsenosti a ašpirácií. Ako hovorí Alexander Wendt, na to, aby sme vedeli, čo chceme, musíme vedieť, kto sme. Naša zahraničná politika tak bude ukotvenjšia, jasnejšia, pevnejšia v reakciách a predvídateľjšia, čiže vo všeobecnosti kredibilnejšia.

Takisto by sme mali mať niekoľko cieľových krajín. Je jasné, že ako malá krajina máme obmedzené zdroje a nie je možné pokryť všetky krajiny. To znamená, že by sme sa mali sústrediť na niekoľko vybraných krajín. Je otázka akým kľúčom vyberieme tie krajiny, ale je jasné, že kľúčové krajiny EÚ resp. USA by mali byť medzi nimi. No a potom samozrejme v rôznych krajinách by sme mali byť schopní vytvoriť lokálne ministatégie. Malo by ísť o určitý druh „viachlasnosti“. To znamená, že nemôžeme mať jednu stratégiu, ktorá bude prezentovaná rovnakým spôsobom všade. Na základe

lokálneho vnímania Slovenska v rozličných kultúrnych kontextoch by sme mali byť schopní identifikovať silné stránky, slabé stránky, možnosti a nebezpečenstvá pre vnímanie slovenskej zahraničnej i domácej politiky - klasická SWOT-ová analýza. Napríklad Izrael rozvíja takýto typ stratégie VD. Lokálne prispôsobujú prácu s vnímaním ich krajiny. A tu by práve mali zohrávať úlohu slovenské zastupiteľské úrady, ktoré sa vyznajú v lokálnom kontexte a sú schopné podať dostatočné analýzy pre verejnodiplomatické lokálne stratégie.

Po tretie by bolo potrebné *nie* hierarchicky koordinovať prácu VD, ale skôr ju sieťovo koordinovať, poskytovať možnosti rôznym aktérom zapojiť sa do spolupráce. Priame aktivity MZV sú často menej kredibilné práve preto, že MZV reprezentuje štát. Dôveryhodnosť motívov, ktoré sú za aktivitami VD je tam často spochybnená. To znamená, že aktivity mimovládneho sektora sú otvorenejšie, sú lepším nositeľom odkazov o Slovensku. Koordinačné platformy, ktoré by boli tematicky zamerané na mimovládne organizácie sú kľúčom práve v tomto smere. A zároveň v zahraničí, keďže máme obmedzené zdroje - a myslím, že viacerí rečníci budú o tom hovoriť, najmä čo sa týka kultúrnych aktivít - by sme sa mali snažiť koordinovať naše aktivity sieťovo s ostatnými členskými krajinami EÚ, kde je vytvorená sieťová platforma EUNIC (European Union National Institutes of Culture). Kultúrne inštitúty členských štátov - Goethe Institut, Alliance Francaise, British Council atď. - spolupracujú pri organizácii kultúrnych udalostí v tretích krajinách mimo EÚ. Myslím, že MZV by malo v tejto oblasti využiť potenciál spolupráce, pretože naše kultúrne inštitúty sú len v obmedzenom počte miest a nie je na ne až taký veľký počet zdrojov.

Schéma 1: prepojenosť zahraničnej a domácej dimenzie verejnej diplomacie
 (zdroj: Batora, J.: "Public Diplomacy Between Home and Abroad: Norway and Canada", *The Hague Journal of Diplomacy*, 1(1), 2006: 53-80)

Alexander Duleba

Poznámky k domácejmu vektoru verejnej diplomacie

Začnem pár poznámkami k definícii a aj k tomu, čo odznelo z úst generálneho riaditeľa Vasila Grivnu, či sa máme vracať do minulosti alebo nie. Dôležitý bod, čo sa týka definície VD, je rozdiel medzi zahraničným vektorom a domácim vektorom. V zahraničí hlavným cieľom je prezentácia, ale doma by malo byť ambíciou angažovať občanov tejto krajiny do spolupráce zahraničnej politiky. Čiže vonku môžeme prezentovať. Možno by som pozmenil ten návrh definície, pretože sú dva rozdielne typy alebo kvality VD smerom vonku a smerom do vnútra. Doma by malo byť ambíciou zapájať ľudí do tvorby zahraničnej politiky, nielen ich informovať o zahraničnej politike a nato by mali slúžiť diskusné fóra. Aby ľudia mali pocit, že sú „stakeholdermi“, že ich niekto počúva, že ich názory sa zohľadňujú, a keď sa nezohľadňujú, je vyargumentované, prečo sa nezohľadňujú a prečo je pre Slovenskú republiku lepšia tá politika a nie povedzme iná. Čiže tam je ten podstatný rozdiel medzi zahraničným a domácim vektorom VD, a to by podľa mňa malo byť zohľadnené.

Som presvedčený, že sú témy zahraničnej politiky, kde minulosť je prítomná a nemôžeme ju ignorovať, a to je napríklad vzťah s Maďarskom. Čiže keď máme 80. výročie Trianonu, som presvedčený, že by sme sa nepohli vo vzťahu s Maďarskom, ak budeme obchádzať debatu o minulosti, respektíve o tom, čo považuje partner za dôležité, aby jednoducho našiel vlastnú identitu vo vzťahu k Slovensku. Nedá sa to však generalizovať. Zahraničná politika, medzinárodné vzťahy v záujme SR sú rôznorodé a závisia od tém, záujmov, od vzťahov s konkrétnymi aktérmi a štátmi - iný domáci rozmer má vzťah Slovenska a Maďarska a iný povedzme osud Maldív a, samozrejme, tak to

verejnosť aj vníma. Máme niekoľko prioritných tém, ktoré musia byť prioritnými zo strany MZV a vzťahy s Maďarskom patria medzi priority, pretože každá zahraničnopolitická téma, ktorá má vplyv na vnútropolitický vývoj alebo vnútropolitickú debatu na Slovensku, je prioritou slovenskej zahraničnej politiky. Mali sme dve takéto veľké priority pred rokom 2004, keď sa podarilo nájsť konsenzus - ÁNO vstupu do NATO, ÁNO vstupu do EÚ. Vtedy bola u nás doma o tom skutočná reálna debata a ak budeme schopní dostať VD a jej mechanizmy na takúto úroveň a aj s takými výsledkami, aké boli pred rokom 2004, tak si všetci budeme môcť veľmi gratulovať. To je nejaký ideálny program, program maximum a týmto smerom by sme mali rozmýšľať.

Čo sa týka záujmu verejnosti, je pravda, že dlhodobé prieskumy verejnej mienky hovoria, že zhruba 12% občanov (10-12%), má záujem o zahraničnú politiku a sleduje ju. Avšak iba 4% hovoria, že majú aktívny záujem o zahraničnú politiku. To je dosť úzko vymedzená komunita pre MZV, ktorá má záujem o zahraničnú politiku a jednoducho táto komunita musí byť oslovená, lebo keď sa nepodarí osloviť tieto 4%, ktoré majú skutočný záujem o zahraničnú politiku, ťažko sa bude meniť ten verejný záujem tak, aby to nebolo 12%, ale aby to bolo 15-20% a podobne. A potom, netreba to vnímať staticky, pretože znova opakujem: určite väčší verejný záujem je o vzťahy s Maďarskom, ako o osud Maldív. Sú oblasti zahraničnej politiky, kde má verejnosť obrovský záujem a myslím, že tie čísla, ktoré máme z dlhodobých prieskumov, nezodpovedajú, respektíve, ak by bol urobený výskum len na niektoré zahraničnopolitické témy, nie všeobecný výskum, či máte záujem o zahraničnú politiku, ale či povedzme vás zaujímajú vzťahy s Maďarskom alebo povedzme plynová kríza v januári tohto roku, kde záujem verejnosti nepochybne rástol a bol iný, než je dnes v decembri. Čiže keď vzniká ohrozenie alebo vzniká konflikt, ktorý má dopady na Slovensko, slovenskú verejnosť, tak jednoznačne je ten záujem iný. Je otázne,

či na jednej strane je dobré rozmýšľať o tom ako nastaviť dlhodobé nástroje povedzme tej debaty o vzdelávaní a zapájajú ľudí do tvorby zahraničnej politiky, ale zároveň pre MZV je dôležité mať pripravené nejaké krízové (neviem ako to nazvať) komunikačné scenáre. Proste, keď je udalosť kedy rastie záujem verejnosti, aby bolo možné rýchlo a hneď komunikovať.

Čo sa týka dlhodobých nástrojov VD, bolo tu spomínané napríklad fórum o zahraničnej politike alebo nejaké špeciálne programy pre regióny, školy a podobne. Je dôležité, aby MZV malo v rukách takéto nástroje, ktoré by bolo možné zmobilizovať v prípade potreby a podchytiť ten záujem, lebo potom zas prejde čas, problém zanikne a záujem sa zníži, ale presne toto nám v súčasnosti chýba. Pár slov k tomu, myslím, že dnes MZV, ani tí domáci aktéri a partneri, ktorí spolupracujú na Slovensku, nezačíname z bodu nula. Myslím si osobne, že čo sa udialo a čo urobilo MZV vo vzťahu k mimovládny organizáciám a tretiemu sektoru, počnajúc rokom 2004 sú veci, ktoré aj keď porovnávam s inými rezortmi, tak ich môžem jednoznačne pozitívne oceniť a ohodnotiť. MZV má nástroje ako spolupracovať s tretím sektorom, MZV sa snaží komunikovať, posledne je tu aj snaha koordinovať aktivity. Je x príkladov keď MZV a jeho pracovníci sa zúčastnili na konferenciách organizovaných MVO, MZV bolo partnerom týchto konferencií a pod. Je vidno, že MZV je v komunikácii a spolupráci s MVO niekde inde, ako bolo pred povedzme piatimi rokmi. Máme dve veľmi pozitívne skúsenosti z mediálnych kampaní alebo informačných kampaní, ktorých MZV bolo kľúčovou súčasťou. Ak si spomínate bola to komunikačná stratégia vlády SR pre prípravu obyvateľstva na členstvo v EÚ, ktorá prebehla v roku 1999 a 2000, potom stratégia komunikácie s občanmi SR o vstupe do NATO a boli to úspešné kampane a myslím si, že sa dá z nich veľmi dobre poučiť prečo boli úspešné. Myslím, že vďaka tej prvej kampani sme mali jediné úspešné referendum v histórii SR. Úspešné pre účasť nad 50%

a rozhodnutie bolo pozitívne. Číže znovu hovorím, to sú veci, na ktorých je možné stavať a nezačína sa v bode nula.

Pár poznámok k tomu ako vnímam MZV z pohľadu, kde je dnes v tom mediálnom priestore alebo v tej verejnej diskusii. To čo sa doteraz podarilo urobiť je vybudovať nejaký základ vzťahov s mimovládnyimi organizáciami. Sú na to nástroje. Zatiaľ MZV nebolo schopné osloviť alebo pracovať s médiami tak, aby diškurz o zahraničnej politike bol hlbší a nebol len o škandáloch a problémoch. Podobne ako sme mali minulý týždeň konferenciu, prišli redaktori zo Sme (bolo to o energetike) a ich nezaujímalá problematika povedzme plynovej krízy, ale prečo neprišiel človek z Gazpromu. Takýchto príkladov je x. Ministerstvo, keď to tak vnímam, plní svoju základnú informačnú úlohu, funguje tlačový odbor, hovorca podáva stanoviská, vysvetľuje, ale čo mi ešte chýba je zapojenie ľudí na úrovni riadenia politických odborov a možno aj veľmi dobrých ľudí, ktorí sú na MZV, ktorí pracujú na politických odboroch MZV, aby jednoducho ich bolo aj vidno v médiách, aby boli súčasťou verejného diškurzu o zahraničnej politike. Lebo teraz je politika informačná MZV dosť uzavretá, komunikuje veľmi úzky okruh ľudí, sú i výnimky, áno, sledoval som televízne relácie kde sa zúčastňovali aj riaditelia politických odborov, len podľa mňa treba premyslieť ako dostať expertnú kapacitu, ktorá je v tejto budove s tými vedomosťami, znalosťami do verejnej debaty, tam je ešte obrovský priestor. Si spomínam, pán generálny riaditeľ, pred 10 rokmi keď sme mali také ťažké debaty o vzťahoch Slovenska s Ruskom a podobne a raz váš argument bol, že veď vy nemáte informácie, my máme informácie, vy sa vyjadrujete k veciam, o ktorých nemáte informácie a mne vtedy chýbalo, aby človek z MZV, ktorý mal tie informácie na úrovni riaditeľa, experta, bol súčasťou debaty a proste tá debata mohla byť kvalitnejšia. Takže tu vidím priestor, ale všetko v dobrom, ale to je vnútorná výzva pre MZV.

Ďalej, ak sledujem z druhej strany mimovládky, ktoré sa venujú zahraničnej politike, a ktoré by mali byť kľúčovým partnerom MZV v tejto verejnej debata, tiež vidím zaujímavé veci po tých dlhých rokoch ako sa to vyvíja. Na jednej strane tu máme veľmi silnú tzv. bezpečnostnú komunitu, to znamená mimovládky, ktoré sa zaoberajú NATO, otázkami medzinárodnej bezpečnosti a podobne. V tejto agende vidím, že jednoducho sa Slovensko dostalo niekam úplne inde než bolo v čase, keď boli iba debaty o NATO a podobne. Ale paradoxne vlastne, že sme päť rokov v Únii a chýba mi tu komunita európska. Komunita, kde by bola odborná kapacita. Je rozdiel medzi kapacitou a kapacitou. Je akademický výskum a je aplikovaný výskum. To o čom sa my teraz bavíme je o aplikovanom výskume a o ľuďoch, ktorí sledujú aktuálne dianie, samozrejme na báze slušného akademického výskumu, pretože inak sa to robiť nedá, a tu je ten deficit ľudí na Slovensku. Ale bezpečnostnú komunitu máme silnú, je v poriadku. Je tu rad organizácií, ktoré túto tému pokrývajú, venujú sa jej. Európskym témam sa venuje strašne málo inštitúcií. A to už nehovorím o Ázii a nehovorím o Afrike, Latinskej Amerike atď., kde vôbec nemáme aplikovaný výskum na Slovensku a ani ľudí, ktorí by mohli byť súčasťou aktuálnej debaty o medzinárodných vzťahoch a zahraničnej politike. Číže toto je stav aký tu máme, ale pokiaľ by ministerstvo malo záujem pomáhať rastu aktérov na Slovensku s cieľom zvýšenia našej vlastnej domácej expertízy, tak treba rozmýšľať, že čo sa s tým dá robiť. A samozrejme to nie je len otázka na MZV, ale aj vôbec prístupu, ako sa na Slovensku vôbec podporuje veda a výskum. Teraz nič v zlom, ale všetky granty, ktoré idú cez APVV dostáva akadémia vied a univerzity a think tanky, ako sú SFPA alebo iné, jednoducho nemajú šancu. Takže toľko, pár postrehov. Rád sa k tomu vrátim počas diskusie- bolo tu aj od pána Bátoru povedané, že mimovládne organizácie majú dobrý imidž – ono to nie je vždy tak – pretože existuje veľa stereotypov v slovenskej verejnosti o mimovládkach v SR. Odporúčam vám zúčastniť sa diskusie v

rozhlase v priamom prenose a štýlom, že poslucháči sa môžu priamo dovolať. Tak potom zistíte, že vás považujú za nejakého konšpirátora financovaného zo zahraničia a pod. Nie je to veľmi príjemné. Ale samozrejme je vec mimovládok, ako sa s tým vyrovnajú a vec štátu, či má reálny záujem podporiť rozvoj domáceho aplikovaného výskumu v oblasti medzinárodných vzťahov.

Pavol Demeš

Komentár k príspevkom v paneli „Nová koncepcia verejnej diplomacie MZV SR“

Dnes sme prvýkrát na konferencii venovanej verejnej diplomacii. Svedčí to o tom, že ministerstvo zahraničných vecí, akademické, vedecké a iné komunity venujú čoraz viac pozornosti tejto oblasti. V úvodnej časti nám pani riaditeľka Mallicková i Jozef Bátora prezentovali definície verejnej diplomacie. Je veľmi dôležité, čo si pod tým pojmom v danom čase a v danej krajine predstavujeme. Nikdy to nebude jedna kodifikovaná definícia, ale bude sa vyvíjať vzhľadom na kontext a vývoj spoločensko-politickej reality. Je dôležité, že na definícii pracujeme, a tým ovplyvňujeme prax. Považujem tiež za dôležité, že MZV rozširuje diapazón spolupráce s neštátnymi aktérmi, že okrem mimovládnych organizácií, ktoré už tradične s ministerstvom spolupracujú, sa objavujú aj univerzitné pracoviská. Mimovládny sektor ponúka skôr aplikovaný výskum, verejný diškurz, zatiaľ čo akademická sféra sa sústreďuje na bádanie, ujasňovanie pojmov a pod. Myslím, že tento prístup je sľubnou tendenciou.

Dovoľte pár poznámok ku kontextu, v ktorom sa naša verejná diplomacia realizuje.

- 1) Je dôležité si uvedomiť, že Slovensko sa nachádza v post-integračnej fáze. Mnoho vecí pred vstupom do NATO a EÚ sa nám robilo jednoduchšie, lebo sme ľahšie zladili krok a vedeli sme, kam smerujeme. Chceli sme vstúpiť do EÚ a do NATO a mali sme na to dané podmienky. Fungovali sme v režime kondicionality a vy na ministerstve, ako aj my neštátni aktéri

sme vedeli, čo to znamená. Po vstupe do EÚ a NATO sa zásadne zmenila kvalita diškurzu a teraz nie je také jednoduché zdefinovať makro témy, ale ideme skôr po špeciálnych témach ako rozvojová pomoc pre krajinu XY alebo sa sústreďujeme na rezonujúci dialóg s Maďarskom a podobne.

EÚ sa v post-lisabonskom období bude zásadne meniť. Nevieme však presne, akým spôsobom. Mali by sme nájsť spôsob, ako komunikovať verejnosti zmeny v EÚ. Môže nás pritom tešiť, že vyše 70% ľudí je spokojných s našim členstvom v EÚ. Ďalej sme v prostredí formovania novej bezpečnostnej stratégie NATO. Po nástupe generálneho tajomníka Rasmusena, prebiehajú zložité rokovania o Afganistane, Iráne a podobne. Mnohé z týchto tém sú nové a bude potrebné, aby sme sa na ne sústredili i v rámci verejnej diplomacie.

- 2) Viacerí ste tu spomenuli, že sa snažíme o hodnotovú zahraničnú politiku. Ale keby sme si mali rozobrať, čo hodnotová politika je, tak narazíme na zložitosti, pretože politické spektrum sa nám rozšírilo a polarizácia v spoločnosti narástla. Asi by sme sa viacerí nezhodli napr. na hodnotách zahraničnej politiky so Slovenskou národnou stranou.
- 3) Momentálne sa nachádzame v čase finančnej a ekonomickej krízy. Musíme si uvedomiť, že na zahraničnú službu, diplomatické aktivity budeme mať oveľa menej prostriedkov. Toto považujem za dôležité, aby sme si uvedomili, v akom režime budeme fungovať.

- 4) Ovplyvní nás predvolebné obdobie. To má zásadný dopad na diškurz spoločnosti o najrôznejších témach, vrátane zahraničnej politiky. Predvolebný čas nie je len na Slovensku, ale aj v susednom Maďarsku - voľby v Maďarsku budú v apríli a na Slovensku v júni. Obidvoje volieb budú mať značný prienik. Je treba vopred uchopiť témy naštrbených vzťahov.

- 5) Otvárajú sa i nové výzvy v oblasti imidžu Slovenska v zahraničí. Podľa väčšiny nezávislých hodnotení kvalita demokracie na Slovensku klesá. Transparency International priebežne ukazuje, že korupcia v slovenskom prostredí narastá. Toto je nepríjemná správa. Keďže ste viacerí spomínali hodnotový rozmer, tak ak je Interblue Group najcitovanejšia zahraničná firma, tak si nesmieme zakrývať oči pred tým, že s imidžom krajiny budeme mať čoraz väčšie problémy.

MZV je teraz v období po audite. Som rád, že Odbor verejnej diplomacie získava na váhe. Chýba však súčinnosť Odboru verejnej diplomacie s Odborom kultúrnej diplomacie a Odborom ekonomickej diplomacie. Bolo by dobré, keby tu dnes obaja riaditelia (Jana Tomková a Jaroslav Chlebo) boli. Ak hovoríme o koordinácii a komunikácii navonok, myslím si, že je potrebné, aby sa ujasnili vzťahy medzi týmito tromi odbormi

Tri drobnosti na záver. Po prvé, stretávam len málo ľudí zo Slovenska, ktorí sa zúčastňujú veľkých zahraničnopolitických konferencií. Tu by sme mali opäť spoločne - vládne aj mimovládne organizácie – pouvažovať, ako dostávať von viac svojich ľudí z radov veľvyslancov, bývalých veľvyslancov, expertov z mimovládnej a akademickej sféry. Po druhé mi chýba proaktívne vytváranie možností kombinovaných výjazdov expertov a mediálnych ľudí do

teritórií prednostného záujmu. A napokon , europoslanci ako Eduard Kukan či Boris Zala a nový komisár Šefčovič a jeho spolupracovníci takisto predstavujú nevyužitý potenciál, čo sa týka nášho snaženia v oblasti verejnej diplomacie. Mali by sme s nimi počítať a čo najviac ich zapájať do aktivít našej verejnej diplomacie.

Diskusia k Panelu 1: Nová koncepcia verejnej diplomacie MZV SR

Elena Mallicková

Na margo hodnotovej politiky, o ktorej som hovorila aj ja vo svojom príspevku by som chcela uviesť, že aj od nej by sa mala odvíjať rezortná koncepcia verejnej diplomacie. Spomínala som, že zadefinovanie základných hodnôt nevzájde z prezentácií a vystúpení politikov, ale z celospoločenskej diskusie. Čiže keď sa bavíme o hodnotách, ktoré by mali byť pre nás smerodajné, mali by sme do celospoločenskej diskusie zapojiť čo najširšie vrstvy. Čo sa týka dotácii, spomínal sa dotačný program pred niekoľkými rokmi, dovoľm si pripomenúť, že aj minulý rok MZV podporilo 22 projektov formou svojho dotačného programu, na čo bolo vyčlenených 100 000 eur.

Jozef Bátora

Ďakujem Pavlovi Demešovi za túto diagnózu prostredia, v ktorom sa nachádzame, pretože to je práve kľúčové v tejto analytickej fáze. Na to slúži aj táto konferencia, aby sme si zmapovali prostredie pre výkon VD, čo sú faktory, ktoré sú kľúčové, akým spôsobom sa posunieme ďalej.

Čo sa týka Maldív, tak je jasné, že to nekonštituuje nejakú našu zahraničnopolitickú prioritnú oblasť. Použil som to ako príklad efektívneho upriamania mediálnej pozornosti na zahraničnopolitické priority malého štátu. Saša ma svojimi poznámkami k tomu však inšpiroval, pokiaľ ide o to, čo by sme my, ako Slovensko, mohli urobiť podobným štýlom ako maldivskí ministri. Podobným ohrozením akým je pre Maldívy zvýšenie hladiny morí môže pre nás byť to, že nám Rusko vypne dodávky

plynu a budeme mrznúť. Naši ministri by mohli zasadať niekde v snehu vo veľkých baraniaciach a veľkých kožuchoch a nechať sa odfotiť a nafilmovať, a to by mohlo ísť na CNN.

Alexander Duleba

Súhlasím s analýzou, s tým čo pomenoval Pavol, myslím, že sme tu vôbec pomenovali kľúčové faktory, ale nebavili sme sa ešte o nástrojoch verejnej diplomacie, predpokladám, že sa ešte o tom budeme baviť podrobnejšie, pretože všetky tie návrhy, ktoré odznali sú zahrnuté v tých nástrojoch, ale nebudem začínať o tom diskusiu teraz tu.

Erik Pajtinka

V súvislosti s vymedzením verejnej diplomacie považujem za potrebné poznamenať tri veci, ktoré v prebiehajúcej diskusii neboli dostatočne zdôraznené. V prvom rade, verejnú diplomaciu treba odlišovať od celkového vonkajšieho pôsobenia štátu, na ktorom sa v súčasnosti svojimi aktivitami podieľa veľké množstvo rôznych subjektov, z ktorých väčšina vykonáva svoju činnosť celkom nezávisle od štátu a bez ohľadu na jeho záujmy. V tejto súvislosti verejná diplomacia, ak vychádzame zo samotnej definičnej podstaty diplomacie, ako nástroja zahraničnej politiky štátu, predstavuje tú časť vonkajšieho pôsobenia štátu, ktoré je ovplyvňované štátom, resp. jeho orgánmi a cieľavedome prispieva k vytváraniu takého jeho obrazu v zahraničí, ktorý mu umožňuje efektívnejšie presadzovanie jeho zahraničnopolitických záujmov.

V druhej poznámke by som rád zdôraznil, že verejnú diplomaciu je potrebné odlišovať od *public relations* aktivít, ktoré ministerstvo zahraničných vecí realizuje primárne vo vzťahu k domácej verejnosti. V súčasnosti u nás existuje tendencia spomínané dva procesy spájať, teda vnímať verejnú diplomaciu ako

všetky aktivity ministerstva zahraničných vecí vo vzťahu k širokej verejnosti, či už domácej alebo zahraničnej. Takéto chápanie verejnej diplomacie však v praxi môže viesť k tendencii ignorovať dôležitý rozdiel medzi úlohou ministerstva zahraničných vecí vo vzťahu k zahraničiu, kde je jeho primárnym poslaním presadzovať jednotnú zahraničnopolitickú líniu štátu, a vo vzťahu k domácej verejnosti, kde by malo vystupovať skôr ako účastník a „moderátor“ celospoločenskej diskusie o zahraničnej politike. V tejto súvislosti by bolo potrebné bližšie špecifikovať aj jednotlivé formy spolupráce s mimovládnyimi organizáciami, ktoré sú dnes významným partnerom ministerstva zahraničných vecí. Pokiaľ ide o spoluprácu v oblasti verejnej diplomacie z pohľadu štátu, resp. ministerstva zahraničných vecí, je samozrejme racionálne a efektívne podporovať iba tie aktivity mimovládnych organizácií (vo vzťahu k zahraničiu), ktoré sú v súlade so zahraničnopolitickými záujmami štátu.

Pragmatická definícia verejnej diplomacie by teda mohla znieť nasledovne: verejná diplomacia je súborom štátnych a štátom podporovaných aktivít, ktoré sú zamerané primárne na ovplyvňovanie verejnej mienky v zahraničí, a to v súlade so zahraničnopolitickými záujmami štátu.

Dušan Leška

Chcem kvitovať usporiadanie tohto podujatia a celkovo teda úsilia, ktoré je zamerané týmto smerom. Keby sme to chceli zasadiť do takého širšieho konceptu, povedal by som, že je to v intenciách deliberatívnej demokracie, ktorej podstata spočíva v tom, že tvorba rozhodnutí sa nemá uskutočňovať iba kdesi na samotných vrcholoch moci a občania majú právo iba raz za 4 roky zvoliť svojich zástupcov, ale aby tu prebiehal neustály dialóg, konzultácie a kontrola týchto riadiacich štruktúr a aby boli do tohto dialógu občania zapájaní, aby prebiehal neustály diškurz s občanmi a aby

boli informovaní. Bez toho sa v demokracii jednoducho ďalej nepohneme. Takže z tohto hľadiska je to pozitívny posun. Čo sa týka zahraničnej politiky, tak sú tu predsudky, je opradená akýmsi rúškom tajomstva pokiaľ ide o to, kto ju tvorí, ako ju tvorí, čo sleduje a podobne. Toto všetko treba otvoriť a občanov vtaiahnuť do toho diškurzu, aby vedeli, o čo ide, aby boli informovaní. Ja by som to ukázal na príklade EÚ. Naši občania vykazujú veľký stupeň dôvery EÚ a jej inštitúciám, ale nízky stupeň vedomosti o tom, čo to je, aké sú inštitúcie, aký je mechanizmus tvorby rozhodnutí, čiže v tomto smere tiež treba zintenzívniť diškurz, nastoľovať otázky. Nebol by som zaskočený, že mimovládky majú opačný názor - nech majú, o tom je diškurz, že oni ho nastolia a my budeme logicky diskutovať a argumentovať, lebo občania musia poznať ZA aj PROTI. Pretože táto situácia sa môže vypomstiť trebárs vo vzťahu k EÚ, že príde k nejakej kolízii a občania zapochybujú a úplne zavrhnú postoj k EÚ. JE treba sa venovať samotnej lisabonskej zmluve. Čo to je, ako to je, prečo to je, čo to bude znamenať. Predstavme si, že by napríklad vo Veľkej Británii bolo po voľbách a k moci by sa dostali konzervatívci a nový premiér Cameron by povedal, že bude referendum a lisabonská zmluva by určite neprešla. Prečo? Lebo občania si sami nedajú to úsilie, aby prečítali 300 strán samotnej Lisabonskej zmluvy, ale je našou úlohou, aby sme to verejnosti podávali zrozumiteľne a presvedčivo.

Súhlasím s tým, že treba rozvíjať spoluprácu s tretím sektorom, s médiami, ale chýbali mi tu akosi politické strany. Je potrebné vypracovať akýsi modus vivendi spolupráce s politickými stranami. Treba viesť dialóg a diškurz s politickými stranami, zapájať ich do tvorby politiky a tým ich i zaviazat', aby sa nestávali také situácie, že niečo sa presadzuje a vystúpi člen vládnej strany a hovorí úplne v rozpore s tým, čo je dôležité pre Slovensko.

Michal Kovács

Ohľadom integrácie do EÚ, ktorú spomínal pán Demeš, si myslím, že prebehla, ale nebola ľuďmi pochopená. Ak sme ju však pochopili a snažíme sa pôsobiť jednotne, mali by sme toto „bytie súčasťou EÚ“ viacej demonštrovať. Bolo by zaujímavé v budúcnosti pri tvorbe prezentácie Slovenska v zahraničí uvažovať aj v kontexte prezentácie EÚ. Ak teda vytvárame prezentáciu SR, bolo by vhodné o nej už teraz rozmýšľať ako o istej podkapitole prezentácie EÚ v zahraničí. Kreditu a reputácii SR by tento kontext určite neuškodil. Je mi jasné, že kým a ak bude vytvorené niečo ako spoločná prezentácia EÚ v zahraničí, uplynie ešte veľa času. Ak by sa však vsadila prezentácia SR do európskeho kontextu aj napriek tomu, že prezentácia EÚ nemá zatiaľ reálne obrysy, mohla by sa v dlhodobom výhľade stať i inšpiráciou pre ďalšie krajiny EÚ.

Milan Ježovica

Nechcem relativizovať význam diskusie o VD a o verejnej diskusii vôbec, ale začnem možno vulgárnejším bonmotom, ktorý hovorí, že inak vonia seno milencom a inak koňom. A isteže si myslím, že obe oblasti, teda VD a verejná debata majú svoje prieniky, prelínajú sa, ovplyvňujú sa. Pre mňa je ale verejný diškurz oveľa širší ako VD. Myslím si - ak Jozef Bátora hovorí o tom, že VD je aktivita, ktorej cieľom je zvýšiť atraktivnosť, kredibilitu a pochopenie zahraničnej politiky v zahraničí- tak toto je chápanie VD, ktoré je možno blízke aj tomu môjmu.

Pán Grivna hovoril o tom, že MZV sa nepochybne technologicky posunulo. Myslím si, že je to pravda, že sa posunulo technologicky. Ja si však myslím, že sa posunulo aj mentálne a bez tohto mentálneho posunu by bol technologický posun celkom zbytočný. Keď sa obzrieme (či je v horizonte 10, 15 alebo 20 rokov od novembra 89), tak mentálny posun v tom, akým spôsobom robí

MZV zahraničnú politiku a akým spôsobom pre ňu získava podporu, je nebotyčný.

Bolo povedané, že VD sa musí opierať o isté hodnotové jadro alebo hodnotový rozmer, s tým sa dá len súhlasiť. Iste, môžeme si klásť otázku, aký je rozdiel napríklad v rozhodnutí o posilnení našej prítomnosti v Afganistane, kde sa nepochybne dá takýto hodnotový rozmer nájsť a porovnať ho napríklad so širokorozchodnou železnicou, kde ten hodnotový rozmer nachádzam, aspoň ja osobne, veľmi ťažko, pretože tam žiaden nevidím.

Okrem hodnotového rozmeru (reakcia na Jozefa), sa VD musí samozrejme opierať o ďalšie atribúty. Jedna vec, ktorá mi chýbala, a ktorá bola v prezentácii prítomná, ale nie verbálne, skôr vizuálne, to je, myslím si, kreativita. Kreativita, ktorú znázorňovala fotografia z prezentácie Jozefa, ale aj poznámka Paľa Demeša smerujúca k tomu, ako je to možné, že niektoré inštitúcie vedú oslovovať médiá a širšiu verejnosť a niektorým to ide ťažšie. Toto má čo dočinenia s kreativitou. Ak máme byť v oblasti VD dobrí a úspešní - a ak ju má dobre robiť MZV, tak treba hľadať spoločné plochy, ako posilňovať prepojenie nielen s mimovládnyimi organizáciami, ale aj to, akým spôsobom posilňovať kreativitu takéhoto pôsobenia.

Ešte jedna poznámka k politike a k prítomnosti politiky v diškurse o VD. My, keď hovoríme o politike so svojimi deťmi, zdá sa mi, že v školách nám chýbajú dve veci: vedenie mladých ľudí k tomu, aby dokázali zodpovedne narábať so svojimi financiami -to je taká praktická záležitosť- a druhá vec, ktorej sa bojíme ako čert križa, je diškurz o politike. Bojíme sa ho tak, že niektoré školy dostali inštrukcie, aby odmietali politické debaty. Myslím si, že ak sa budeme takto úzkostlivo brániť politickým debatám, odčleňovať politickú debatu tým, čo sami nazývame „niečo odborné“, tak veľmi rýchlo narazíme na absenciu legitimacy, ktorá je potrebná. Politiky sa

netreba báť. Politika je niečo, čo ovplyvňuje verejný diškurz ako čokoľvek ostatné.

Elena Mallicková

Zareagovala by som na mladého kolegu z Banskej Bystrice a na Vašu definíciu VD, ktorú ste okrem iného pomenovali ako „...súbor štátom podporovaných aktivít primárne zameraných na zviditeľnenie v zahraničí...“ Túto definíciu samozrejme poznám, stretla som sa s ňou pri študovaní mnohých dokumentov o VD. Vy vychádzate z anglického pojmu VD (public diplomacy). Ja som niekoľkokrát vo svojom vystúpení považovala za dôležité zdôrazniť, že v tejto diskusii sa bavíme o „rezortnej“ VD MZV, v čom vidím trochu rozdiel: to čo public diplomacy znamená v zahraničí, v podstate dnes rieši Rada vlády pre jednotnú prezentáciu Slovenska. Je to určitý mechanizmus, momentálne sa na medzirezortnej úrovni konzultuje a mal by dospieť aj k hodnotám, o ktoré by sa mohla oprieť rezortná VD MZV.

A ešte poznámka k vektoru domácej VD: kým som na poste riaditeľky Odboru VD, budem zastávať ten názor, že oba vektory VD, domáci aj zahraničný, sú mimoriadne dôležité.

Jozef Batora

K tomu, čo povedal Erik Pajtinka o tom, že VD sú len štátne a štátom podporované aktivity, by som rád prízvukoval, že VD zahŕňa aj neštátne aktivity a práve cez tie neštátne aktivity a aktivity mimovládnych aktérov sa imidž často vytvára efektívnejšie. Keď sa napríklad pozrieme na firmu IKEA, to je to, čo vytvára imidž Švédska na Slovensku. IKEA je klasický príklad toho, keď VD ide cez neštátneho aktéra, tam sa komunikuje Švédsko. Alebo konferencia, ktorú organizovala Slovenská atlantická komisia, pri príležitosti

summitu NATO. To bola vynikajúca VD pre Slovensko. Nevie, či sa v posledných rokoch udialo niečo lepšie čo sa týka slovenskej VD .

A tiež by som podčiarkol to, čo povedal docent Leška ohľadom deliberatívnej demokracie - absolútne súhlasím. Tomuto slúži napríklad i toto dnešné fórum. Proces demokratickej kontroly sa skvalitňuje práve takýmito formami, kde sa exekutíva zapája do verejnej debaty. Zverejnením rozmyšľania a verejným vyjadrením politických krokov sa dosahuje efekt určitého záväzku voči verejnosti.

Alexander Duleba

Hlboko nesúhlasím s tým, čo povedal kolega z Banskej Bystrice. Každý občan, ktorý platí dane má právo sa vyjadrovať k akejkoľvek politike vlády tejto krajiny a kedykoľvek. Je to „psou povinnosťou“ štátu mu túto možnosť dať. A pokiaľ by sme znova išli tou cestou, že ministerstvo a vláda bude podporovať len lojálne mimovládky – to je cesta do pekla- tam sme už boli (skoro) a odkiaľ sme sa ťažko dostávali, ale dostali sme sa. Takže NIE.

Veľmi stručne - súhlasím s argumentmi pána docenta Lešku.

Pavol Demeš

Reakcia na Erika Pajtinku - dôležitá vec z vášho vystúpenia je, že v období ekonomickej a finančnej krízy sa všade vytvárajú nové impulzy na zvýšenie role štátu. Netýka sa to len nových postkomunistických krajín, ale aj Nemecka či USA. Táto téma sa stáva veľmi aktuálnou a my jej nemôžeme uniknúť. Na Slovensku podľa viacerých prieskumov verejnej mienky občania v oveľa väčšej miere, ako v iných krajinách, veria štátu a spoliehajú sa na to, že štát bude mnohé problémy riešiť. Tu slúži ku cti MZV, že

spolupracuje so širokým spektrom mimovládnych organizácií, ktorým ide o kvalitu.

Reakcia na pána docenta Lešku, ktorý nastolil dôležitú otázku, ako pracovať s politickými stranami. Obávame sa „dotýkať“ politických strán, aby nás neupodozrievali zo spolitizovania problému. Mali by sme nájsť spôsob, ako reprezentantov politických strán, ktorí majú na starosti zahraničnú politiku a verejnú komunikáciu, viac zapájať do našich aktivít a kultivovať spoluprácu.

A posledná reakcia na námet, či zakomponovať do prezentačnej stratégie okrem Slovenska aj Európu. Okrem budovania nášho imidžu a patriotizmu by sme mali zvyšovať i európsky patriotizmus. Je to cenný námet hodný toho, aby sme nad ním rozmyšľali a diskutovali o ňom v ďalších paneloch.

Verejná diplomacia MZV SR v zahraničí

Peter Weiss

Verejná diplomacia v Maďarsku

Vážené dámy, ctení páni,

odskočil som si v poradí už z 3. tohtoročnej zmiešanej komisie k jazykovému zákonu a vyzerá to tak, že nebude posledná. Aj to svedčí o tom, že relácia SR s Maďarskou republikou - nie preto, že mne sa dostalo tej cti alebo toho údelu byť tam veľvyslancom, ale objektívne - je najsenzitívnejšou bilaterálnou reláciou, ktorú máme. Je tomu tak predovšetkým kvôli nespracovanej histórii v Maďarsku, kvôli Trianonskej traume, ktorá sa prejavuje napríklad v tom, že keď sa robí predpoveď počasia, máte na televíznej obrazovke Karpatskú kotlinu bez vyznačenia hraníc medzi štátmi a miesto slova Szlovákia sa používa slovo Félvidék. Toto je každodenná realita.

Zaujímavé je (minulý piatok som to definitívne pochopil), že Slovensko sa stalo pre Maďarskú republiku, resp. pre maďarskú politickú elitu takou referenčnou krajinou, akou sú pre EÚ Spojené štáty americké, ako pre Slovákov bola kedysi Česká republika. Začalo to výrokom pani ministerky zahraničných vecí Gönczovej na jednom stretnutí intelektuálov v Bratislave – „boli sme zelení od zavisť, keď ste prijali euro“. Český veľvyslanec, ktorý pôsobí v Budapešti, mi povedal, že keď ho v januári tohto roku pozvali do televízie na nejakú debatu, tak sa ho veľmi nástojčivo pýtali, čo hovorí na to, že Slováci prijali euro. Odpovedal im normálne, v tom zmysle, že českí ekonómovia o tom diskutujú, pretože to rozhodnutie má plusy i mínusy. Keď povedal, sme radi, že Slováci už euro majú, budú pre nás laboratóriom, uvidíme ako to dopadne a možno sa podľa toho rozhodneme, redaktor ho stále tlačil do odpovede na otázku, či ho neškrie, že Slováci euro už majú a oni

nie. Môj český kolega iba nechápavo pozeral na redaktora, o čo mu vlastne ide. Posledný impulz pre pochopenie, že sme sa pre Maďarsko definitívne stali tou referenčnou krajinou, prišiel minulý týždeň v piatok, keď europoslanec za Fidesz pán Szájer na brífingu o programových predpokladoch alebo programových zásadách Fideszu smerom k voľbám kritizoval maďarskú vládu za nomináciu eurokomisára a zároveň za absolútnu prehru Maďarska označil skutočnosť, že Slovensko získalo post podpredsedu Európskej komisie.

O tom, že to začínajú vnímať aj diplomati v Budapešti, svedčí moja príhoda z leta. Jeden veľvyslanec členskej krajiny NATO v čase, keď vrcholila doslova kolektívna hystéria - musím to tak povedať - okolo jazykového zákona (pravda, tým nechcem povedať, že zákon nesmel a nemá byť predmetom politickej, právnej atď. diskusie), sa smial, keď vyšlo vyhlásenie všetkých 4 parlamentných strán, ktoré inak takmer medzi sebou nekomunikujú, proti slovenskému jazykovému zákonu. Povedal mi: „Pán veľvyslanec, Slovensko musí byť naozaj veľmi vplyvná krajina, keď ste dokázali dosiahnuť, že všetky parlamentné strany, ktoré sú na smrť rozhádané, sa dokázali proti vám spojiť.“ Spomínam všetky tieto okolnosti a situácie preto, aby som dokreslil veľmi zložitú atmosféru, v ktorej by sa mala robiť VD. Na minulej našej diskusii k VD počas stretnutia veľvyslancov, keď sme hovorili o mojich skúsenostiach z leta, som použil formuláciu, že vzhľadom na nátlakovú maďarskú diplomaciu, na ten doslova diplomatický pressing voči nám, pri ktorom pôsobila jednak klasická bilaterálna diplomacia a jednak multilaterálna diplomacia spolu s intenzívnou VD v celoeurópskom až transatlantickom rozsahu, musíme rozmýšľať nad účinnými asymetrickými odpoveďami, pretože nie je možné vylúčiť, že takáto kampaň sa zreprodukuje buď kvôli jazykovému zákonu alebo kvôli niečomu inému. SR nemá kapacitu, štruktúru, financie, sieť, skúsenosti z podobných kampaní, aby mohla reagovať tak, že na

každú aktivitu maďarskej diplomacie, či už klasickej alebo verejnej, odpovie rovnakou proti aktivitou.

Podľa mňa najväčšou našou slabinou, čo súvisí možno aj s istou mladosťou nášho štátu, bolo to, že jednoznačne viac článkov v európskej a svetovej tlači, keď sa hovorilo o jazykovom zákone a jeho súvislostiach, bolo v prospech stanoviska Maďarskej republiky, pričom sa využíval najmä známy stereotyp o utláčanej maďarskej menšine na Slovensku a o národných socialistoch, ktorí nerešpektujú ľudské práva. V Maďarsku sa vytvoril o Slovensku obraz krajiny, ktorá zo všetkých susedov spolu s Ukrajinou robí najväčšie problémy a najviac utláča maďarskú národnostnú menšinu. Hoci, ak urobíte sofistikovanú analýzu našej legislatívy na ochranu príslušníkov národnostných menšín, tak zďaleka nie sme zo všetkých, s Maďarskom susediacich krajín, najhorší. Platí skôr opak. Napriek tomu sa veľmi často v súvislosti so zákonom o štátnom jazyku dokonca z úst najvyšších autorít -politických aj štátnych - púšťali vyjadrenia, či SR je oprávnená v EÚ, keď nerešpektuje európske hodnoty a európske normy. Pridajme k tomu historické predsudky (Nemám veľa času, aby som sa dlho zaoberal zaujímavým článkom Pétera Hunčíka pre Sme z leta minulého roku, kde hovoril, že nie je pravda, že Maďari nenávidia Slovákov, lebo pravda je niekde inde - Maďari majú problém akceptovať Slovákov, pretože v ich očiach sú to Slováci, tí ľudia z Felvídeku, ktorí boli za Uhorského kráľovstva v istom podriadenom postavení voči Maďarom a preto nimi Maďari pohrdajú.) a uvedomíme si, že v tejto situácii čeliť maďarskej verejnej diplomacii nie je jednoduché.

Otázka znie, ako prostredníctvom VD zmeniť tieto stereotypy, tento obraz, ktorý o Slovensku v Maďarsku je? Ak to chceme dosiahnuť, tak si musíme postaviť inú, základnú otázku: chceme to robiť s rozpočtom, ktorý má Slovenský inštitút a istými drobnými, hoci dobre premyslenými aktivitami, alebo sme ochotní na zmenu obrazu, ktorý sa o Slovensku a o Slovákoch v Maďarsku

vytvoril, vynaložiť také zdroje, aby napr. kultúrna diplomacia mohla priniesť významnejšie efekty. Včera som zhodou okolností bol na jednom seminári k dvadsiatim rokom porevolučného vývoja v Strednej Európe, kde bývalý generálny konzul Maďarskej republiky v Krakove hovoril - až som nechcel veriť vlastným ušiam - o 200 tisíc dolároch, ktoré dostal, aby prostredníctvom kultúrnej diplomacie ovplyvnili poľskú intelektuálnu obec, aby mala väčšiu informovanosť o Maďarsku, aby mala väčšiu senzibilitu voči požiadavkám maďarských politických a intelektuálnych elít. Je prirodzené, že tento cieľ sa pokúšali dosiahnuť cez kultúru, pretože maďarská kultúra má Poľsku čo ponúknuť.

Inými slovami, keďže relácia s Maďarskom je naša najsenzitívnejšia, najproblémovnejšia, chceme k nej takto pristupovať aj z hľadiska personálneho a finančného pokrytia a predpokladov pre skutočne efektívnu VD? Zdôrazňujem, predovšetkým pre kultúrnu diplomaciu, pretože tá je, ako sa ukazuje, najúčinnnejšia a najmenej politicky kontroverzná. Samozrejme, to súvisí tiež s tým, do akej miery sme ochotní vložiť peniaze aj do marketingu. Uvediem čerstvý príklad: prišiel fantastický balet z Košíc, predstavenie Carmen a v hľadisku boli iba asi dve pätiny divákov, ŠD Košice neskoro uzavrelo zmluvu a rozmazaná Budapešť o tomto predstavení, ktoré bolo inak skvelé a má európsku triedu, nevedela. Obecenstvo tak tvorili predovšetkým krajanovia, teda Slováci žijúci v Maďarsku.

Preto keď sa pýtame, čo môžeme urobiť po zmene vlád na Slovensku aj v Maďarsku - a vieme, aké vládne zostavy asi voľby prinesú - tak bude treba naozaj urobiť strategické rozhodnutie, či ostaneme vzhľadom na naše finančné možnosti pri tom, čo sme robili doteraz a budeme sa to snažiť robiť lepšie, intenzívnejšie, alebo urobíme dôkladnú analýzu, čo sa v lete stalo, ako by sme mali na podobné situácie reagovať a urobíme rozhodnutie, že naozaj chceme zásadným spôsobom zlepšiť obraz o Slovensku, ktorý je

v Maďarsku, a budeme adekvátne k tomu plánovať aj prostriedky. Napríklad moji predchodcovia žiadali, aby sa pravidelne robili na výmenu dni slovenskej kultúry v Maďarsku a maďarské dni na Slovensku, ale nikdy to nebolo takou prioritou, aby sa vyčlenili primerané rozpočtové prostriedky.

Ďakujem, že ste ma vypočuli. Viem, že som dal viac otázok, ako odpovedí, ale hovoriť o drobných aktivitách slovenského inštitútu, ktoré majú svoj okruh viac - menej stálych záujemcov, by, myslím si, nebolo namieste. Podstatný problém sa tým totiž nevyrieši.

Lucia Marcišiaková

Verejná diplomacia v spolupráci s NATO

Teší ma, že taký dôležitý aspekt VD, akým určite je informovanie verejnosti o bezpečnostnej politike a o NATO, dostal priestor na tejto konferencii, pretože postoje verejnosti majú pre formovanie našich pozícií v oblasti bezpečnostnej politiky veľký význam. Je pre nás nesmierne dôležité, aby naša verejnosť široká, verejná odborná, ale aj laická chápala dôvody našich rozhodnutí vo vzťahu k NATO, aby chápala charakter, podstatu Aliancie a zároveň aj význam nášho pôsobenia v Aliančných operáciách. Práca s verejnou mienkou neskončila vstupom do NATO, je to náročný, dlhodobý, kontinuálny proces. Je pravdou, že obraz Aliancie sa v očiach slovenskej verejnosti v poslednom období zlepšil. Môžem zverejniť niekoľko najčerstvejších prieskumov verejnej mienky. Alianciu slovenská verejnosť vníma pozitívne, teda 59% opýtaných tohto prieskumu hovorí, že Aliancia je pozitívna a 77% opýtaných si myslí, že Aliancia sa vo svete stavia za správne veci. Avšak naďalej je nevyhnutné meniť vnímanie NATO ako nejakej americkej organizácie, respektíve odstraňovať pretrvávajúce stereotypy, jeho studenovojuvého vnímania v očiach najmä staršej generácie. My postoje verejnosti neustále sledujeme prostredníctvom prieskumov verejnej mienky. V tejto práci je nám nesmierne nápomocné ministerstvo obrany, ale taktiež si veľmi radi pozrieme prieskumy transatlantickej verejnej mienky. Plánujeme sa zapojiť aj do prieskumu verejnej mienky o NATO, ktorá bude zameraná predovšetkým na mladú generáciu. Ako som spomenula v oblasti informovania verejnosti o bezpečnostnej politike a NATO je nesmierne nápomocné MO, ale aj divízia NATO pre VD, pre tých, ktorí NATO PD nepoznajú, je to divízia pokrývajúca všetky aktivity, ktoré prispievajú k zviditeľňovaniu Aliancie v očiach širokej odbornej, ako aj laickej verejnosti. Nadväzuje styky s politickými,

diplomatickými kruhmi, akademickou obcou, s médiami. Zodpovedá za zlepšovanie obrazu o NATO prostredníctvom internetu, prostredníctvom printových publikácií a takisto pod ňu spadá vedecký program NATO. Čo sa týka tohto roku, bol tento rok v oblasti VD v oblasti bezpečnostnej politiky veľmi výnimočný a plodný, nakoľko sme oslávili 5 rokov vstupu Slovenska do NATO a 60 rokov založenia Aliancie. Všetci vieme, že v tomto roku sa uskutočnilo aj neformálne zasadnutie ministrov obrán členských štátov NATO. Toto podujatie bolo výnimočné, jedinečné. Vďaka nemu sa SR preukázala svetovej verejnosti, že je plnoprávnou a dôveryhodnou členskou krajinou NATO. Čo sa týka spomínaných výročí, v tomto roku sa na Slovensku uskutočnila medzinárodná bezpečnostná konferencia GLOBSEC, tu s nami sedí pán veľvyslanec Káčer, ktorý je najdôležitejšou osobnosťou SAC, ktorá bola organizátorom tohto podujatia. Ďalej sa uskutočnilo menšie podujatie 5 rokov Slovenska v EÚ a NATO. Toto podujatie tiež spoluorganizovala SAC. K neformálnemu zasadnutiu ministrov bola zorganizovaná konferencia Nové výzvy - lepšie spôsobilosti. Spomedzi podujatí v oblasti bezpečnostnej politiky sa takisto uskutočňujú konferencie pod názvom Slovenské bezpečnostné fórum, ktoré sú v porovnaní s konferenciou Globsec zamerané prevažne na domácu bezpečnostnú komunitu. Tento rok sa nám do slovenského bezpečnostného fóra podarilo zapojiť aj NR SR. Tieto podujatia, na ktorých MZV spolupracuje s mimovládnyimi organizáciami demonštrujú fakt, že naša spolupráca s mimovládnyim sektorom je veľmi intenzívna a konštruktívna. Zakladá sa na prístupe win-win, teda na využití spoločného potenciálu MZV a mimovládnych subjektov. Takáto spolupráca nám umožňuje posilňovať intenzívnejšie hlas slovenskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky doma aj v zahraničí zapojením širokého spektra expertov zo štátnej, mimovládnej sféry, akademickej obce, ale takisto aj NR SR integruje bezpečnostnú komunitu a vytvára priestor pre vytváranie širokého konsenzu v SR. Expertný dialóg so

slovenskou bezpečnostnou komunitou aj na základe organizácie týchto podujatí vieme, že generuje nové myšlienky, námety a odporúčania pre zahraničnú politiku SR. Na základe týchto skúseností sa snažíme zapojiť bezpečnostnú politiku do diskusie o bezpečnostnej politike a tento rok sa nám podarilo zapojiť bezpečnostnú komunitu aj do diskusií o strategickej koncepcii NATO.

V poslednom období naše aktivity smerujú na mladú generáciu, pretože si uvedomujeme, že s verejnou mienkou musíme pracovať už vtedy, keď sa začína formovať, to znamená, v štádiu keď sa človek začína zaujímať o zahraničnú politiku a zahraničnopolitické dianie. K tomuto procesu dochádza u študentov stredných a vysokých škôl. V tomto roku sme podporili niekoľko súťaží, napríklad Quo vadis NATO alebo Aliante - hlavným organizátorom je Euroatlantické centrum. V uplynulom období sme našu pozornosť zamerali aj na reprezentantov generácie parlamentných politických strán, sú to ľudia, ktorí sa v neskoršom období budú podieľať pravdepodobne na prijímaní dôležitých politických rozhodnutí. Zorganizovali sme pre nich niekoľko okrúhlych stolov s predstaviteľmi MZV SR, súčasťou tejto aktivity boli aj návštevy v centrále NATO a takisto návštevy vo vybraných krajinách, členských krajin NATO a EÚ .

Ďalšou dôležitou skupinou sú médiá, pretože majú najväčší dosah na laickú verejnosť, takmer na pravidelnej báze organizujeme backgroundové brífingy pre médiá a to pred každým významným podujatím v NATO, posledné sa uskutočnilo teraz v stredu. Organizoval ho politický riaditeľ, pán Igor Slobodník, pred zasadnutím ministrov zahraničných vecí v Bruseli. Ďalej čo sa týka práce s médiami, organizujeme cez centrálu NATO prácu v oblastiach, kde pôsobia slovenskí vojaci. Najbližšie uskutočnime cestu novinárov do Afganistanu. Okrem domácej verejnosti sa snažíme podľa našich možností pomáhať s verejnou mienkou v

zahraničí. V súlade s našimi zahraničnopolitickými prioritami sa sústreďujeme na Západný Balkán a Ukrajinu. Úspešný príbeh Slovenska a jeho začlenenie do euroatlantických štruktúr je pre verejnosť v týchto krajinách nesmierne prítlačlivý. Vo vzťahu k týmto krajinám budeme pokračovať tzv. speaking tours, tie sa uskutočnia v Bosne a Hercegovine, Čiernej Hore a na Ukrajine. Tu by som ešte rada spomenula, že ako úspech slovenskej diplomacie vo vzťahu k NATO možno hodnotiť pôsobenie ZÚ v Kyjeve, ako kontaktného veľvyslanectva NATO na Ukrajine, ktoré sa snaží budovať dôveru a informovanosť o NATO. Prebiehajú tam semináre, konferencie, funguje intenzívna spolupráca s mimovládnyimi organizáciami a za nášho pôsobenia boli otvorené informačné centrá NATO na Ukrajine.

Rastislav Káčer

Verejná diplomacia v USA

Ja by som na začiatku túto tému otočil a pozrel sa na to ani nie tak s dôrazom na moje pôsobenia v Spojených štátoch, pretože moja skúsenosť s VD má viacero dimenzií. Vzhľadom na moje profesijné pôsobenie nielen z pohľadu diplomata, ale mimovládnej platformy, ktorá tu bola spomenutá (Slovenská atlantická komisia) a takisto z pohľadu biznisu. Svet má mnoho hráčov, štát nie je jediný hráč, a z môjho pohľadu, dnešnej komplexnej skúsenosti vidím mnoho paralel, ktoré sú poučné pre štát. Keď mám klienta, ktorý je povedzme medzinárodná akciová spoločnosť, ktorá má mnoho dimenzií svojej politiky - keď sa podcení jedna z týchto dimenzií, tak to má za následok konkrétne dopady na postavenie tejto spoločnosti. Tieto negatívne dopady sú veľmi ľahko merateľné a akcionári to veľmi rýchlo spočítajú vedeniu na valnom zhromaždení. Pre ten štát je zanedbanie, alebo neefektívna verejná diplomacia menej viditeľná a tie dopady sú často krátkodobé menej evidentné. Keď sa zanedbá verejná politika z pohľadu korporácie, tak dôsledky naozaj môžu byť zlé. Na druhej strane, keď je dobrá verejná politika spoločnosti spojená s dobrou vládnuou politikou, s dobrým PR - pretože to je treba dať do jedného košíka, do jedného balíka - tak to má zásadný efekt na budúcnosť, efektívnosť a obrat takýchto spoločností.

Čo som sa naučil v Spojených štátoch ako veľvyslanec je poučné. VD v Spojených štátoch je kruté cvičenie pre diplomata malého štátu. V 300 miliónovej krajine, ktorá je pohrúžená sama do seba, kde možno aj tie 4% - ktoré tu boli pred tým spomínané - boli optimistické a kde pre 98% ľudí sa svet začína a končí niekoľko míľ od ich domu alebo na úrovni ich štátu, možno nie ani na federatívnej úrovni. Získať vôbec pozornosť, to je potenie krvi a

frustrujúca skúsenosť. Zaujalo ma jedno poučné americké príslovie (alebo porekadlo),“ Ak sa chceš stať prezident, tak sa musíš obliekať ako prezident, hovoriť ako prezident a správať sa ako prezident“. Keď hovoríme o VD ako nástroji, ten má svoj cieľ. Cieľ je silná krajina, ktorá si je schopná presadiť si svoje záujmy v konkurenčnom boji a tu sa znova vrátim ku korporátnej paralele. Medzi korporátnymi subjektmi je nelútostný súboj, kto sa presadí lepšie - zarobí viac, má sa lepšie, jeho akcie majú vyššiu hodnotu. Jednoducho jeho slnko svieti jasnejšie. Medzi štátmi je to úplne to isté. Štát, ktorý si je schopný výraznejšie si presadiť svoje záujmy, získa viac kapitálu, viac investícií, vie viac ovplyvniť rozhodovacie procesy na medzinárodnej úrovni, ktoré spätným oblúkom ovplyvňujú podmienky, v ktorých táto krajina funguje. Čiže je prosperujúcejší, ľudia sú spokojnejší, krajina je bezpečnejšia. To je cieľ. VD je jeden z nástrojov v zložitej mozaike, ako sa k tomuto cieľu môžeme čo najefektívnejšie priblížiť. Úspech je garantovaný, podľa mňa, jednoduchými ingredienciami a viacerí ste to tu už v predchádzajúcich vstupech pomenovali.

V prvom rade, ak chceme zvyšovať atraktivnosť, kredibilitu slovenskej politiky - ako zaznela jedna z definícií - slovenská politika musí byť kredibilná, jasná, transparentná a čitateľná. Navyše dlhodobo a konzistentne. Druhý moment je v efektívnom pôsobení zahraničnej služby - nielen v tej úzkej dimenzii MZV, ale zahraničnej služby ako komplexného celku. Služba musí byť motivovaná, profesionálna, sebavedomá, kreatívna. Musí v nej vládnuť konštruktívna atmosféra a pocit, že každý má svoju zodpovednosť, úlohu. Riadenie má byť také, že maximum zodpovednosti leží na čo najnižšiu možnú hranicu - akýsi manažérsky princíp subsidiarity. Kolegovia z ambasády si budú pamätať, že moje pravidlo bolo také: nechodte za mnou s tým, čo môžete vyriešiť sami, keď chodíte za mnou s vecami, ktoré môžete vyriešiť vy, tak je to zlé znamenie. Chodte za mnou s tým, čo musím vyriešiť len ja a nikto iný ako ja. A

ja chcem, ako veľvyslanec, riešiť tie veci, ktoré nemôže z vás vyriešiť nikto iný. Toto musí byť všeobecný princíp zahraničnej služby. Nech každý referent nesie svoju zodpovednosť, každý riaditeľ má svoje podpisové právo, kde manažment nie je mikro manažmentom, ale makro manažmentom a strategickým manažmentom. Jednoducho musí existovať taká motivácia, aby sa každý na ktoromkoľvek medzistupni zaujímal o svoje portfólio, aby jeho kreativita bola jeho nadriadeným hodnotená a nie, aby mu spôsobovala problémy v jeho reálnom živote.

Ďalšia vec, ktorá je v tomto dôležitá sú multiplikátori nášho odkazu (message), pretože keď sa pozrieme napríklad na efektívnosť maďarskej zahraničnej služby - a myslím si, že oni sú skutočne efektívni - hľadajú si dôveryhodných multiplikátorov svojho záujmu. Slovensko však nesmie mať frustrácie z toho, že sme malá 5 miliónová mladá krajina, ktorá sa presadzuje s nižšou efektívnosťou akoby sme si mnohí priali. Slovensko JE spoludedičom Rakúsko Uhorskej a Československej histórie. Nie, že by mohlo a malo. JE a bodka. O tom nie je žiadna debata. A v tomto musí byť dostatočne sebedomé s týmto dedičstvom a nenechať si ho kradnúť iným a privlastňovať si ho iným. Nemôžme byť nervózni z toho, že sme mladí a že sme v mnohých veciach neskúsení. Aj v bežnom živote, keď človek príde z vidieka, alebo z jednoduchého prostredia, ale je inteligentný, snaživý a chce v živote veľa dosiahnuť nemôže ho jeho nedostatok skúsenosti frustrovať, ale naopak. Musí ho skôr motivovať, aby bol kreatívnejší, snaživejší, pracovitejší a takto môže dosiahnuť hrozne veľa. Toto by mala byť motivácia pre Slovensko. Raz som použil na ministerstve taký príklad – viete, máte malých psov, ale s veľkým charakterom a s odvahou veľkého psa. Toto si treba osvojiť, že aj malý národ môže dosiahnuť strašne veľa a nech sú nám vzorom takí, ako Dáni alebo Nóri, alebo niekto iný - každý si nájdeme svoj príklad, ktorí dokážu boxovať vo vyššej váhovej kategórii.

Na záver by som odpovedal na otázku, ktorú tu nadhodil Paľo Demeš s Atlantickou komisiou a s jej úspešnosťou. Ďakujem za kompliment, naozaj si to vážime a beriem to ako motivujúci kompliment a práve v spolupráci s GMF sme sa veľmi veľa naučili o tom, ako sa veci majú robiť, ale nechcem si tu prehadzovať loptičky s komplimentmi. Čo chcem povedať je, že každý z nás robíme osobnú „verejnú politiku“ - od rána keď vstaneme a ideme do práce do večera keď zaspávame. Naša schopnosť presadiť sa je aj v úspešnosti našej osobnej „verejnej politiky“ a táto je úspešná vtedy, keď ste dobrý „produkt“. To je prvá vec a druhá vec je, že pri „predávaní“ toho produktu musíte byť, v angličtine je taký pekný výraz, GENUINE (skutočný, autentický). Vy musíte byť absolútne autentický. Úspech verejnej diplomacie je v tom, keď je autentická, keď je zapálená, keď je presvedčená. Keď chcete byť prezident musíte vyzerat' ako prezident, správať sa ako prezident, obliekať sa ako prezident, potom môžete byť prezident. Úspech je v tomto veľmi jednoduchý. Musí to byť skutočný, prežitý pocit, ktorý ide zvnútra a vtedy je šanca na úspech. VD SR sa musí opierať o skutočné hodnoty, potom môže byť efektívna.

Stanislav Vallo

Verejná diplomacia v Taliansku

Pokúsím sa byť stručný, bude to iba zopár neučesaných myšlienok na túto tému. Zaradil som si toto vystúpenie medzi dva, podľa môjho názoru, dôležité body v súbore činností, ktoré by sme mohli zahrnúť do spoločného pojmu verejná diplomacia. Včera som vystúpil v jednej modenskej televízii k téme Alexandra Dubčeka, k dokumentárnemu filmu, ktorý tam budú uvádzať. Je to miestna televízia, ale zo 100 tisíc obyvateľov Modeny ju každý deň pozerá 80 tisíc. V stredu zas budem odchádzať do Milána, kde budem sprevádzať pána podpredsedu vlády pri jeho účasti na najväčšej spoločenskej akcii, akú Taliansko v bežnom roku má, a tou je slávnostné otvorenie opernej sezóny v La Scale. Budeme tam už po tretí raz, myslím Slovensko. Po pánovi ministromi zahraničných vecí Kubišovi tam bol pán prezident republiky, minulý rok, a tentoraz to bude pán podpredseda vlády. Domnievam sa, že práve dve vyššie uvedené podujatia sú priam esenciou toho, čo by sa mohlo a malo pomenovať ako verejná diplomacia.

V mestách ako Rím, Paríž a aj v ďalších kultúrnych centrách sú, aspoň z vlastnej skúsenosti môžem povedať, značné problémy presadiť sa čistou kultúrnou diplomaciou. Tam je ponuka kultúry taká vysoká, že je to v mnohých prípadoch niečo ako nosenie dreva do lesa, je teda značné riziko, že sa miniete cieľa. Takže tam koncepcia VD prichádza veľmi vhod. Mňa zaujalo v definícii cieľov VD slovo „príťažlivosť“. V Taliansku však roky zápasíme s jedným problémom: aby sme spravili našu krajinu príťažlivou, musíme najprv informovať verejnosť, že vôbec existuje. Včera som mal veľmi dobrý rozhovor v Modene s pánom prefektom, ako najvyšším predstaviteľom štátnej moci v teritóriu. To je taká súčasť mojej osobnej diplomacie: pri každom výjazde z Ríma navštívim ako

prvého prefekta. Pán prefekt v Modene po dlhom a aj slušne obsažnom rozhovore zrazu vraví: „Aha, áno, pán veľvyslanec, ja viem, že Svätý otec navštívil teraz nedávno vašu krajinu. „Excelencia, tesne vedľa, to bola Česká republika,“ schladil som jeho nadšenie z vlastnej informovanosti. Pritom sa evidentne pripravoval na moju návštevu, takže už tí, ktorí mu pripravovali podklady, pri mene Slovacchia netušili, kto a skadiaľ k nemu prichádza. Čiže na to, aby sme robili krajinu príťažlivou konkrétne v Taliansku, musíme ju dostávať do povedomia. Ja napríklad ledva čakám, kým sa ma niekto v Taliansku spýta, a pýtajú sa ma to často: „Pán veľvyslanec, keď pôjdem do Bratislavy, stačí, keď si zoberiem so sebou občiansky?“ Ja odpovedám: „Stačí, samozrejme, ale je tu malý problém.“ „A aký, pán veľvyslanec?“ !Taký, že vy si musíte niekoho nájsť... na ulici, v obchode, kdekoľvek, komu ten občiansky ukážete, pretože tam už nie je hranica, colnica, nie je nič.“ A tento príklad najradšej opakujem pri verejných vystúpeniach, kde je čím viac ľudí. Naozaj treba dostávať do povedomia, že vôbec jestvujeme, ako jestvujeme. Už ani nehovorím o zavedení eura: informovanosť verejnosti na úrovni nula. Teraz hovorím o tej širokej verejnosti, na ktorú sa VD predovšetkým v Taliansku obracia.

Ja som si za tie 4 roky, čo som tam, identifikoval niektoré nástroje pre realizáciu VD. Najlepší nástroj v Taliansku sú jednoznačne médiá. Uvediem príklad. Niekoľko ráz som oficiálne navštívil Neapol, všetky oficiálne návštevy som absolvoval, prefekt, primátor atď. Naša honorárna konzulka to poctivo vopred nahlásila všetkým agentúram a denníkom, ale kdeže, o nejakom slovenskom veľvyslancovi a o jeho návšteve ani písmenko. Lenže! Nedávno som bol v Neapoli na futbale a 4 z najdôležitejších miestnych denníkov priniesli palcovými titulkami na tretej strane: „Slovenský veľvyslanec prichádza fandit' Hamšíkovi!, „Dnes bude na zápase slovenský veľvyslanec sedieť na tribúne!“ Tým sa dostávam k ďalšiemu nástroju, a tým sú osobnosti. Moji najväčší kamaráti v

tomto smere sú v Taliansku Cyril a Metod, Štefánik, Dubček a Marcus Aurelius. Bežní, ale aj menej bežní Taliani nevedia, že Marcus Aurelius svoju geniálnu knihu *Hovory k sebe samému*, jej prvú časť, napísal na našom území. Končí sa vetou: „Napísané v zemi Kvádov, na brehu rieky Granua“, a to nie je nič iné ako náš Hron. Keď toto Talianom povie, či už širokej verejnosti alebo na akomkoľvek fóre, veľmi zbystria pozornosť. Rovnakým spôsobom využívam Cyrila a Metoda, ktorí do Ríma priniesli relikvie tretieho pápeža, svätého Klementa, a v bazilike Santa Maria Maggiore odsúhlasili v roku 868 prvú omšu v starosloviencine, atď., atď. A s nefalšovaným a nezakryvaným potešením vždy zdôrazňujem, že starosloviencina sa tou omšou stala štvrtým liturgickým jazykom v Európe. Ani taliančina, ani francúzština, ani angličtina, ani nemčina, ale starosloviencina. To je tiež pre nich a z ich pohľadu zaujímavé. Štefánik a Taliansko, to je kapitola sama osebe. To by si možno zaslúžilo samostatnú dvojdnú konferenciu za prítomnosti talianskych odborníkov a za prítomnosti dostatočne romantického režiséra, ktorý by chcel natočiť film o Štefánikovom vzťahu s markízou Benzoniovou.

Inšpirovalo ma tvoje vystúpenie, pán veľvyslanec, k tomu Maďarsku. Ja som akosi intuitívne... skrátka, keď prepukol problém so slečnou Malinovou, navštívil som môjho kolegu, maďarského veľvyslancu v tom čase, a povedal som: „Počúvaj, Jánoš, vidíš čo sa robí doma ponad hranice, vtedy tu ešte boli hranice. Poďme my tu v Ríme urobiť koncert dobrého susedstva, čo ty na to?“ „Igen, urobíme.“ Ja som doviedol zo Slovenska, a samozrejme zaplatil Eugena Procháca, ktorý je excelentný violončelista, on doviezol klaviristu, zohrali sa za pol dňa a v ich Akadémii sme urobili *Koncert dobrého susedstva*, kde boli poslanci, ľudia z MZV, 300 ľudí. Teraz. Ako prepukli tie letné udalosti (neviem, ako sa dostanú do histórie, možno ako letné udalosti), takisto som bežal za mojím terajším maďarským kolegom s rovnakým návrhom. A on vraj: poradím sa

s Budapešťou. Ešte sa opýtal, či ja mám na to placet z ústredia. Ja vravím, jednoznačne áno. O dva dni mi hovorí: „Nem, nie je vhodný okamih na takéto aktivity.“

Trochu som odbočil. Ako výrazný prvok VD sa mi v Taliansku osvedčili štipendisti slovenskej vlády, ktorí boli roztrúsení po celom území. Oni vlastne ani nevedia, neuvedomujú si, že robia nejakú VD, a o to je potom možno údernejšia. Pretože kdekoľvek navštívim školy, kde študujú, alebo študovali tieto deti, každý profesorský zbor mi unisono hovorí: pošlite aj na budúci rok, oni sú skvelý príklad v prístupe k učeniu, v prístupe k povinnostiam, v úrovni kamarátstva, v kvalite kamarátstva. Rodiny sa o nich trhajú, aby u nich mohli bývať (kde nie je možnosť internátneho ubytovania). Nechápem, prečo poklesol pre tento rok počet štipendistov vlády. Teraz ich máme iba štyroch. Ale to je zrejme iná diskusia.

Chcel by som ešte zdôrazniť, že významný bod VD v Taliansku pre budúci rok je naša účasť ako krajiny - čestného host'a na Veľtrhu detskej knihy v Bologni. Nebude to obmedzené len na našu účasť na samotnom veľtrhu, ale ambícia je takpovediac zasiahnuť celý región Emilia Romagna, tam bude priestor naozaj na veľmi širokú prezentáciu, širokú prezentačnú škálu slovenskej kultúry a umenia v Bologni a v Taliansku.

Norbert Brada

Verejná / kultúrna diplomacia na pôde OSN a EÚ

Mojou témou bude kultúrna diplomacia na pôde OSN a EÚ. Ak budem hovoriť o VD na pôde týchto organizácií, pod uvedeným pojmom budem mať na mysli VD členských štátov, vrátane Slovenska, nie týchto organizácií. Prirodzene by sa dalo hovoriť o VD EÚ alebo OSN. Rozpätie aktivít členských štátov v oblasti VD v newyorskej centrále OSN so 192 členmi je neporovnateľne širšie ako v Bruseli, kde má EÚ 27 členov. Tu je tiež dôležité vnímať rôzny setting, vrátane veľkosti a možností, ktorými mestá ako Brusel alebo New York disponujú, tá má celkový dopad na potenciál kultúrnych aktivít organizovaných, či už stálou misiou, stálym zastúpením, generálnym konzulátom, alebo ZÚ. Vzhľadom na krátkosť času sa vo svojej prezentácii sústredím na zopár postrehov z oblasti VD, ktoré bolo možno vypozerovať na pôde týchto organizácií.

Ak budem hovoriť o prostredí multilaterálnej diplomacie, kam OSN a EÚ prirodzene patria, nevyhnem sa porovnávaniu s inými krajinami. Je potrebné povedať, že týmto syndrómom trpia aj také veľmoci ako sú Francúzsko a Veľká Británia. Autor Geoffrey Moorhouse v jednej staršej publikácii- *The Diplomats: The Foreign Office Today* o britskom MZV (tá publikácia je z roku 1977) v kapitole s názvom kultúrna diplomacia uvádza, že tento pojem je do určitej miery vyjadrením dávnej rivality medzi Britmi a Francúzmi. keď boli obidve krajiny koloniálnymi mocnosťami a usilovali sa o rozširovanie svojho vplyvu. Preto si viacerí Britov pod pojmom kultúrna diplomacia predstavuje ako klišé Francúzov s ich širokou distribúciou kníh do zámoria, poskytovaním bezplatných kultúrnych pobytov v Paríži a podobne. Moorhouse v závere kapitoly s uspokojením uvádza, že Francúzi sa vo svojej kultúrnej diplomacii a

vnútornom presvedčení o civilizovaní sveta v prvom rade usilujú o to, aby francúzština bola pre každého druhým jazykom, keďže nemôže byť prvým. Toto platí ohľadom Francúzov a francúzštiny doteraz. The British Council sa sústreďuje na úplne inú stratégiu – propagácia jazyka ako prostriedku prípadného vzdelávania v Británii.

Z toho čo som povedal je zrejmé, že diplomacie jednotlivých krajín si oddávna uvedomovali význam šírenia kultúry. Existencia kultúrnych inštitútov v zahraničí je teda dôležitá aj pre veľkých hráčov. Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia prostredníctvom sietí ako Goethe inštitút, The British Council, Alliance Française majú úzko špecializovaný aparát, vyškolených kultúrnych diplomatov, ktorí majú priestor a nevyhnutné zdroje na organizovanie podujatí, o ktorých sa menším krajinám môže iba snívať. Za dôležitú tiež považujem skutočnosť, že tieto inštitúcie sú vnímané ako neovplyvnené štátnym aparátom, čím dosahujú istú autentickosť. V kontexte kultúrnej diplomacie chcem ďalej poukázať na dve veci:

1. Slovensko by mohlo aktívnejšie využívať svoje kultúrne inštitúty.
2. Na miestach, ktoré boli definované ako teritoriálne priority slovenskej VD, je potrebné hľadať nekonvenčné prístupy, ktoré by zaujali cieľovú skupinu. Plne súhlasím s tým, že zapojením mimovládnych organizácií sa môže v tomto smere zvýšiť kredibilita posolstva, o ktoré sa usiluje MZV.

Aj keď VD by mala slúžiť širokej verejnosti, jej klientmi bývajú často krátko samotní diplomati. To platí napr. pre jazykové kurzy, ktoré sú v rámci OSN v New Yorku organizované pre diplomatov bezplatne a ich ponuka je naozaj široká, vrátane čínskeho jazyka alebo arabčiny. V prostredí bruselskej EÚ sa podobne vyučuje francúzština. Určitým nástrojom VD sú v tejto súvislosti pravidelné mesačné bulletiny zasielané účastníkom kurzov o podujatiach

priamo na ich emailové adresy. Podobne ako v prostredí bilaterálnej diplomacie, aj v OSN alebo EÚ sú najčastejšie formy VD výstavy, prednášky, koncerty a iné spoločenské podujatia. Takéto akcie sa konajú v oboch mestách takmer nepretržite. V náročnom prostredí ako je New York je na prilákanie pozornosti často krát nutný netradičný nástroj. Takým bolo napríklad pozvanie stáleho predstaviteľa USA veľvyslancom v BR OSN na basketbalový zápas New York Knicks ako súčasť akcií spojených s predsedníctvom USA v BR OSN. V prípade mesta NY Slovensko naplno využívalo svoje nestále členstvo v BR OSN, čo predstavovalo udalosť, ktorá sa nenaskytne každý rok. Osobitne by som poukázal na spoluprácu s mimovládnyimi organizáciami . Počas návštev politických predstaviteľov v NY sa pravidelne uskutočňujú prednášky na pôde prestížnej Kolumbijskej univerzity. Pozitívnu správou pre rozvoj VD SR bolo určite otvorenie generálneho konzulátu. Vzhľadom na vysoký potenciál mesta NY - finančné obchodné centrum a početná krajanská komunita - by bolo vhodné zvážiť zriadenie Slovenského inštitútu. V tomto smere možno privítať plánované otváranie honorárnych konzulátov SR v USA. Najbližšie sa tak stane v Minnesote na budúci týždeň alebo v Texase na budúci rok.

V Bruseli je situácia odlišná. Napriek existencii pomerne veľkého stáleho zastúpenia (SZ SR pri EÚ) a menšieho ZÚ, skúsenosti z pôsobenia slovenskej diplomacie v meste Brusel poukázali na potrebu vybudovať Slovenský dom. V ňom by sa zároveň nachádzala slovenská reštaurácia ako artikel, ktorý sa v tomto meste nenachádza. Myslím, že existencia slovenskej cuisine v Bruseli by bola prínosom pre diplomatické aktivity na takmer všetkých úrovniach. Ako iste viete, bruselským špecifikom býva aj počasie, ktoré ovplyvňuje organizovanie aktivít. Na vonkajších priestranstvách treba počítat s týmto rizikom, tak ako sa to stalo pri 5. výročí vstupu SR do EÚ, ktoré bolo spojené s prehliadkou koní privezených zo Slovenska a občerstvením v podobe halušiek.

Nanešťastie prálo. Osobitnou kapitolou v podmienkach EÚ pre aktivity VD doteraz predstavovali predsedníctva v Rade EÚ. Počas 6 mesiacov mala každá predsednícka krajina v tomto smere priestor na prezentovanie sa. To so sebou prináša obrovskú výzvu, často krát však môže spôsobiť aj nechcené faux pas, ako napríklad kontroverzná výstava vo vstupnej hale v budove Rady pod názvom Entropa v podaní autora Davida Černého. I táto skúsenosť môže ilustrovať akú významnú príležitosť predstavuje predsedníctvo pre prezentovanie celkového imidžu krajiny.

V závere zhrniem tri hlavné body :

- 1) VD na pôde organizácií nemôžeme úplne nahradiť kredibilitu štátu, je však dôležitou súčasťou celkového pôsobenia, pretože multilaterálna diplomacia vytvára ideálne podmienky pre posilnenie vnímania krajiny, vzhľadom na úzke denné a vynútené personálne väzby medzi diplomatmi. V podstate tam dochádza ku kontaktu medzi diplomatmi na dennej báze.
- 2) Budovanie pozitívnych väzieb na krajinu je možné a žiaduce uskutočňovať aj mimo rámca tradičnej diplomatickej klientely voči širokému okruhu záujemcov.
- 3) S politickým významom jednotlivých ZÚ SR zároveň rastie význam a celkový efekt z organizovania podujatí kultúrnej diplomacie. Nároky na SR zrejme budú v budúcnosti vyššie z hľadiska kvality aj kvantity. V tomto smere by bolo vhodné, aby boli mestá NY a Brusel naďalej prioritami z hľadiska VD. V oboch prípadoch by bolo vhodné zvážiť posilnenie existujúcich kapacít prostredníctvom vytvorenia buď Slovenského inštitútu alebo Slovenského domu.

Miroslav Wlachovský

Komentár k príspevkom v Paneli 2: Verejná diplomacia MZV SR v zahraničí

Myslím, že máme excelentný panel, v ktorom môžeme hovoriť o VD v troch rôznych krajinách a o VD na multilaterálnych fórach akými sú NATO, EÚ a OSN. Hoci každé prináša svoje špecifiká, ja si myslím, že niektoré veci sú univerzálne pre úspešnú VD. Na začiatku toho celého je „message“, posolstvo, mať nejaké zdelenie, ak môžem použiť kalk z češtiny. Proste niečo, čo chceme povedať, čo je TO, čím chceme oslovit', až potom sú dôležité nástroje, až potom sú dôležité kultúrne inštitúty, až potom je dôležitá komunikačná sieť. Najprv treba to posolstvo.

Pôsobil som v Rast'om Káčerom v USA. Naša americká skúsenosť hovorí o tom, že je obrovskou výzvou pre malú krajinu zaujať v krajine akou sú USA. Slovensku sa v tých rokoch, keď sme tam pôsobili, podarilo najmä vďaka tomu, že sme mohli predávať jeden úspešný príbeh. A Američania vnímajú svet cez príbehy ak to tak môžem povedať. Slovensko malo vtedy príbeh krajiny, ktorá sa zo škaredého káčatka niekam vyšvihla do úplne inej sféry. A ako hovoril Rast'o - vtedajší riaditeľ National Security Council Steve Headley, označil práve tento príbeh za dôvod prečo si prezident Bush vybral Slovensko ako súčasť svojej európskej cesty.

Ďalšou potrebnou vecou je schopnosť vyhľadávať multiplikátorov toho posolstva. To je v zahraničí, myslím si, oveľa ťažšie, ako doma, kde máme prirodzenú znalosť prostredia a vieme, kto sú tí multiplikátori v našom prostredí. Veľvyslanec keď príde do novej krajiny jednak nadväzuje a získava kontakty nejakým predávaním od svojich predchodcov, jednak si tú sieť multiplikátorov musí vygenerovať sám. Viacerí to tu spomínali. Asi

najkrajšie pomenoval Stano Valo tých, ktorí mu najviac pomáhajú v tom predávať Slovensko. Sú to médiá, sú to osobnosti, a naozaj sa momentálne v Neapoli Slovensko predáva najúspešnejšie cez futbal. Treba to vedieť identifikovať a treba to vedieť využiť. Je to inteligencia veľvyslanca a znalosť jeho krajiny, že vie nájsť týchto multiplikátorov.

Ďalší moment, ktorý by som povedal, že je dôležitý, je schopnosť dosahovať synergický efekt v spolupráci s inými aktérmi. Či už sú to iné krajiny alebo mimovládne organizácie. Takisto môžem ako príklad dať z pôsobenia v USA, kde sa nám jednoducho podarilo zaujať tým, že sme boli schopní sa v rámci niektorých podujatí, aktivít, spojiť s inými krajinami, či už v rámci V4 alebo vtedy Vilniuskej 10. jednoducho tam sa ten efekt násobí. A takisto je dôležité vedieť dobre spolupracovať v zahraničí s mimovládnymi organizáciami a nájsť to, čo sme my ako štát spoločne s tými mimovládnymi organizáciami mohli predať na medzinárodných fórach. Takže toľko vo všeobecnosti na úvod.

A teraz k jednotlivým vystúpeniam a možno aj otázky. Peter Weiss podľa mňa excelentne zadefinoval rámec toho, kde sa pohybuje VD Slovenska v Maďarsku a celkové politické okolnosti, ale mňa by skôr zaujímalo ako konkrétne dokáže pôsobiť naša VD v maďarskej každodennosti. Politické napätia s Maďarskom sa cyklicky opakujú. Ja som to mal možnosť zažiť ešte za veľvyslancovania Rudolfa Chmela v období, keď József Antall hovoril, že je predsedom 15 miliónov Maďarov. Vtedy sa vzájomné vzťahy vyšpičkovali do veľmi intenzívnej atmosféry. Pamätám si zápas Ferencvárosu Budapešť so Slovanom Bratislava, kde prišiel jeden jediný fanúšik, pretože všetkým ostatným odporúčali, aby radšej nechodili. Vtedy som z toho robil reportáž, ale to čo tým chcem povedať je, že aj pri vyšpičkovaní politických vzťahov s Maďarskom, práve vzťahy v kultúrnej sfére a intelektuálnej sfére podľa mňa vytvárajú záchrannú sieť našich vzájomných vzťahov. A

keď to nejde na úrovni vysokej politiky, tak sa máme snažiť na úrovni medziľudských vzťahov a na kultúrnej úrovni - aspoň aby to niveau ostalo zachované. Takže Teba by som sa Peter chcel spýtať, že ako sa pri takejto vyšpičkovanej atmosfére dokáže robiť VD na tej nízkej každodennej úrovni.

Rasťa by som sa možno chcel spýtať - potom, čo vstúpilo SR do NATO a EÚ, čo bol vlastne ten jeden veľký príbeh Slovenska v Amerike. Spolu aj s ostatnými krajinami sme sa ocitli v úlohe tých, ktorí sú v EÚ a sú v NATO, postúpili do extraligy a zrazu musia bojovať na úplne inej úrovni o to, aby vôbec dokázali zaujať v takom meste akým je Washington D.C.?

Stano Vallo má jedinečnú skúsenosť, že bol aj v Paríži aj v Ríme, dokonca niekoľkokrát. Ako Slovensko dokáže zaujať v takých kultúrnych Mekkách ako sú tieto dve mestá? Čo musíme urobiť, aby sme v tej obrovskej konkurencii, ktorá tam je, v tej až hyperinflácii kultúrnych podujatí, vedeli zaujať?

Diskusia k Panelu 2: Verejná diplomacia MZV SR v zahraničí

Peter Weiss

Ak hovoríme o masívnejšom ovplyvňovaní verejnej mienky v Maďarskej republike (nechávam bokom širší problém ovplyvňovania verejnej mienky v ďalších ČŠ EÚ), aby sa rozbíjali stereotypy o Slovensku a Slovákoch, ktoré sú v maďarskej spoločnosti prítomné, rozoznávame niekoľko rovín. Nebudem hovoriť o politickej rovine, pretože politika má svoju logiku a dynamiku, osobitne teraz, na prahu volebnej kampane. Nemôžeme mať ilúzie, že počas volebnej kampane bude tá najvhodnejšia príležitosť, aby sa posilňoval vplyv tých, ktorí si uvedomujú, že našou jedinou cestou je spolupracovať. To, čo sa podarilo urobiť a čo má pozitívny vplyv - a myslím si, že to bude mať aj dlhodobý pozitívny vplyv a preto sa na tom snažíme stavať - je spoločná komisia historikov, ktorá by mala niekedy na jar dokončiť texty, ktoré sa z jednej aj z druhej strany pozerajú na isté udalosti v našich spoločných dejinách. Pohľad na spoločné dejiny pri zachovaní odlišností, ktorý je podstatou práce slovenských a maďarských historikov, veľmi zaujal maďarskú verejnosť. Určite je to jedna z priorít, ktorú bude treba ďalej podporovať, aby napríklad kvôli nedostatku peňazí táto komisia neprestala po voľbách pracovať.

Druhá možnosť sú zriedkavé vystúpenia v médiách. Naše poslanstvo, ktoré opakujeme znovu a znovu, aj ja osobne, znie: prišiel som sem pozitívne naladený, z 90-95% sú naše vzťahy dobré až vynikajúce, máme množstvo spoločných záujmov, máme spoločné postoje, pozície v EÚ, NATO, sme spojenci, susedia, spôsobom života a niektorými atribútmi kultúry sme si veľmi

podobní. A preto nesmieme dovoliť, aby všetko pozitívne, to, v čom sa potrebujeme, bolo znovu a znovu zatienené nespracovanými historickými traumami a stereotypmi o útlaku Maďarov na Slovensku. Na toto je pozitívna odozva.

Samozrejme, vyžaduje to drobnú prácu s predstaviteľmi maďarskej inteligencie, s mimovládnyimi organizáciami. Dávam si tú námahu, aby som sa aj osobne zúčastňoval na podujatiach, kde nie sú stovky ľudí, ale kde sú multiplikátori, ktorí môžu toto poslanstvo dať ďalej. Je tu Slovenský inštitút, ktorý robí drobnú prácu s malým rozpočtom a skromným personálnym vybavením - jeden človek plus sekretárka - prácu, ktorá sa nám osvedčila, lebo je schopná zaujať časť maďarskej, najmä intelektuálnej verejnosti. Napr. nedávno sme dokázali spolu so ZÚ ČR urobiť oslavu 20. výročia Novembra. Bol som prekvapený záujmom na vysokej škole, kde sme podujatie urobili. Teda aj pri obmedzených rozpočtových možnostiach netreba rezignovať. O možnostiach do budúcnosti som hovoril najmä preto, že po zostavení vlád na jeseň budúceho roku bude treba na oboch stranách Dunaja urobiť strategické rozhodnutia. Tieto dve krajiny sa natoľko potrebujú v niektorých oblastiach, napríklad v energetike, resp. v energetickej bezpečnosti, že napriek rétorike, ktorú počúvam, som v duši optimista a verím, že dôjde k tomu, že sa nastolí pragmatická línia spolupráce medzi novými vládami, ktoré vstúpia z nadchádzajúcich volieb.

Rastislav Káčer

V Spojených štátoch je dôležité mať príbeh, ktorý je dôveryhodný a atraktívny. Treba si uvedomiť, že NATO a EÚ bol prostriedok a nie cieľ. Slovensko uspelo po vstupe do EÚ a do NATO preto, lebo sme do maximálnej možnej miery využili toto ako prostriedok. Spolu s ďalšími podpornými prvkami, reformnými krokmi, vhodnou legislatívou, vytvorenia atraktívneho prostredia vo všeobecnosti na to, aby celkovo ten náš príbeh bol atraktívny. Hovoril si o tom škaredom káčatku, ja to nemám rád pretože ja som furt Káčer a tá labuť sa zo mňa nestala tými rokmi... Ale ten príbeh Slovenska bol naozaj taký, že sa zapáčil. Dôležitá je ale schopnosť zamerať sa na relevantnú časť publika. Pretože tu nemá zmysel plyvať patrónmi. Ja nie som zástanca „kobercového náletu kazetovou muníciou“, ale presnej strelby (keď už teda používam slovník SAC). Absolútne dôležité je vedieť zamerať presne na tých, kto sú tí, ktorí robia rozhodnutia a kto je to správne publikum. Ako príklad by som použil prípravu návštevy prezidenta USA v SR. Bol to výsledok chirurgicky presnej a koordinovanej práce, ktorá trvala vyše roka a kde sme identifikovali a použili správnych komunikátorov nášho odkazu (messengerov), ktorí vedeli ovplyvniť proces. A keď sme sedeli na obede veľvyslancov EÚ a neviem ktorý z veľvyslancov hovorí: prečo tá filozofia cesty je taká a prečo práve Slovensko?“ a Steve Headley poradca prezidenta pre národnú bezpečnosť sa tak na pár sekúnd zamyslel a potom povedal“ nám sa príbeh Slovenska páči a chceme ho vyzdvihnúť“. Jednou vetou vystihol a zhrnul to všetko zložité, čo sa za tým skrývalo. Znova poviem, v prvom rade musím mať jasný cieľ, musím mať jasnú mapu toho, kto ovplyvňuje strategické rozhodnutia, aby som neplytval silami a musím mať ďalších dôveryhodných messengerov, ktorí s mojim odkazom chodia a multiplikujú ho. Najlepšie je keď s mojim odkazom som dokázal poslať maďarského veľvyslancu - čo sa mi

niekoľkokrát podarilo, alebo ja neviem, veľvyslanca EÚ, bývalého premiéra Johna Brutona. Je to fajn, keď človek príde do Bieleho domu a povie ja chcem, ale je oveľa lepšie, keď napríklad slovenský veľvyslanec po úspešnej návšteve povie Bushovi, „mal by si sa s tým Sanaderom stretnúť, tí Chorváti sú tiež fajn“. Toto je v tej diplomacii čaro vyššej koordinácie a vyššej hry. Myslím si, že v tomto to všetko je.

Stanislav Vallo

Chcel by som odpovedať na tú otázku. Paríž - veľmi stručný príbeh zo života. Rok 1999 – 26. december - šialená víchrica zničila pol Francúzska - naše Tatry sú zarastená roklina oproti tomu, čo sa stalo tam. 12.4.2000 pán Schuster prichádza na jednoduchú pracovnú návštevu. Rozmýšľame spolu s veľvyslancom Valachom ako upútať pozornosť médií, zavolať som do paláca Versailles a hovorím: pán riaditeľ, ja som ten a ten, máme návrh -Slovenská vláda sa rozhodla darovať parku Versailles 100 lipiek na výsadbu do tých miest, Áno, ďakujem pán radca – berieme, akceptujeme. Ale, moment, ešte som neskončil: tú prvú lipku by mohol vysadiť náš prezident Schuster, ktorý bude na návšteve. Výborná myšlienka, bezva, urobíme. Dali sme to do médií, nebol ani jeden novinár z francúzskej strany a naši kameramani boli v aute, pretože údajne mrholilo. Čiže nebolo z toho nič. Samozrejme tých 100 lipiek, čo som sľúbil, som musel doviešť. V novembri sme ich dovezli. Bolo ich 120, ale nedalo mi a pánovi veľvyslancovi Valachovi hovorím, pán veľvyslanec, skúsme ďalšiu vysadiť nejakým spôsobom, už majú tých 120, zavolajme pani Sklenaříkovú, tá prišla, bolo tam zrazu 15 tlačových agentúr, 3 popredné televízie, takže to len tak pre ilustráciu, že čo je potrebné v Paríži.

V Ríme sme výrazne zaujali Andy Warholom. A potom výstava autora Paľka Demeša, Svätý Pavol z Tarzu, ktorá na príjemný šok nás všetkých nám pritiahla 6000 návštevníkov. V

mestách ako Rím a Paríž iba najvyššia kvalita. Koncert pri štátnej návšteve prezidenta hral Dalibor Karvaj s Danielom Buranovským a bol to šok, ktorý si dodnes všetci pamätajú.

Tomáš Strážay

Moja otázka smeruje na pána veľvyslanca Weissa. Premiéri Slovenska a Maďarska G. Bajnai a R. Fico v septembri 2009 prijali niekoľkobodový plán, ktorého súčasťou malo byť aj etablovanie jedného telesa, ktoré by podľa môjho názoru mohlo mať význam nielen z hľadiska zlepšenia slovensko-maďarských vzťahov, ale aj v kontexte zvýraznenie aktivít VD. Jedná sa o Radu vzájomnej spolupráce. V tejto súvislosti premiéri takisto plánovali založiť fond, ktorý by podporoval spoločné aktivity. V akom štádiu je príprava týchto dvoch iniciatív? Myslím, že v súvislosti s vypracovaním podkladov sa spomínal ako termín koniec októbra, napriek tomu však o oboch iniciatívach akosi nepočuť. A ešte veľmi krátka druhá otázka, ktorú by som adresoval možno aj všetkým panelistom. Myslím si, že treba oceniť, že v rámci kultúrnych aktivít sa darí realizovať čoraz viac iniciatív, respektíve podujatí, ktoré nie sú tradične spájané so slovenským folklórom, ale sú naopak zamerané na moderné umenie, vážnu hudbu a pod. Otázka znie – aké opatrenia treba prijať, aby v prípade založenia spomínaného fondu podporujúceho spoluprácu na mimovládnej úrovni nesmerovala najväčšia časť prostriedkov práve na podporu folklórnych aktivít, ktoré nepochybne majú svoj význam, ale ich dosah je do značnej miery limitovaný?

Milan Ježovica

Dve poznámky- najskôr k posolstvu a potom k poslom. K posolstvu: keď si pretočíme náš film a vrátíme sa k tomu, čo hovoril Rast'o Káčer, do februára 2005, keď Slovensko navštívil americký

prezident, tak je pravda, že on vtedy povedal, že slovenský príbeh je inšpirujúci a je inšpirujúci aj pre iných. Mimochodom, on sa s tými inými dokonca v Bratislave aj stretol. Takže jeho konfrontácia bola personálna, aj mentálna, aj filozofická, aj politická. A bola aj odrazom toho príbehu, ktorý Slovensko napísalo. Teda príbehu krajiny, ktorá urazila hodný kus cesty, ktorá sa pomýlila, ktorá sa vrátila. Príbehu, ktorý bol neuveriteľne silný nielen tým, že sa páčil Američanom, ale predovšetkým tým, že bol inšpiráciou pre tých, ktorí hľadali svoju vlastnú slobodu. Pretočím pásku. November 2009. Na web stránke MZV som našiel informáciu, že slovenský príbeh inšpiruje Saint Kitts a Nevis. Prednedávnom tu bol premiér tejto ostrovnej krajiny a stretol sa s ministrom Lajčákom. Ja sa priznám, potešil som sa tomu titulku a potešil som sa aj záujmu premiéra tejto ostrovnej krajiny o Slovensko. Len som tomu veľmi nerozumel. Lebo mne tam chýbal ten príbeh, teda dôvod, prečo sme inšpiráciou. Preto sa chcem pýtať na slovenské posolstvo- keďže hovoríme, že VD musí mať jasné posolstvo.

Čo myslíte- aký je dnes príbeh Slovenska, ktorý dnes inšpiruje taký malý ostrov - a o ktorom už tí väčší alebo tí okolo nás hovoria menej?

K tomu, čo hovoril Peter Weiss. Určite nechcem ísť do polemiky o slovensko - maďarských vzťahoch, to by sme tu sedeli možno niekoľko dní. Ale jednu vec chcem povedať: nezdialam Tvoj pesimizmus, Peter, v tom, že táto vládna koalícia zostane po voľbách taká istá. Chcem sa spýtať- keďže máme medzi Slovenskom a Maďarskom problémy, ktoré spočívajú v odlišnom videní, v našom a maďarskom, vo vnímaní jeden druhého atď. Je pravda, že v mnohom tieto problémy aj po voľbách zostanú rovnaké. Ale čo je podľa mňa veľmi dôležité, je to, komu dávame priestor. Koho je ten podstatný hlas, ktorý sa dvíha ponad hranice. Tu majú vlády neodškriepiteľnú a primárnu zodpovednosť. A keď hovoríš, Peter: buď sa budeme rozhodovať medzi mohutnou finančnou investíciou

do VD v Maďarsku alebo do pokračovania drobných projektov, tak ja sa pýtam: Prečo si myslíš, že je to viazané iba na peniaze? Nie je to najmä vecou posolstva a poslov?

Milan Nič

Tézovite tri poznámky: celá slovenská VD je také „ups and downs“, kde chýba nadväznosť, prelínanie, kontinuita. Literárny kritik Alexander Matuška hovoril o Slovákoch, že sú takí raz veľmi hore, raz veľmi dole a chýba im nejaká kontinuita. Takto je to aj v tom prezentovaní Slovenska vo svete. Mali sme tu vystúpenia skvelých veľvyslancov, ja som ich zažil aj v teréne a pýtam sa: Aká bude nadväznosť na prácu pánov Káčera a Valla na ZÚ Washington a Rím? Je tam nejaká koncepcia? Bude to súčasť nejakej stratégie verejnej diplomacie v týchto krajinách?

Druhá poznámka: Európa vs globálny rozmer. V dnešnom svete Európa už nestačí. Nestačí sa pýtať, čím Slovensko zaujme v Ríme a Paríži. Keby sme chceli zaujať len v Európe, tak padáme s Európou, padáme s jej významom. Musíme sa zamyslieť nad prezentáciou Slovenska v globálnom rámci. Budeme musieť zaujať aj v Pekingu, aj v Austrálii, Brazílii, Indii, ak konkurencie schopnosť našej krajiny je to, čo rozhodne o ďalšom úspechu našej ekonomiky. Svet sa mení a toto sú krajiny a ekonomiky, ktoré idú hore. Tieto súvislosti mi na dnešnej konferencii zatiaľ chýbali. Naša diskusia bola príliš západo-centrická, európsko-americká – akoby sme si stále potrebovali vybudovať meno len v EÚ a NATO.

Po tretie: je jedna bilaterálna relácia, kde môžeme najviac stratit' a najviac pokazit' v tom, ako sa to preleje do iných, je tá maďarská. Pán veľvyslanec Weiss nemá ľahkú pozíciu, v Budapešti zažil krst ohňom. Nemali by sme trpieť obsesiou akou občas trpí druhá strana. V maďarskom podvedomí generuje Slovensko dvojpólovú reakciu, niečo medzi ignoranciou severného suseda a

medzi fackovacím panákom. Myslím, že na to treba ísť s väčším sebedomím. Povedať si, že hranice sa raz zmenili, my sme vyhrali a ďalej sa meniť nebudú. A nechať im, kým vyrastú iné generácie, ktoré to tak brať nebudú, lebo na jednej strane náš južný sused trpí stihomamom alebo traumou z Trianonu, ale dajme si veľmi pozor, aby sme my netrpeli obrátenou traumou, lebo tak nás vidí niekedy Európa. Ja som si zažil zopár ostrých diskusií v lete 2009 v Berlíne s ľuďmi, ktorí ovplyvňujú zásadné rozhodnutia v nemeckej zahraničnej politike. Hovorili mi – no dobre, ale prečo ste ten jazykový zákon najprv neprerokovali s domácou maďarskou menšinou a s tými, ktorých sa týka? Nemali by sme robiť vynútené chyby, ako v prípade Maďaričovho jazykového zákona. Nemôžeme robiť zo seba ani obeť, lebo obeťou nie sme. Tak sa môžeme tváriť tu doma, ale na európskej úrovni sú tie diskusie oveľa kratšie, jadrnejšie, informovanejšie a musíme prezentovať niečo iné, ako len, že Maďari urobili proti nám kampaň. A to som zatiaľ z oficiálnych miest nepočul. Myslím si, že veľmi nie je iná možnosť ako *engagement*. To znamená, že zahrnúť maďarských partnerov do posilneného bilaterálneho vzťahu. Ale to nemáme tu v Bratislave rozdiskutované, čo by to malo byť, v akých veciach. Aké iné témy? Do čoho ich ideme angažovať?

Tomáš Bičan

Ako bolo povedané všetkými diskutérmi, VD má veľmi veľa podôb, dimenzií a rád by som teda poukázal na to, čo bolo viacerými diskutérmi spomenuté, že má aj svoju ekonomickú dimenziu. Bolo spomenuté Švédsko, paralela Ikea v zahraničí, Rast'o Káčer spomínal tiež niekoľko zaujímavých paralel v tejto oblasti. Svet sa naozaj rýchlo mení pred našimi očami. V priebehu jednej generácie dosiahne HDP Číny HDP USA. Ťažisko sveta sa presúva do Ázie. Ekonomické, časom za ním aj politické a malé otvorené ekonomiky ako je Slovensko si začínajú uvedomovať, že ich

budúcnosť je v oblasti vedy, inovácií, vzdelávania. A v tomto smere si myslíme na odbore ekonomickej diplomacie, že takisto aj naša VD pôsobila do zahraničia, hľadala kontakty, aby otvárala dvere pre naše firmy, pre rozvoj Slovenska, budúcej prosperity Slovenska. O našej krajine, o tom, že existuje, nemusíme informovať len prostredníctvom histórie, kultúry, našich krojov, ľudovej hudby, ale aj prostredníctvom skutočne zaujímavých a vynikajúcich príbehov. Spomeniem firmu ESET, kedysi garážová firma, ktorá teraz podpisovala kontrakt - 20% matičných dosiek spoločnosti IBM bude vybavených softvérom slovenskej spoločnosti ESET, ktorá momentálne kontroluje okolo 25-30% trhu s antivírovým softvérom na svete. SAV - vynález alumínovej peny, ktorá má skvelé využitie. Tri firmy sa dostali do rebríčka Deloitte 500 ako najrýchlejšie rozvíjajúce sa firmy, proste tých príkladov je mnoho. Ďalej CERN - desiatky vedcov, ktorí sa podieľajú na výskume v CERN - i tu sa otvára priestor pre pozitívnu propagáciu Slovenska prostredníctvom VD. Úzko spolupracujeme so SARIO-m ministerstvom hospodárstva, aby sme našim zastupiteľským úradom dali čo najlepšie nástroje na to, aby vedeli v tejto oblasti Slovensko reprezentovať.

Andrej Školkay

Komentár na pána Bradu: vy ste povedali, že sa treba sústrediť na New York, ako kultúrne centrum sveta. Otázka je taká, či má zmysel súťažiť v takej veľkej konkurencii. NY je síce kultúrne centrum sveta, ale tam sa stratí malé Slovensko. Má to zmysel finančný? Pokiaľ ide o kultúrne inštitúty cudzích krajín, mám veľmi nedávnu skúsenosť s jedným kultúrnym inštitútom pôsobiacim v Bratislave, ktorý v mojich očiach spravil veľmi negatívny imidž svojej krajine. Nebudem ho menovať, ale môžem uviesť, že tam pôsobiaci pracovníci, a zdá sa, že sa to týka celej tej krajiny, sú absolútne manažérsky nekompetentní aj na slovenské pomery. Je fakt, že oni

sa veľmi snažili, robili veľké akcie, ale ten výsledok (a to sa netýka len mňa ako osoby, ale aj ďalších zahraničných účastníkov) mal katastrofálny dopad na imidž tej krajiny.

Otázka na pána veľvyslanca Valla: Bol som v Emilia Romagna, v tej talianskej provincii, ktorú ste spomínali, a pozeral som si talianske noviny a všimol som si, že majú uvádzanú cenu pre Slovensko v duálnom značení. Otázka je, či sa vám podarilo vylobovať, aby aj oni rešpektovali duálne značenie alebo ide skôr o niečo iné, to znamená, že si nevšimli, že na Slovensku je už euro zavedené?

Otázka na pána veľvyslanca Weissa: Trošku ma zarazil spočiatku váš taký výber negatívnych príkladov v prípade Maďarska. Tie vzťahy sú poznačené negativizmom, aj keď neskôr ste to vylepšili s tým, že to vlastne ide len o menšinu 5% zhruba tých negatívnych príkladov, lebo to je fakt. A tu sa prikláňam k tomu, čo povedali páni Wlachovský a Ježovica, že ani ja, ani oni absolútne nevidíme problémy na úrovni žurnalistickej a akademickej v slovensko-maďarských vzťahoch. Problémy skutočne robia politici na slovenskej a maďarskej strane. Sú síce reálne príklady také, že napríklad mapu Veľkého Uhorka naozaj nájdete v mosonmagyaróvárskej krčme alebo v reštaurácii, ale nemá to žiaden vplyv na kvalitu obsluhy alebo kvalitu jedla, keď ma tam obsluhujú. Čiže netreba to dramatizovať. Aj tá Karpatská kotlina v maďarskej televízii, ktorú ste spomínali, sa dá nájsť, tiež som si to všimol, ale možnože ide o to, že za hranicami majú svoje menšiny a chcú im teda priblížiť predpoveď počasia. Inými slovami, tieto javy netreba dramatizovať, a vôbec by som už nedémonizoval maďarskú politiku. Oni majú teraz veľké sociálne a hospodárske problémy, ktoré sa prejavujú aj v zahraničnej politike. A pokiaľ ide o spoločnú minulosť, stačí si pozrieť Námestie hrdinov v Budapešti, koľko tých kráľov a kráľovien bolo etnicky maďarského pôvodu, alebo aký

jazyk sa používal v Uhorsku do začiatku 18. storočia ako oficiálny komunikačný prostriedok.

Juraj Buzalka

Ja od rána rozmýšľam nad takým paradoxom, ktorý ja registrujem (možno nás je viac) a registrujem ho intenzívne. Tá VD je niečo ako marketing alebo nejaký šoubiznis a potom niečo, čo sa týka hodnôt a ich obsahu. A pre mňa sú to teda dve dosť spojené veci, preto možno otázka pre všetkých alebo len niektorých panelistov, ktorí sa chcú vyjadriť. Kde hľadať tie hodnoty Slovenska? Čo je slovenská hodnota? Počúvame napríklad od pána Bátoru často príklady Nórska, kde teda hodnoty, ktoré VD Nórska reprezentuje sú omnoho širšie ako chodiaca reklama na podprsenku alebo nejaký bezpochyby tvrdo pracujúci hopkáč za futbalovou loptou. Nechcem znižovať váhu týchto ľudí, sú to dôležití ľudia vo sfére šoubiznisu a v tom obraze, ktorý väčšina masového diváka v neskorom kapitalizme vníma, ale ja chcem vedieť, čo sú tie slovenské hodnoty, o ktoré ide tá VD zápoliť, alebo ktoré ide prezentovať?!

Elena Mallicková

Len veľmi kratučko, reakcia na pána Bičana, neviem, či je to náhoda, ale pred dvoma dňami som sa stretla s majiteľom firmy ESET s pánom Trnkou spolu s kolegyňou Mádrovou. Má veľký záujem participovať na prezentácii Slovenska v zahraničí. Má veľmi pozitívny vzťah ku Slovensku. Sme v kontakte s ním.

Norbert Brada

Reakcia na pána Školkaya, ja si myslím, že má zmysel vyvíjať, nadviazať a zintenzívniť aktivity v meste NY. Samozrejme je dôležitý

aj obsah, ktorý tu bol spomínaný, s ktorým chceme komunikovať. To je však na širšiu diskusiu. Význam to ale samozrejme má aj preto, že je tam centrála OSN ako významné miesto z hľadiska diplomacie. Zároveň by som plne súhlasil s pánom veľvyslancom Káčerom, že „aj malý pes môže zaujať veľkosťou svojho charakteru.“ To by som aplikoval aj na NY - čiže aj keď sme malí, má to význam. Samozrejme treba sa zamyslieť nad tým, čo chceme komunikovať.

Peter Weiss

Ak by sme mali k dispozícii spomínaných 200 tisíc dolárov, najúčelnejšie by bolo využiť ich na vzájomné spoznávanie sa, ktoré je predpokladom odstraňovania predsudkov a stereotypov. V záujme toho by bolo potrebné vytvoriť širokú sieť cez študentov až po intelektuálov prostredníctvom realizácie spoločných projektov. Juraj Marušiak s jeho MVO pripravil, neviem či to beží, 11 prednášok o Maďarsku, resp. o jeho vývoji v uplynulých 20 rokoch, na Slovensku, pretože aj my vieme o Maďarsku žalostne málo popri našich predsudkoch.

Jednoducho, možnosti sú priam nekonečné. Organizovať takéto vzájomné spoznávanie sa a spoluprácu občianskych organizácií, think – thankov, akademických a umeleckých kruhov atď., by malo byť úlohou pre, maďarskou stranou v rámci Sečanského programu, navrhovanú Radu pre spoluprácu. Ak však niekto má na maďarskej strane predstavu, že by to malo byť ďalšie politické grémium, ktoré bude politicky posudzovať úroveň vzájomných vzťahov, treba konštatovať, že realizácia takejto predstavy by bola len ďalším nešťastím, pretože tí, čo vzájomne posudzujú vzťahy, sú politici, ktorých je dost. A majú to v náplni práce. Ak by vznikol orgán, ktorý znovu bude plniť túto politickú úlohu, tak podľa mňa vznikne iba nové pole konfliktu. Rada iniciovaná vládami by mala byť striktne odpolitizovaná mimovládna organizácia, ktorá by organizovala a vyhodnocovala tieto projekty.

Začalo sa o tom diskutovať, prvý návrh z maďarskej strany na vyčlenenie prostriedkov na podporu spolupráce bol veľkorysý, je však predčasné hovoriť kedy a na čom sa tento návrh ustáli. O prostriedkoch vynakladaných na VD som hovoril preto, že som zažil na vlastné oči a uši diplomatické aktivity Maďarskej republiky, na ktoré aj keby sme chceli, jednoducho sme nemohli dať takú istú odpoveď, pretože nemáme na to ani prostriedky ani siete, ani personálne vybavenie, ani skúsenosti atď. Preto hovorím o našej asymetrickej reakcii. Skúsenosť ukázala, že maďarská strana (ale aj u nás na Slovensku sa v tomto ohľade niektorí zmýlili) nedosiahla žiadne spektakulárne medzinárodné víťazstvo. Jediné čo sme dosiahli, že z nás boli všetci spojenci z EÚ a NATO nervózni, videli v nás trablmejkrov a tlačili nás k tomu, aby sme sa začali civilizovane rozprávať. Pamätám si 4. september, rozžiarené oči veľvyslancov všetkých členských krajín EÚ, ktorí sa zúčastnili recepcie k nášmu štátnemu sviatku, keď som s maďarským premiérom G. Bajnajom pristupoval k mikrofónu a keď sme oznámili, že sa ideme normálne porozprávať. Práve toto od nás spojenci a partneri chcú. Naše základné posolstvo teda je: potrebujeme sa, sme spojenci, susedia, máme spoločné záujmy. Musíme spoločne robiť pre našich ľudí, najmä na juhu Slovenska a severe Maďarska, pretože tam je sociálna situácia priam zúfalá, lebo ide o najzaostalejšie, najmenej rozvinuté regióny. Toto posolstvo by malo prekryť interpretačné spory o históriu na jednej aj na druhej strane. Nerobme si ilúzie, aj v Maďarsku sú ľudia, ktorí politicky žijú z toho, že inštrumentalizujú trianonskú traumu, tak ako u nás žijú politici z toho, že inštrumentalizujú traumu viedenskej arbitráže.

Úlohou VD je vytvárať sieť, stále širšiu sieť ľudí, ktorí budú schopní povzniesť sa nad tieto nespracované historické traumy. Ale ako sa nad to povzniesť, keď špičkoví maďarskí intelektuáli - včera som ich počúval, nebudem ich menovať, na konferencii hodnotiacej 20 rokov po politických revolúciách v strednej Európe,

dávali najavo, že za základný, najväčší problém týchto rokov je to, že maďarské menšiny nedosiahli autonómiu. Na to sa v ich politickom myslení zredukoval celý porevolučný vývoj. A vychádzalo to z nespracovanej trianonskej traumy. Tá je hlbšie zakorenená, ako sa nám zdá, tak, ako u nás je hlbšie zakorenená a stále nespracovaná trauma Viedenskej arbitráže, znovu a znovu oživovaná rečami o znovu zjednotení maďarského národa ponad hranice, mapami Veľkého Maďarska, výrokmi, že Maďarsko hraničí samo so sebou atď..

Netreba dovoliť, aby tie nespracované traumy dominovali v našich vzťahoch, treba ich marginalizovať a to sa dá len tak, že do popredia sa dostanú spoločné záujmy, spoločné pozície, spoločné projekty. Pozrime sa napr. na Západný Balkán. Máme spoločný záujem na stabilizácii tohto geograficky blízkeho regiónu. A máme v tejto oblasti dobrú spoluprácu. Nedávno sa v Budapešti uskutočnila excelentná konferencia, ktorú zorganizoval v rámci maďarského predsedníctva V4 minister zahraničných vecí Péter Balázs. Zaznelo vynikajúce vystúpenie nášho ministra Lajčáka. Boli v absolútnom súzvuku. A 7 ministrov zahraničných vecí z Balkánu bolo šťastných, že sa niečo také urobilo. Hlavným problémom našich vzťahov je, že toto pozitívne sa sústavne prekrýva tým, že sa politicky inštrumentalizujú historické traumy v očakávaní, že sa na tom dá získať dominantný politický vplyv.

Rastislav Káčer

Budem sa snažiť stručne. Čo ma inšpiruje, aký je dnešný príbeh. Rôznych ľudí inšpirujú rôzne veci a tu sa musíme pozrieť na to, že Slovensko je mladá krajina, kde tá intelektuálna a ekonomická elita nikdy nebola plne rozvinutá a keď sa rozvíjala, tak bola cyklicky neustále decimovaná, emigrovaná, zatváraná, vytláčaná, marginalizovaná a tak ďalej. Slovensko dnes historicky možno za, ja neviem aké dlhé historické obdobie Slovákov, prechádza takou

skutočnou kryštalizáciou ako moderná, slobodná spoločnosť. A tento proces je pomalý. Jednoducho je pomalý. Je pomalší ako som si myslel pred dvadsiatimi rokmi, ale nesmie nás to traumatizovať a musíme cieľavedomo, tí ktorí tie hodnoty v sebe máme, trpezlivo s týmito hodnotami pracovať. Niektoré veci nevieme dobehnúť, nevieme ich predbehnúť. A tu by som použil príklad toho „ups n´downs“, čo hovoril Milan Nič. Ale ani tým sa nechcem nadmieru traumatizovať, lebo to je tiež súčasť tohto zrenia, hľadania sa. A že tu je kontinuita aj v tom, že tu sedím dnes aj ja. Že ministerstvo má záujem ma pozvať a počúvať ma a že ja mám záujem tu prísť a hovoriť, napriek tomu, že by som možno mohol sedieť s klientom, ktorý mi za hodinu zaplatí podstatne viac, ako to, že si tu vypijem kávu a zjem pagáč. Čiže vidím tu tú kontinuitu. Vidím ju. Je tu. Je taká všelijaká, ale je.

K tomu príkladu a k tým hodnotám. Ja mám aj pozitívne kontrastujúci príklad. Teraz za pár hodín zbalím auto a idem na chalupu. A je tam veľmi taký dobrý príklad toho, aké hodnoty sa mne páčia. Zistili sme spolu so susedom, ktorý kúpil pred tridsiatimi rokmi chalupu, že má takú krásnu, niekoľko storočnú hrušku, ktorá rodí škaredé, malé hrušky, ale keď z nich vypálime pálenku, je fantastická, vyhráva všetky súťaže. Najlepšia na svete. Dali sme na rozbor tie hrušky, čo sú zač. A na univerzite v Ledniciach nám povedali čo to je. Len nám povedali: „Tento typ hrušky si vyžaduje možno pätnásť, dvadsať rokov, keď ju zasadíte a naočkujete, kým vám začne rodiť.“ Abolútnou inšpiráciou je, môj sused Jirko, ktorý napriek tomu, že má päťdesiatšesť rokov, nasadil štyri hrušky. O dvadsať rokov bude mať sedemdesiatšesť a budeme možno páliť prvú úrodu. Napriek tomu to robí s entuziazmom a zanietením, pretože vie, že to má hodnotu a že tá hodnota má mať svoju kontinuitu pre ďalšiu generáciu znalcov. Tento národ prešiel zložitou históriou, ale stále tu boli ľudia, ktorí mali takéto zodpovedný prístup k veciam, nie ten Jánošíkovský, že prídem

a zoberiem tomu, kto už tých tridsať rokov tú hrušku pestoval, však sviňa ju má, tak si odtrhnem. Jednoducho, hodnoty, ktoré sú pre mňa inšpirujúce sú trpezlivosť, poctivosť, transparentnosť, konzistentnosť a vnútorné nadšenie pre tieto veci. Toto sú hodnoty, ktorými by Slovensko malo inšpirovať a myslím si, že toto sú hodnoty, ktoré mal na mysli Steave Headly a George W., keď sa rozhodli poukázať na Slovensko ako na inšpiratívny príklad pre iných. Keď je to príklad, ktorý inšpiruje malý ostrov, nech sa páči. Dúfam len, že to u nás nebude ten Chavezovsko-Putinovský princíp riadenia demokracie, ktorý bude inšpirovať.

Peter Weiss

Ešte jednu poznámku v súvislosti s úspešnosťou príbehu Slovenska. My sme v Maďarsku vnímaní ako tak úspešná krajina, že to viedlo až k prejavom závidi. Aj keď sme si vedomí toho, aké veľké problémy stále doma máme, stať sa pre Maďarskú republiku, resp. pre občanov a politikov z Maďarska referenčným rámcom, vyvolávať odpoveď na túto novú pozíciu Slovenska v strednej Európe v podobe chlapcov, ktorí nosia tričká s nápisom „Mám sedemnášť a som starší ako Slovensko“, to je náš fantastický, priam historický úspech.

Spoločenský aktéri a verejná diplomacia **MZV SR**

Slovenská verejnosť a zahraničná politika

Začnem retrospektívne. Keď som sa pripravovala na toto vystúpenie a zalistovala som v starších publikáciách a štúdiách, natrafila som na moju štúdiu *Slovenská „izolacionistická duša“*, čo vieme o postojoch verejnosti, čo z toho vyplýva pre médiá a politikov. Dovoľte mi tu odcitovať jej záverečný odstavec: „Aká bude európska a transatlantická tvár Slovenska? Ako sa Slovensko zadefinuje? Táto otázka stále častejšie a naliehavšie zaznieva nielen na rôznych fórach doma na Slovensku, ale aj zvonku. Slovensko bolo doteraz primárne sústredené na to, aby do únie a aliancie vstúpilo, splnilo všetky kritériá, uzavrelo všetky kapitoly spoločnej legislatívy, splnilo požiadavky vstupu do NATO. Na otázky post-vstupových stratégií, priorít, partnerstiev etc. neostávala energia. Aj preto je Slovensko pre svojich partnerov zatiaľ menej čitateľné. Je jasné, že výraznejšie postoje môžu vyrásť až na širšej kvalifikovanej diskusii k európskym témam na domácej pôde. Je jasné, že táto diskusia už bude podstatne diferencovanejšia ako predvstupový všeobecný konsenzus“.

Zdá sa mi vhodné pripomenúť, kde sme boli pred 5 rokmi a porovnať s tým, kde sme dnes. Spomenutá štúdia vyšla v knižke s príznačným názvom „Slovensko v prievane“. Vtedy - tesne po vstupe do EÚ a do NATO – sme mali pocit, že je tu obrovská dynamika, obrovská sila, všetko sa hýbe, je „v prievane“. Keď slovenská spoločnosť dosiahla oba integračné ciele, nastal „pohov“ a na otázky povstupových stratégií, priorít a partnerstiev, nielenže sme nemali energiu vtedy, ale istý deficit cítime ešte aj dnes. Zásadná diskusia na tieto témy sa však môže formovať iba ako dialóg rôznych názorov.

Zahraničná politika v problémovom poli verejnosti

Lenže môže sa takáto diskusia rozvinúť tam, kde zahraničná politika a s ňou spojené témy verejnosť vôbec nezaujímajú? Odrazme sa od štandardnej sociologickej otázky: čo sú najnaliehavšie problémy, ktoré ľudia trápia a ktorých riešenie od politikov očakávajú? V tomto rebríčku spravidla – a nielen na Slovensku – dominujú ekonomické a sociálne témy (Tabuľka). Objednávka verejnosti je navyše umocnená ekonomickou krízou a s ňou spojenými väčšími obavami o budúcnosť. Na chvoste tohto rebríčka nájdeme napr. ochranu životného prostredia, ale aj zahraničnú politiku. Čiže oblasti, ktoré na prvý pohľad nie sú dôležité, pretože neprinášajú okamžité benefity, ani bolestivé straty. Environmentálna politika je verejnosťou väčšinou vnímaná ako „ozdoba na šatách“ spoločnosti, ktorá si to môže dovoliť. A zahraničnú politiku verejnosť vidí ako niečo vzdialené ich každodennosti. Pritom zahraničná politika už nie je v dnešnom globalizovanom svete témou uzavretých diplomatických salónov. Jej marginálne postavenie u nás je výsledkom toho, že stále pretrváva nespojitosť domácej agendy s politikou zahraničnou. Politické elity komunikujú s verejnosťou tak, že zahraničná politika pôsobí ako čosi separátne, bez dopadu na problémy, ktoré vidíme na vrchole rebríčka záujmu. Pritom napr. energetická bezpečnosť, EÚ pravidlá, migrácia, ale aj voľby na Ukrajine etc. presahujú do bežného života širokej verejnosti. Rozdiely medzi domácou a zahraničnou agendou sa v dnešnom svete definitívne stierajú, ale politické elity stále ešte buď ignorujú alebo volia priamejšiu cestu k voličovi. Na druhej strane zahraničná politika sa stále častejšie stáva aj témou populistickej mobilizácie.

Tabuľka

„Ktoré problémy pokladáte na Slovensku za najzávažnejšie?“ (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Životná úroveň, sociálne istoty	59	66	80	76	79	79	75
Nezamestnanosť	65	58	59	62	53	37	45
Zdravotníctvo	33	46	36	34	33	37	23
Morálka, korupcia	31	28	22	29	24	25	22
Fungovanie ekonomiky, ekonomická politika	21	21	16	13	10	12	21
Kriminalita, organizovaný zločin	18	14	17	18	22	15	16
Etnické problémy, postavenie menšín	5	3	3	2	5	6	16
Politika, demokracia	19	23	10	13	10	9	9
Školstvo a vzdelávanie	8	5	16	9	10	12	7
Bývanie	9	5	5	5	6	7	6
Súdnictvo, legislatíva, právny štát	-	-	3	3	6	6	4
Xenofóbia, rasizmus, intolerancia, extrémizmus	-	-	-	5	4	7	3
Regionálne a lokálne	-	-	-	1	3	3	2

problémy							
Životné prostredie	1	1	2	2	3	2	2
Odchod ľudí za prácou do zahraničia	-	-	-	1	3	2	2
Drogy, alkohol	3	3	4	3	2	4	2
Zahraničná politika, susedské vzťahy	1	1	0	0	1	3	1
Byrokracia, verejná správa	-	-	4	3	4	1	1

Poznámka: Respondenti mohli v spontánnej odpovedi na otázku uviesť maximálne tri problémy.

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2002 – 2007; COPART-KVSBK/IVO, november 2008.

Domácu a zahraničnú agendu teda neoddeľuje nejaká pomyselná hranica a veľmi oceňujem, že aj na tomto fóre viackrát zaznelo jasné prihlásenie sa k tomu, že verejná diplomacia má aj svoj domáci vektor. A práve preto je veľmi dôležitá konzistentnosť internej a externej komunikácie. Stále sa totiž ešte stretávame s istou dvojkolajnosťou v komunikácii politikov – toto vyhlásenie je určené pre domáce publikum, domáce voličstvo, a toto hovorím pre partnerov, spojencov v organizáciách, kde sme členmi, naozaj veľmi podkopáva mnohokrát žiadanú a veľakrát skloňovanú kredibilitu krajiny.

Zahraničná politika a verejná mienka – základné trendy

Na charakterizovanie postojov verejnosti k zahraničnopolitickým témam som vybrala len dve oblasti – postoje k transatlantickej spolupráci a Európskej únii - a chcem poukázať na posuny v čase a niektoré medzinárodné porovnania.

Vďaka výskumu Transatlantické trendy (GMF) môžeme Slovensko vidieť vo vývoji i v komparácii s inými. Trend v prihlásení sa verejnosti k transatlantickému spoločenstvu by som nazvala

„mierny pokrok v medziach možností“. To znamená, že slovenská verejnosť „sa dotahuje“, kým pred 5 rokmi vychádzala z tohto medzinárodného výskumu ako „outlier“, dnes vidíme, že sa v mnohých otázkach blíži k európskemu priemeru. Viem, že táto „mainstreamizácia“ v rámci EÚ nemusí vždy znamenať viac transatlanticizmu a najmä, keď príde na záväzky a povinnosti, je to často problematické. Napríklad podpora účasti na vojenských operáciách a vojenských misiách. Na Slovensku nie je nejaká silná podpora, ale ani silné odmietanie. Dalo by sa povedať, že máme dočinenia s akýmsi pasívnym „commitmentom“. Podobne ako v iných krajinách EÚ je podstatne vyššia podpora pre civilné prostriedky na demokratizáciu a stabilizáciu.

Čo sa týka Slovenska v Európskej únii, máme v čerstvej pamäti voľby do Európskeho parlamentu. Kampaň bola viditeľnejšia, účasť mierne stúpla, občas sa objavili aj európske témy, ale zatiaľ skôr v podobe deklarovaných stanovísk (ak vôbec) a nie politického a už vôbec nie verejného diškurzu. Je však dôležité, že život s eurom vníma verejnosť pozitívne, hodnotenie dopadov a prínosov je priaznivé a jednotná mena prispieva k posilneniu európanstva.

Krátko o postojoch k rozvojovej pomoci, keďže táto politika je dôležitou súčasťou verejnej diplomacie. Oproti situácii pred 3-4 rokmi sme zaznamenali istý pokles podpory verejnosti. Je to vysvetliteľné aj ekonomickou krízou (ľudia viac hľadajú na vlastné sociálne potreby), ale súvisí to podľa mňa aj s tým, že na rozdiel od predchádzajúcej vlády, pre súčasnú nemá rozvojová pomoc takú jasnú politickú prioritu. Navyše, vo verejnosti je silne prítomný obraz rozvojovej pomoci ako materiálnej, humanitárnej pomoci, pritom podpora demokratizácii je celkom okrajová a zaťažovaná vnímaním „starajme sa o vlastné problémy“.

Čo vplýva na postoje k zahraničnopolitickým otázkam

Faktorov, ktoré formujú hodnotové zázemie relevantné aj pri úvahách o postojoch k zahraničnej politike, je nepochybne mnoho. Pre krátkosť času som vybrala šesť, viaceré boli spomenuté aj mojimi predrečníkmi. Je to téma na dlhú diskusiu. Ako dôležité vidím krátku dobu vlastnej štátnosti a obrovskú mieru spoločensko-politickej diskontinuity, ktorú Slovensko zažilo v minulom storočí. K faktorom nepochybne patrí aj veľkosť krajiny, i keď súhlasím s tým, že „aj malé krajiny môžu boxovať nad svoju váhovú kategóriu“, na to, aby si toto uvedomila aj široká verejnosť, je dôležité jasné politické líderstvo. Dôležité je slabé a slabo informované historické vedomie. Výskumy odhaľujú rozsiahle „biele plochy“, chýbajúci konsenzus o „hviezdnych hodinách“ národa. Alarmujúci je stav u mladšej generácie. Podiel odpovedí „neviem“ na akékoľvek otázky súvisiace s históriou sa vo vekovej kategórii do 25 rokov približuje k 50 %. Slovensko je tiež poznamenané fragmentovanou politickou kultúrou a vo verejnosti je rozšírený fenomén „neintervencionizmus“ často vyjadrený ľudovou múdrosťou „čo ťa nepáli, nehas“ ako nejaká snaha odčleniť sa, neangažovať sa vo veciach, ktoré sa nás bezprostredne netýkajú. Na druhej strane práve výsledky výskumu Transatlantické trendy ukazujú, že konkrétna skúsenosť so zastavenými dodávkami plynu v januári 2009 zvýšila citlivosť verejnosti na energetickú bezpečnosť a cez tento zážitok verejnosť inak vníma vývoj v Rusku, či správanie sa Ruska k svojim susedom.

Záverom niekoľko postrehov k téme: nemôžeme chcieť od verejnosti, aby vyznávala hodnotovú zahraničnú politiku, keď politická reprezentácia deklaruje dôležitosť pragmatického prístupu. Domáca demokracia a podpora demokracie v zahraničí sú spojené nádoby, nie je možné ich oddeliť. Naša účasť na mierových misiách má potenciál byť zdrojom národnej hrdosti a prestíže, opäť

však chýba intenzívnejšia komunikácia politických elít. Postoje verejnosti k zahraničnopolitickým otázkam sú vytvárané na pozadí hlbších hodnotovo-kultúrnych orientácií. Keďže ide o témy často vzdialené každodennému životu, v názoroch ľudí sa viac ako v čomkoľvek inom zrkadlia názory a vyjadrenia politikov, prítomnosť tejto témy v médiách a vo verejnom diškurze. Úvahy o európskej a transatlantickej budúcnosti Slovenska, o jeho zodpovednosti aj poza vlastné hranice už prenikli na viaceré fóra, diskusie na tieto témy akcelerujú obrovským tempom, vytvorili sa početné odborné komunity aj so svojim inštitucionálnym zázemím. Vnímam to ako mimoriadne pozitívny posun. Nemali by však zabúdať, že tento obrat by nemal ostať len v politických a odborných kuloároch, ale je dôležité ním postupne „infikovať“ verejnosť. To však znamená, že nemôžu verejnú mienku nasledovať a prispôsobovať sa jej, práve naopak – mali by ju viesť.

Milan Nič

Verejná diplomacia a mimovládne organizácie

Chcel by som hovoriť o troch témach. Po prvé tvrdím, že slovenské MVO s projektmi v zahraničí ponúkajú v cieľových krajinách „dobrý produkt“ a dobrý export slovenských kapacít. Po druhé, ponúknem niekoľko postrehov o domácich súvislostiach rozvojovej pomoci. A po tretie by som sa zamerlal na problémy pri presadzovaní tohto dobrého produktu navonok, aj v súčinnosti s inými nástrojmi slovenskej verejnej diplomacie v zahraničí.

Prvá téma – zo strany západných donorov bol po roku 1998 záujem o slovenské skúsenosti s mobilizáciou občianskej spoločnosti a mladých ľudí pri dôležitých volebných hlasovaniach. SR vtedy potrebovala presvedčiť západných partnerov, že je dôveryhodná krajina, ktorej by mali umožniť dohnať zameškaný čas v integrácii do EÚ a NATO. Srbská story bola aj o tom, že bol nejaký bratislavský proces, že minister MZV Eduard Kukan v spolupráci s think tankom *East-West Institute* pozval srbskú opozíciu, mimovládne organizácie a novinárov do Bratislavy, aby sa v roku 1999, teda pred rozhodujúcimi domácimi voľbami dokázali zhodnúť na nejakom spoločnom postupe. Pred niekoľkými mesiacmi nám 10.výročie bratislavského procesu v tejto istej konferenčnej sále MZV SR pripomenula Sonja Licht, prvá dáma srbskej občianskej spoločnosti. V rámci seminára o koordinácii rozvojovej pomoci krajín V4 vyhlásila, že chce zagratulovať Slovákom, pretože bez ich pomoci by sa možno onen 5. október 2000 nebol odohral v ten deň, ale o pár dlhých rokov neskôr. Všetci sme ostali s otvorenými ústami. Tu prítomná štátna tajomníčka Algayerová bola dojatá, lebo o tom nevedela. Ešte raz podčiarkujem: nielenže v Bruseli nikto nevie čo bol tzv. bratislavský proces, nevie to ani značná časť predstaviteľov slovenskej diplomacie. Aj keď niekedy ako Slováci

urobíme niečo dôležité pre iné krajiny, či región, nestáva sa to súčasťou nášho príbehu, či verejnej diplomacie voči nim, lebo to nemáme spracované, často ani v rámci tej istej inštitúcie (v tomto prípade MZV SR).

Spomínal som budovanie občianskej spoločnosti a nezávislých médií, monitorovanie volieb na Ukrajine a Balkáne, či ďalších destináciách. Toto spadá pod know how transfer v budovaní občianskej spoločnosti, ktorý robil Slovensku veľmi dobrý zvuk v západných hlavných mestách.

S tým súvisí druhá téma. Je to veľmi silné posolstvo –že sme veľmi mladá a dynamická krajina, ale sme schopní zdieľať svoju skúsenosť a capacity. Máme na to domáce capacity, schopnosť nezaujímať sa len o seba, ale prejavovať medzinárodnú solidaritu a pomáhať občianskym spoločnostiam v tretích krajinách. To je veľmi moderný, univerzálny message v 21. storočí. Celé je to o tom, aké Slovensko chceme vo svete prezentovať. Na úrovni komunikácie aj na úrovni praktických krokov. O tom sú potom peniaze. Ak si zadefinujeme, aké Slovensko má byť. Ak si zadefinujeme cieľ, potom hovorme o nástrojoch. Keď si Slovensko niekto mylí so Slovinskom tak je markantný rozdiel v tom, čo robí Ľubľana vo svete – slovinské mimovládky som nestretol ani v najbližšom priestore bývalej Juhoslávie. Podobne maďarské. Proste to nie je oblasť, v ktorej by boli Slovinsko či Maďarsko silné, v ktorej by sa profilovali.

Tretí bod- vyžarovanie navonok, ako to vysvetlil, povedal veľvyslanec Rast'o Káčer použijúc pekné anglické slovo, že pritom musíme byť „genuine“, teda niečo autentické a prežité. S tým má slovenská diplomacia veľký problém, stále nemá prežité čo chceme predať navonok. Ja by som z toho nevinil zamestnancov MZV SR, mnohí z nich boli trénovaní na iné témy a do iných pomerov. Naopak, chcem vyzdvihnúť diplomato, s ktorými sme mali vynikajúcu spoluprácu. Problém je v častej rotácii, po dvoch rokoch

idú na vyslanie často do odľahlej krajiny, kde slovenské MVO vôbec nepôsobia, takže spolupráca a vzájomná dôvera sa ďalej nezúročí. MZV SR si musí programovo budovať skupinu diplomatov, ktorá týmto témam rozumie a má s nimi osobné skúsenosti.

Tomáš Strážay

Pokračujúci príbeh Slovensko-maďarského európskeho fóra

Popri vyzdvihnutí úlohy slovenských mimovládnych organizácií a pripomenutí ich príbehu je takisto potrebné zdôrazniť, že ten nie je zďaleka završený a pokračuje. Vo svojom vystúpení by som sa rád zmienil o konkrétnom príbehu projektu s názvom Slovensko-maďarské európske fórum. Jedná sa o príbeh, ktorý takisto zatiaľ nie je ukončený, a ktorý, dúfam, ešte v budúcnosti prinesie nejaké konkrétnejšie pozitívne výsledky.

Zameranie vystúpenia na jeden konkrétny projekt tiež znamená, že sa postupne posúvame zo všeobecnejšej roviny ku konkrétnym nástrojom, prostredníctvom ktorých by verejná diplomacia mohla byť realizovaná. Prezentáciu budem štruktúrovať do štyroch bodov, zameraných na štyri základné a zároveň jednoduché otázky: prečo, načo, akými prostriedkami a s akým výsledkom?

Začnem zdôvodnením, prečo sme sa rozhodli projekt Slovensko-maďarského fóra realizovať. Rok 2006, kedy projekt vznikol, bol rokom kedy zo známych dôvodov začalo narastať napätie v slovensko-maďarských vzťahoch. Možno namietat, že slovensko-maďarské vzťahy sú napäté dlhodobo a o nejakom náhlom zvýšení napätia možno ani nemožno hovoriť, situácia, ktorá vznikla po voľbách v oboch krajinách však bola pre nás vo Výskumnom centre SFPA impulzom pre úvahy o hľadaní spôsobu, ako na neuspokojivý vývoj a opakujúce sa problémy vo vzájomných vzťahoch, z pozície mimovládnej organizácie, reagovať. Inými slovami, snažili sme sa nájsť odpoveď na otázku ako, berúc do úvahy naše možnosti, prispieť k tomu, aby bolo napätie v slovensko-maďarských vzťahoch nejakým spôsobom eliminované, respektíve aspoň znížené. Keďže Výskumné centrum SFPA sa

zaoberá zahraničnou politikou, aj naše myšlienky, respektíve návrhy smerujúce k vytvoreniu konkrétnej iniciatívy boli limitované sférami, ktorými sa zahraničná politika priamo zaoberá, čoho sme si boli na začiatku aj vedomí.

Legitímnou dopĺňujúcou otázkou zostáva „načo?“, respektíve s akým zámerom sme do projektu vstupovali. Jeden dôvod som už spomenul. Narastanie napätia a potreba jeho eliminácie, či prinajmenšom zníženia. Uvedomovali sme si, že existujú v slovensko-maďarských vzťahoch určité problémové aspekty súvisiace napríklad s historickým vývojom, ktoré sú, myslím, pomerne dobre známe, takže nie je potrebné sa o nich podrobnejšie zmieňovať. Považovali sme však za potrebné vyzdvihnúť skôr pozitívne aspekty, ktorým by sa slovenská a maďarská diplomacia v oblasti zahraničnej politiky mohla venovať. Naším zámerom bolo prispieť do diskusie konkrétnymi návrhmi, ktoré by nejakým spôsobom napomohli zdôrazniť spoločné záujmy Slovenska a Maďarska, respektíve záujmy slovenskej a maďarskej zahraničnej politiky a umožnili identifikovať spôsoby, ako ich etablovať na úrovni EÚ, ako aj na regionálnej úrovni (V4). Orientáciou na pozitívne aspekty sme sa však v žiadnom prípade nesnažili prekrývať, či presnejšie posunúť do úzadia problémové oblasti vo vzájomných vzťahoch – boli a sme si vedomí, že tie si vyžadujú adekvátne riešenia a sústavnú pozornosť oboch strán.

Po zvážení konkrétnych možností realizácie projektu sme sa za podpory nášho partnera, ktorým sa v Maďarsku kvôli podobnému zameraniu pôsobnosti stal Maďarský inštitút medzinárodných vzťahov (Hungarian Institute of International Affairs), rozhodli, že sa zameriame na organizovanie pravidelných a štruktúrovaných expertných diskusných fór. Z tematického hľadiska bolo zámerom orientovať tieto fóra na témy súvisiace primárne s EÚ a jednotlivými politikami Únie, a v tomto kontexte na vytyčovanie konkrétnych oblastí spolupráce slovenskej a maďarskej

zahraničnej politiky. Keďže našim zámerom bolo predstaviť myšlienky projektu aj zainteresovaným politikom, médiám a širšej odbornej verejnosti v oboch krajinách, rozhodli sme sa zorganizovať dve úvodné podujatia – jedno v Bratislave a druhé v Budapešti. A práve tam sa ukázalo, kde máme najviac problémov a kde je, paradoxne, hoci možno nie prekvapujúco, jedna z najslabších stránok projektu. Do oboch stretnutí sme chceli zapojiť predstaviteľov vlád, respektíve ministerstiev obidvoch krajín, ako aj poslancov parlamentov, najmä aby zdôraznili symbolickú dimenziu takéhoto fóra a aby mali možnosť prezentovať, že na obidvoch stranách existuje vôľa spolupracovať. Prvé takéto úvodné stretnutie sme boli nútení iba niekoľko dní pred jeho uskutočnením zrušiť - predovšetkým z politických dôvodov – a realizovať ho v náhradnom termíne. Na následnom otváracom stretnutí v Budapešti v septembri 2007 - pripomením len, že toto obdobie patrilo z hľadiska vývoja vzájomných vzťahov tiež skôr k tým problematickejším – sa nezúčastnili niektorí predstavitelia slovenských politických strán, hoci svoju účasť na podujatí predtým potvrdili. Napokon sa nám predsa len podarilo presvedčiť viacerých z nich a bolo zaujímavé, že hoci vtedy parlamenty a vlády viacmenej nekomunikovali, v rámci fóra vystúpili napríklad vtedajší predsedovia výborov pre európske záležitosti Národnej rady SR a Národného zhromaždenia MR, takisto viacerí poslanci. Práve v tomto období obmedzenej komunikácie na politickej úrovni sa prejavila – možno trochu zveličujem – dôležitosť mimovládnej iniciatívy a aj jednotliví politickí aktéri si uvedomili možnosti využitia mimovládnej diskusnej platformy, napríklad aj na sprostredkovanie neformálnych stretnutí so svojimi partnermi.

Po spomínaných dvoch úvodných stretnutiach s účasťou politických predstaviteľov sa projekt posunul viac do expertnej roviny. Témy, ktorými sme sa počas doterajších troch rokov existencie projektu zaoberali sú výsostne spojené s politikami EÚ.

Dve stretnutia vo forme seminárov boli zamerané na susedskú politiku EÚ, tak na východnú, ako aj južnú dimenziu. Ďalšie dve podujatia boli venované problematike Západného Balkánu. Približne pol roka po vstupe SR a MR do Schengenského priestoru sme na pôde Slovenského inštitútu v Budapešti uskutočnili seminár zameraný práve na túto tému, predovšetkým na nové možnosti v oblasti cezhraničnej spolupráce. Keďže sa jedná primárne o expertné diskusie, zámerom projektu nebolo a naďalej nie je orientovať ho na širokú verejnosť, či masového recipienta. Popri konkrétnych diskusných príspevkoch predstaviteľov slovenských a maďarských think-tankov, či zástupcov oboch rezortov diplomacie, ktorí sa fóra pravidelne zúčastňujú, však existuje aj niekoľko mediálnych, či publikačných výstupov projektu reflektujúcich výsledky diskusií.

Medzi prínosy Slovensko-maďarského európskeho fóra možno zaradiť aj samotný fakt, že sa takúto platformu podarilo etablovať a tým pádom vytvoriť priestor pre štruktúrovanú expertnú diskusiu. Podarilo sa tiež vytýčiť pre ňu perspektívu a získať dôveru tak zo strany predstaviteľov štátnych inštitúcií, predovšetkým MZV, ako aj mimovládnej sféry. Je tomu azda aj preto, že do diskusie sú zapájaní odborníci z rôznych organizácií a inštitúcií, z rôznych prostredí, ktorí majú záujem viesť so svojimi partnermi dialóg a diskutovať.

Pokiaľ ide o konkrétne dopady projektu, dovolil by som si podeliť sa s osobnou skúsenosťou. Pred časom sa na displeji môjho mobilného telefónu objavilo maďarské číslo – prichádzajúci hovor som prijal. Dotyčný sa po anglicky predstavil ako Maďarská garda a povedal mi niečo v tom zmysle, že o nás vedia a že si radšej máme dávať pozor. Bol som prekvapený, že naše aktivity rezonujú aj v prostredí, ktorých zameranie je celkom odlišné od toho nášho a našich maďarských partnerov. Na druhej strane som si však pomyslel, že aj vzhľadom na túto skúsenosť má projekt možno

šancu ďalej existovať a že jeho nastavenie je správne. Aj reakcia z takéhoto prostredia totiž potvrdila, že odozvu vyvoláva iba to, čo je živé, čo rezonuje a má perspektívu.

Ondrej Gažovič

Slovak Aid ako nositeľ verejnej diplomacie SR

Úvod:

Známy vtíp o konferenciách hovorí: „Blíži sa koniec, všetko bolo povedané, len sme to ešte nepovedali všetci.“ Na dnešnej konferencii síce vystupujem so záverečným príspevkom, napriek tomu sa pokúsím predstaviť pár nových podnetov. V úvode Vám ponúknem tri krátke teoretické postrehy o verejnej diplomacii (VD) v súčasnom svete. V druhej časti budem na základe týchto postrehov ilustrovať potenciál Slovak Aid, t.j. bilaterálneho komponentu slovenskej rozvojovej pomoci, ktorý by mal slúžiť ako nositeľ slovenskej VD. V závere na základe vyššie uvedeného naznačím niekoľko praktických návrhov pre výkon slovenskej zahraničnej politiky.

1. Verejná diplomacia v súčasnom svete:

1.1 Zahraničná verejnosť

Prvý postreh o VD v súčasnom svete sa týka zahraničnej verejnosti. Stav sveta, v ktorom sa dnes nachádzame, je výrazne odlišný od toho, ktorý existoval pred desiatimi – dvadsiatimi rokmi. Fenomény spojené s rozmachom informačných technológií a s globalizáciou spôsobili významnú premenu prostredia. Táto premena sa odráža okrem iného aj vo vzťahu verejnosti k zahraničnej politike. Rozmach internetových nezávislých informačných zdrojov s okamžitým globálnym dosahom, občianske médiá typu blogov, sociálne siete ako Facebook a Twitter, to všetko prispieva k rastúcej prepojenosti aktérov vo svete a k ich emancipácii vo vzťahu ku klasickým zdrojom informácií. Slovami Jana Melissena, občania už nie sú len pasívnymi objektmi

zahraničnej politiky, ale stávajú sa jej kritickými pozorovateľmi a aktívnymi účastníkmi.

Tým, ako rastie vplyv občana na zahraničnú politiku, rastie aj význam VD. V porovnaní s klasickou diplomaciou sa VD nesústreďujú na komunikáciu s oficiálnymi predstaviteľmi zahraničných štátov; zameriava sa práve na komunikáciu so zahraničnou verejnosťou. Zaujímavý je však aj posun v chápaní samotnej VD. V minulosti bolo hlavnou úlohou VD pôsobiť na zahraničnú verejnosť, ktorá bola následne schopná ovplyvniť vládu vo svojej krajine. V súčasnosti sa stáva komunikácia so zahraničnou verejnosťou hodnotná sama osebe.

Aj bez ovplyvnenia svojej vlády má zahraničná verejnosť totiž k dispozícii čoraz viac prostriedkov k tomu, aby dokázala pôsobiť na iné krajiny. Efekt tohto pôsobenia môže byť pozitívny, ale aj negatívny. Svedčia o tom občianske kampane proti kanadskému lesníckemu priemyslu, švajčiarskym bankám, alebo vlna nevôle moslimskej verejnosti po uverejnení dánskych karikatúr proroka Mohameda. Spomínané príklady poukazujú na potenciál zahraničnej verejnosti bezprostredne poškodiť záujmy dotknutých krajín.

Vzhľadom na ilustrovanú rastúcu úlohu a vplyv zahraničnej verejnosti sa stáva komunikácia s ňou prostredníctvom aktivít VD dôležitou súčasťou zahraničnej politiky štátov, ktoré majú ambíciu úspešne pôsobiť v súčasnom svete.

1.2 Domáca verejnosť

Pri komunikácii so zahraničnou verejnosťou môže práve domáca verejnosť zohrať kľúčovú úlohu. Pod domácou verejnosťou máme na mysli nielen mimovládne organizácie, vedcov, športovcov, umelcov, ale v zásade každého jednotlivého občana. Mnohé organizácie a občania krajiny sú členmi rozličných vzťahov so

zahraničnou verejnosťou – od „obyčajných“ známostí a priateľstiev, cez obchodné a pracovné kontakty, až po najrôznejšie siete a epistemické spoločenstvá. V týchto vzťahoch prebieha komunikácia, takže informácie a emócie sa plynulo prelievajú z domácej krajiny smerom von, ako aj naopak. Vzhľadom na svoju povahu môžu tieto kontakty výrazne uľahčiť záujmy krajiny sledované oficiálnou zahraničnou politikou.

V prepojenosti domácej a zahraničnej verejnosti sa ale rovnako skrýva aj významné riziko pre štátne záujmy. Moja predrečníčka Oľga Gyárfášová trefne pripomenula tento fakt poznámkou, že je nereálne o informácii prehlásiť, že je určená len pre domáce publikum. Príkladom z praxe môže byť emotívny prejav jedného z veliteľov USA, ktorý sa pri komentovaní vojny proti terorizmu vyjadril v tom zmysle, že „jeho Boh je lepší, ako Boh jeho oponentov“ a „vojna proti terorizmu je vojnou v mene Ježiša“. Akokoľvek bol spomínaný prejav určený len pre úzko ohraničenú skupinu domáceho publika, dostal sa do médií do zahraničia a poškodil záujmy USA vyvolaním vlny pobúrenia v ďalších krajinách.

Ak chce byť VD efektívna a úspešná, je nutné, aby nepodceňovala svoj domáci vektor a aby komunikáciu s domácou verejnosťou chápala ako integrálnu súčasť svojho pôsobenia.

1.3 Komunikačné rámce

Ako bolo vyššie ilustrované, základnou esenciou VD je komunikácia so zahraničnou a domácou verejnosťou. Tretí predkladaný postreh o súčasnej VD preto upozorňuje na odlišné rámce, v ktorých môže táto komunikácia prebiehať.

Ako píše profesorka Rhonda Zaharna, v zásade je možné vymedziť dva hlavné komunikačné rámce – informačný a vzťahový.

Nasleduje ich krátke priblíženie a poukázanie na potenciál, ktorý sa skrýva vo vzťahovom rámci komunikácie.

Pri informačnom rámci komunikácie je jej úlohou odovzdať informáciu. Nad touto informáciou sa snažíme mať po celý čas kontrolu, preto je komunikácia prevažne jednosmerná a interakcia s prijímateľom limitovaná. Príkladom aktivít VD, ktoré sú vykonávané prevažne v informačnom rámci, sú aktivity ako branding krajiny, zahraničné vysielanie, štátnické prejavy a výroky určené pre zahraničné publikum (ako napr. slávne „Ich bin ein Berliner“ od J.F.Kennedyho). Takéto aktivity majú samozrejme svoj význam, nie sú však jediným možným spôsobom komunikácie.

Druhým efektívnym spôsobom je komunikácia prostredníctvom utvárania vzťahov. Aktivity, ktorých dôsledkom je vznik nových, alebo podpora už existujúcich vzťahov, prispievajú k porozumeniu medzi ich jednotlivými aktérmi a zvyšujú vzájomnú dôveru. Založené sú na spoločnej koordinácii a interakcii oboch strán. Príkladom aktivít VD založených primárne na vzťahovom rámci sú výmenné pobyty študentov, pričom podľa niektorých analytikov patrí napr. Fullbrightov program k tým najúspešnejším aktivitám VD USA. S týmto postojom konvenuje aj postreh pána veľvyslanca Valla o úspechoch slovenských študentov v Taliansku.

Ďalšou aktivitou, ktorá môže úspešne napomáhať komunikácii Slovenska so zahraničím prostredníctvom utvárania vzťahov, je práve program rozvojovej pomoci.

2. Potenciál slovenskej rozvojovej pomoci

Predchádzajúca kapitola upozornila v kontexte VD na úlohu domácej a zahraničnej verejnosti, ako aj na existenciu odlišných, vzájomne sa dopĺňajúcich rámcov komunikácie. Na základe takto predstavených faktorov je možné pristúpiť ku konceptualizácii rozvojovej pomoci ako vhodného nositeľa slovenskej VD. Najmä

bilaterálny komponent rozvojovej pomoci SR – Slovak Aid – totiž obsahuje viaceré elementy, ktoré môžu pomôcť dosiahnuť pozitívne vnímanie našej krajiny v zahraničí.

2.1 Silné stránky rozvojovej pomoci v kontexte VD

Bilaterálnu rozvojovú pomoc poskytuje SR rozvojovým krajinám prostredníctvom projektov slovenských subjektov, ktoré ich vykonávajú v spolupráci so zahraničnými partnermi v krajine recipienta. Slovak Aid tak predstavuje vhodný prostriedok komunikácie s domácou aj zahraničnou verejnosťou. Zároveň obsahuje aj možnosť efektívnej tvorby partnerských vzťahov medzi rôznymi subjektami.

Činnosť slovenských rozvojových subjektov v zahraničí môže spočívať v širokej škále činností, od odovzdávania skúseností z transformačných a demokratizačných procesov, až po budovanie studní a škôl. V optimálnom prípade by sa nemalo jednať o monologický, jednosmerný proces, ale o plnohodnotné začlenenie subjektov v recipientskej krajine do partnerského vzťahu. Prostredníctvom dialógu a spolupráce je možné nielen efektívnejšie pomôcť prijímajúcej krajine, ale dosiahnuť aj lepšie vzájomné porozumenie a spoznanie sa. Z dlhodobého hľadiska môžu takéto projekty sprostredkované pomôcť vnímaniu Slovenska v prijímajúcej krajine.

Výskumy z oblasti sociálnej psychológie, na ktoré sa odvolávajú napríklad Cowan a Arsenault, preukázali, že práve dialóg a tvorba partnerstiev sú najlepšimi prostriedkami na prekonanie stereotypov, predsudkov a konfliktných línií medzi rôznymi spoločnosťami. Príkladov podobných projektov, nielen rozvojových, je vo svete mnoho. Sú nimi napr. spoločné infraštruktúrne projekty gréckych a tureckých Cyperčanov pod záštitou UNDP, z ktorých profitujú obe komunity, alebo orchester zložený z izraelských a palestínskych hudobníkov. V politickej oblasti sú zase dobrými

príkladmi projektov, ktoré dosiahli úspech zapojením širokej škály mimovládnych aj vládnych aktérov z rôznych krajín, Ottawský proces vedúci k zákazu používania pozemných mín, ale aj v našom geografickom priestore dobre známe a významný tzv. Bratislavský proces. Takéto kolaboratívne projekty prehlbujú vzájomnú dôveru zúčastnených aktérov a vytvárajú zdroje porozumenia a dobrej vôle.

Podporou slovenských subjektov v ich rozvojových aktivitách rozvíja SR domáci vektor VD. Budujú sa expertné kapacity, ktoré je možné v budúcnosti využiť v prípade potreby. Slovenské subjekty sú takisto dobre spôsobilé komunikovať s domácou verejnosťou, zvyšovať nielen podporu zahraničnopolitického pôsobenia SR, ale aj samotnú legitimitu MZV SR.

Úspešná realizácia rozvojových projektov zas napomáha vnímaniu Slovenska v zahraničí. Deje sa tak vo viacerých rovinách. V symbolickej rovine je v prijímajúcej krajine pozitívne vnímaný fakt, že SR tejto krajine pomáha. V konkrétnej rovine vznikajú pozitívne osobné vzťahy medzi predstaviteľmi slovenských rozvojových subjektov a predstaviteľmi partnerských zahraničných organizácií, ako aj so samotnými členmi komunity, pre ktorých je projekt určený. Nezanedbateľná je tiež medzinárodná symbolická rovina, kedy SR získava uznanie aj od ostatných zahraničných krajín za fakt, že je zodpovedným medzinárodným aktérom, ktorý plní svoje záväzky a pomáha menej rozvinutým krajinám.

Slovak Aid je dobrým nositeľom VD aj z toho dôvodu, že využíva výhody neštátneho sektora. Týchto výhod je hneď niekoľko. Je možné vysloviť predpoklad, že ak s tým istým projektom príde na jednej strane štát a na druhej strane napr. mimovládna organizácia, práve neštátni predstavitelia budú prijatí prijímajúcou stranou s vyššou dôverou a s menším podozrením, že sledujú iba vlastné utilitárne ciele.

Druhou dôležitou výhodou sú nižšie náklady – mimovládne subjekty využívajú pri rozvojových projektoch množstvo vlastných zdrojov, či už sa jedná o nadobudnutý know-how, financie, alebo dobrovoľnícku prácu. Je menej nákladné podporiť takúto organizáciu pri napĺňaní jej cieľov, ako plne financovať všetky náklady spojené s týmito aktivitami u štátnych zamestnancov.

Tretou výhodou zapojenia mimovládneho sektora do aktivít VD prostredníctvom rozvojovej pomoci je fakt, že presahuje úzko stranícku vnútroštátnu politiku. Gyorgy Szondi upozorňuje vo svojej štúdií o VD aktivitách v krajinách strednej a východnej Európy na fakt, že často jedna vládna garnitúra program VD vybuduje a následne po voľbách ho druhá vládna garnitúra zruší, aby ho o pár rokov začala zas budovať nanovo. Konceptuálne a dlhodobé zapojenie mimovládnych aktérov do procesov VD môže pomôcť preklenúť načrtnutý diskontinuálny vývoj.

2.2 Poznámka k predpokladom úspešného pôsobenia

Je samozrejmé, že expertíza MZV SR a v obecnnejšej rovine štátne zdroje SR sú v procesoch verejnej diplomacie veľmi dôležité. Dôrazom na zapojenie neštátnych aktérov, ako sú napr. univerzity, umelecké a športové združenia, mimovládne organizácie a pod., len poukazujem na nutnosť a prospešnosť vzájomnej kooperácie.

Rovnako dôležité je aj mať realistické očakávania, pokiaľ ide o to, čo je možné VD dosiahnuť. Poskytovaním väčšieho balíka rozvojovej pomoci a zvýšeným dôrazom na ďalšie aktivity VD nie je možné dosiahnuť rýchly nárast HDP, ani iný jasne merateľný okamžitý profit pre SR. Pointou VD je, parafrázujúc Josepha Nyea, postupné utváranie tzv. umožňujúceho prostredia, v ktorom SR bude môcť v budúcnosti jednoduchšie realizovať svoju zahraničnú politiku a záujmy krajiny.

Predpokladom úspešného vytvárania takéhoto prostredia je kontinuita a kredibilita pôsobenia SR. Dôvera sa dá vybudovať len postupným a trvalým pôsobením. Pokiaľ chce Slovensko zlepšovať to, ako je vnímané v zahraničí, musí sa dlhodobo správať ako dôveryhodná krajina. K tomu by mala napomôcť ucelená a dlhodobá stratégia VD, ktorá by pretrvala nad rámec striedania jednotlivých vlád, ako aj vytrvalé pôsobenie SR na poli rozvojovej pomoci a neustupovanie z pozícií, ktoré naša krajina medzi donormi získala.

3. Záver a praktické implikácie

Prednesený príspevok poukazuje na potenciál programu Slovak Aid byť úspešným nositeľom VD Slovenska. Bilaterálna rozvojová pomoc sa ukazuje byť dobrým nástrojom, pomocou ktorého môže SR komunikovať s domácou aj zahraničnou verejnosťou. Navyše, program Slovak Aid môže podporovať utváranie a rozvoj partnerských vzťahov medzi rôznymi subjektami a tým napomáhať úspešnej komunikácii Slovenska a zahraničia.

Z vyššie uvedeného je možné vyvodit' niekoľko praktických odporúčaní pre výkon slovenskej zahraničnej politiky. Pokiaľ chce vláda SR rozvíjať program VD a podporovať pozitívny obraz Slovenska v zahraničí, je logické zvýšiť podporu a finančné zdroje pre Slovak Aid. Aktuálne výrazné zníženie prostriedkov určených na tento účel znižuje kredibilitu a kontinuitu slovenského pôsobenia v zahraničí a z dlhodobého hľadiska môže poškodiť záujmy SR. Zvýšená podpora Slovak Aid by, naopak, mohla pomôcť k úspešnejšiemu pôsobeniu slovenskej VD.

Druhé odporúčanie smeruje k výberu a dĺžke trvania rozvojových projektov Slovak Aid. Primárne by mali byť podporované tie projekty, ktoré fungujú na báze rovnocennej kooperácie a rozvoja partnerských vzťahov medzi slovenskými a zahraničnými subjektami. Takéto projekty môžu prinášať vyššiu

pridanú hodnotu, než jednosmerný monológ a prenos informácií smerom od slovenského subjektu k zahraničnému. Pre rozvoj dlhodobých partnerstiev je tiež nápomocné viacročné financovanie projektov, ktoré zabraňuje rýchlej strate už vynaloženej energie a naopak, podporuje jej udržanie a ďalší rozvoj.

Balász Jarábik

Komentár k príspevkom v Paneli 3: Spoločenský aktéri a verejná diplomacia

Môj prvý postreh - pracujem pre americkú organizáciu v Kyjeve, ktorá sa volá Pact a my sme súčasťou, keďže je to americká organizácia priamo pod záštitou USA, americkej organizácie pre rozvojovú pomoc USAID, ktorá nás financuje. My sme súčasťou amerického systému. Aj napriek tomu, že som slovenský občan som súčasťou toho systému, čo si myslím, že na Slovensku chýba. Ako Milan naznačil, tento systém nielen umožňuje rozdeľovať americkú pomoc. My máme mandát podporovať občiansku spoločnosť, nezávislé médiá, ako na Ukrajine, tak aj v Bielorusku, a to nielen pomocou efektívneho rozdeľovania pomoci, ale aj našimi memorandami s našimi názormi, čím naše výsledky priamo vplývajú na VD USA.

Takisto by som chcel vyzdvihnúť slovenskú spoluprácu s Bieloruskom ako akúsi „success story“. Môžem menovať rôzne projekty - napríklad bieloruská lobby v Bruseli bola založená so slovenskou podporou pred 4-5 rokmi a naďalej so slovenskou podporou funguje. V rámci Východného partnerstva EÚ je to unikátny projekt a veľmi dobrý produkt. V Bielorusku najlepšie občianske kampane fungujú už pravidelne so slovenskou podporou. Slovenskí experti na tom pracujú už niekoľko rokov. Tá symbióza medzi zahraničnou politikou alebo VD a rozvojovou pomocou, je veľmi dôležitá a dovoľte jednu poznámku ohľadom Slovak Aid-u. Vynikajúca prezentácia, myslím však, že pri Slovak Aid-e nie je slovenský občan na úrovni kritického pozorovateľa, či aktívneho občana. Je ťažké občanov do témy rozvojovej pomoci aktívne zapojiť.

Prečo sú NGO alebo iní spoločenský aktéri v tom dôležití? Myslím, že práve Maďarsko je vynikajúcim príkladom. Tam totiž neexistujú normálne mimovládne organizácie, neexistujú nezávislé organizácie, tam stranický systém zabíja všetko, čo je nezávislé. To bol výsledok maďarskej transformácie. Tým sa líšila od transformácie v Československu alebo v iných krajinách. A myslím si, že si neuvedomujeme, ako hlboko dnes Maďarsko v tomto smere kleslo. Toto si treba uvedomiť pri rôznych rokovaniach.

Medzi Slovenskom a Maďarskom však začínajú fungovať rôzne nové formy spolupráce a projekty a som strašne nerád, že hoci je to veľmi dôležité, v slovenských ani maďarských médiách sa o tom nedozviete. Ako príklad možno spomenúť, keď pred niekoľkými mesiacmi Bajnai otváral Slovenský dom v jednej slovenskej dedine v Maďarsku, tak hovoril po slovensky. Proste ja ako slovenský Maďar by som strašne rád takisto počul svojho premiéra po maďarsky na Slovensku. Takže to, aká je situácia v Maďarsku, aj ako O'gin prieskum ukázal, ako vníma maďarská verejnosť túto vec, sa odzrkadľuje od stavu spoločnosti.

Zopár iných postrehov: Milan Nič zdôraznil dobrý produkt a ja by som zdôraznil mechanizmy, ktoré ten produkt vedia predávať. A najmä lobing. Myslím, že o tom sa dnes veľmi málo hovorilo. A lobing nesmie byť len štátny, lobing musí byť ten systém, kde sú spoločenský aktéri spolu v nejakej koordinačnej harmónii. Myslím, že si nedávame záležať na vytváraní rôznych lobingových skupín, hlavne v Európe. Milan hovoril o globálnom ponímaní predávania dobrého produktu, a to je strašne dôležité hlavne teraz.

Ďalšia téma je branding. Myslím, že čo sa týka brandingu už spoločenský aktéri urobili veľmi veľa. Boli spomínané aj case studies, takže do toho veľmi nechcem ísť.

Ďalší taký postreh je veľkosť krajiny. Pre mňa je to vždy trošičku smiešne, my sme strašne skromní, proste aj keď máme

výsledky, neradi o tom hovoríme, aj keď máme dobrý produkt, neradi sa predávame - musíme s tým prestať. Ja vždy svojim slovenským kamarátom citujem Viktora Orbána, ktorý svojim Maďarom povedal, že majme odvahu byť veľkí. Myslím, že toto by sme sa od Viktora Orbána mohli naučiť - majme odvahu byť veľkí.

Kvalita vládnutia - to je ďalší postreh – je dôležitou časťou VD. To, že Maďarsko nevyhralo ten spor o jazykový zákon do veľkej miery súvisí s tým, že v kvalite vládnutia je medzi SR a Maďarskom rozdiel. Maďarsko je nezodpovedný hráč, dostal záchranný balík, Slovensko zase úplne naopak. To sa však samozrejme môže zmeniť. Ale kvalita vládnutia je veľmi dôležitá. Takisto môžem uviesť príklad z Kyjeva. To, čo Ukrajina robí, umožnilo EÚ otvoriť vzťah s Bieloruskom. Platí tam taká axióma - na Ukrajine je demokracia, ale nie vládnutie (governance) a v Bielorusku je vládnutie, ale nie demokracia. A teraz sa EÚ snaží skúmať, či je jednoduchšie pridať demokraciu v Bielorusku, kde funguje vládnutie, alebo či je jednoduché pridať vládnutie na Ukrajine, kde funguje demokracia.

Moje otázky pre panelistov: rád by som sa vrátil k tomu, aký systém môže Slovensko vybudovať, čo sa týka VD. Milan, ty si hovoril o tom najviac, čo by si odporúčal pri rozvoji takéhoto systému? Myslím, že existujú rôzne koordinačné mechanizmy, ale ako rozvíjať tento systém?

Diskusia k Panelu 3: Spoločenský aktéri a verejná diplomacia

Elena Mallicková

V prvom rade by som rada poďakovala pánovi Strážayovi za podrobnú informáciu týkajúcu sa Slovensko-maďarského európskeho fóra. Ak som správne informovaná tak aj 10. decembra by sa malo konať stretnutie s maďarskými mimovládnyimi organizáciami, keby ste mi o ňom mohli povedať viac, aké témy budú otvorené? A na margo vystúpenia pána Gažoviča: spomínali ste, že projekty VD sú ohrozené striedaním vlád, hlboko s Vami súhlasím, preto som vo svojom vystúpení viac krát zdôrazňovala, že je veľmi dôležité postaviť VD na výsledkoch celospoločenskej diskusie naprieč celému politickému spektru. Iba vtedy si viem predstaviť, že pretrvá striedanie vlád.

Michal Kovács

Hovoríme tu o VD, o jej koncepcii - mne sa veľmi páči, že sa koncepcia tvorí i bez peňazí, že tento projekt nemá rozpočet a napriek tomu sa dá povedať, že na istej „dobrovoľníckej“ báze funguje. Všetci tu chceme niečo spoločne vytvoriť lebo pocítujeme nutnosť a potrebu do toho ísť. Mňa by však zaujímalo, že čo môžeme my ako mimovládna sféra navyše urobiť, aby sme prispeli aj k reálnej implementovateľnosti koncepcie v budúcnosti. Páčilo sa mi ako mimovládna sféra, myslím, že prostredníctvom pána Niča, pred nejakým časom, keď boli ohlásené rozpočtové škrty v rozvojovej pomoci, reagovala na tieto vládne opatrenia. Mediálny čas, ktorý opatrenia dostali, ponúkol priestor pre apel mimovládnej sféry a celospoločenského dopytu podloženého výskumom verejnej mienky po neznižovaní rozpočtu pôvodne vyčleneného na tieto

účely. Ak je celospoločenský dopyt po niečom, čo môže Slovensku ako zahraničiu otvorenej krajine v hospodárskom rozvoji pomôcť a je to dobrý produkt, tak verím, že môžeme túto podporu využiť na vytvorenie tlaku na inštitúcie, ktoré budú v budúcnosti rozhodovať o vyčlenení rozpočtu na implementáciu jednotnej prezentácie SR.

Chcem sa preto spýtať, čo môžeme urobiť my, kde nás má byť počuť, či sa môžeme skoordinať, aby nás bolo počuť viac? Tie peniaze tam raz musia byť, lebo ak dôjde na reálne veci, či už na promomateriály, mediálny priestor atď., peniaze raz budú musieť byť. Pokiaľ ale budeme len vytvárať koncepcie bez tých peňazí, nikam sa nakoniec nedostaneme.

Ol'ga Gyarfášová

Nevnímam verejnú diplomáciu ako niečo, čo má zdefinovanú finalitu, niečo, čo by sme vedeli zdefinovať ako cieľ, ku ktorému smerujeme. Mali by sme dbať o to, aby sa vytváralo „umožňujúce prostredie“, ako to pomenoval vo svojom vystúpení Ondrej Gažovič. Stav, ktorý je o princípoch, v rámci ktorých môžu rôzni aktéri realizovať rôzne aktivity. Dôležité je si tiež uvedomiť, že verejná diplomacia a prezentácia Slovenska sú dve rôzne veci, vidím tam istý prienik, ale nechápem ich identicky.

Milan Nič

Dnes nemáme v rozvojovej pomoci najväčší problém s peniazmi. Hovorím to napriek tomu, že došlo k rekordnému škrtu rozpočtovej kapitoly MZV a ešte väčšiemu percentuálnemu škrtu v rozvojovej pomoci. Minister Lajčák nám hovorí, že sa usiluje o navýšenie rozpočtu na ODA 2010 a v tomto smere sa mu snažíme pomôcť. Ale napriek tomu opakujem - najväčším problémom dnes nie je do systému ODA SR naliať čo najviac peňazí; najväčší problém je to, že systém ODA SR dnes dobre nefunguje, bol zle vybudovaný a poznačený chybnými krokmi. Zoberte si založenie agentúry SAMRS v roku 2007 a nešťastné vymenovanie jej prvého riaditeľa Zdena Cho, ktorý musel byť odvolaný kvôli vážnym podozreniam z manipulovania výsledkov grantových kôl. To bol začiatok naklonenej roviny, po ktorej sa agentúra SAMRS potom zosúvala do ďalších problémov. Povieť to inak – MZV SR malo dobre vymyslený systém ODA SR a takisto aj odborne zdatné, kompetentné vedenie príslušných rozvojových programov do roku 2006, keď to celé zastrešoval vtedajší štátny tajomník Berényi a riaditeľ ORPO Hulényi. Vtedy sme spolu s ČR boli vo vývoji národného systému ODA na špici krajín V4. A odvtedy to išlo dolu z kopca. Pre nového ministra Kubiša to nebola taká priorita, ako o tom hovoril. Platforma MVRO prestala byť pre MZV SR partnerom. Podnikateľský sektor, ktorý sa dlho nevedel zorganizovať a vytvoriť si vlastné témy v rozvojovej pomoci, začal byť preferovaný nad rámec skutočných kapacít.

A teraz k nastolenej otázke, aké sú odporúčania:

- 1) Lepšia komunikácia a kompetentnejšia „policy making“ v začarovanom trojuholníku riadiacich orgánov štátnej správy – MZV SR, agentúra SAMRS a MF SR, prípadne s väčšou

angažovanosťou parlamentu, resp. ZV NR SR v zmysle politického a programového dohľadu. MF SR správne tlačí na výsledky a efektivitu bilaterálneho komponentu a agentúra SAMRS ju doteraz nebola schopná vykázať. Nemá vybudovaný systém vyhodnotenia a monitorovania podporených projektov. Prerod a regenerácia slovenskej rozvojovej pomoci musí začať od jasnejšej komunikácie potrieb a dosiahnutých výsledkov. Na tomto základe môže dôjsť k ďalším rozhodnutiam vo vláde a vo vedení MZV SR.

- 2) SAMRS ani MZV SR sa nenaučili uvažovať ako donor. Je to vec programového nastavenia, ale aj psychológie a určitých postupov (v angličtine sa tomu hovorí „mindset“). Nedokázali si dobre vytipovať konkrétne ciele v jednotlivých krajinách, zmapovať širšie úsilie donorskej komunity, v rámci neho sa sústrediť na pár vecí a s tým malým budgetom narábať strategicky. Strednodobá stratégia rozvoja ODA SR na roky 2009-2013 jestvuje len na papieri, príslušný odbor na MZV SR si splnil stanovenú úlohu, ale v praxi sa nič nezmenilo. Programové riadenie je také ako predtým – takmer nulové.
- 3) Prepojenie s politickou rovinou v Bratislave a s veľvyslanectvami v samotných krajinách. Mne to pripadá tak, že slovenská rozvojová pomoc je ako strieľanie do tmy. S malými dávkami niekde niečo vystrelíme a čakáme, keď sa rozvidnie, aby sme videli, čo sme vlastne zasiahli. Namiesto toho by sme potrebovali jasnejšiu programovú koncentráciu, presne zvolené zásahy s dobrým účinkom, a následne aj s dobrou propagáciou toho čo robíme v teréne, v samotnej prijímateľskej krajine, plus v Bratislave a Bruseli.

Tomáš Strážay

Myslím, že potreba reflexie uskutočnených aktivít, vrátane tých, ktoré realizovali mimovládni aktéri, je veľmi veľká. Je dôležité

robiť ju aj na Slovensku. Možno by som ju odporúčal aplikovať aj na regionálny rozmer. Čoraz častejšie sa totiž objavujú projekty určitého exportu know how z regionálnej spolupráce, konkrétne vyšehradskej spolupráce. Je podľa mňa na mieste položiť si otázku kto a čo vlastne exportuje. To však nie je možné bez toho, aby sme si my sami urobili akýsi vnútorný audit alebo reflexiu toho, čo vlastne vyšehradská spolupráca znamená pre Slovensko, pre stredoeurópsky región a akým spôsobom môže byť inšpirujúca pre ostatné regionálne iniciatívy, či už vo východnej Európe alebo na Balkáne.

Projekt Slovensko-maďarského európskeho fóra som použil vo význame case study, pretože si myslím, že podobných iniciatív, ktoré sú zamerané na rôzne sféry slovensko-maďarských vzťahov, je viacero. To je na jednej strane veľmi pozitívny aspekt, ktorý, dúfajme, prispeje k väčšej informovanosti slovenskej a maďarskej verejnosti, nielen tej expertnej, o susedoch či vzájomných vzťahoch. Na druhej strane by možno bolo dobré usilovať sa zamedziť prekrývanie aktivít jednotlivých organizácií, aktérov. Ak mimovládne organizácie, ktoré majú podobné zameranie, budú iniciovať stále nové a nové projekty s veľmi podobnými cieľmi, ich efekt nebude taký významný ako si predstavujú, respektíve ako by mohol byť. Skôr sa prikláňam k myšlienke „viac hláv viac rozumu“. Aktivity je potrebné premyslieť, naplánovať, možno aj spoločne vo väčšom kruhu. Týka sa to aj Slovensko-maďarského európskeho fóra – týmto zároveň prizývam k spolupráci možných záujemcov. A teraz veľmi konkrétne k ďalším aktivitám v rámci Fóra. 10. decembra sa uskutoční na pôde SFPA seminár zameraný práve na Vyšehradskú štvorku, na videnie V4 z Budapešti a z Bratislavy. Cieľom je nielen zhodnotenie doterajšieho pôsobenia, ale aj načrtnutie budúcnosti V4, s dôrazom na nové nástroje, nové témy, ktorým by sa spolupráca mohla venovať. Projekt Slovensko-maďarského európskeho fóra bude pokračovať aj na budúci rok,

hovorit' o konkrétnych témach je však teraz možno ešte predčasné, ich výber je pomerne široký. Už teraz však pozývam všetkých, ktorí majú záujem, na ďalšie podujatia realizované v rámci projektu.

Ondrej Gažovič

Nemyslím, že prideme jedného dňa do bodu, kedy si povieme, že sa nám to celé podarilo a že sme vybudovali VD Slovenska. Tá cesta, ktorou sme vykročili, je vlastne cieľom. A mám pocit, že sa na tú cestu vykročilo pomerne dobre, o čom svedčí táto diskusia odborníkov z MZV SR, mimovládnych organizácií a akademickej sféry. Pozitívne vnímam aj vysoké zastúpenie kolegov z Ústavu európskych štúdií a medzinárodných vzťahov FSEV UK, zdá sa, že v Bratislave vzniká na akademickej pôde Univerzity Komenského silné analytické centrum so záujmom zaoberať sa VD. Takisto kladne vnímam správu p. riaditeľky Mallickovej o pozitívnom kontakte s firmou ESET – spolupráca s úspešnými komerčnými spoločnosťami môže slovenskej VD určite pomôcť.

Na druhej strane, chýbajú mi tu zástupcovia politických strán. Bolo by prospešné zapojiť do dialógu zahraničnopolitických expertov týchto strán a dosiahnuť nadstranícke vnímanie tejto problematiky. Verejná diplomacia SR by totiž mala pokračovať a rozvíjať sa bez ohľadu na to, ktorá vláda je práve pri moci.

Peter Vršanský

Začnem tým, čím by som mal skončiť. Z tohto miesta vás môžem ubezpečiť, že zaradíme problematiku verejnej diplomacie (VD) do prípravy diplomatických pracovníkov. Nielen preto, že je to moderné, ale preto, že je to jednoducho nevyhnutné. Keď analyzujeme vývoj diplomacie, tak vidíme určité objektívne trendy, ktoré chceme aj my zohľadňovať vo vzdelávaní diplomatov. Osobne

si myslím, že ide najmä o tieto trendy – prechod ťažiska diania od bilaterálnej diplomacie k multilaterálnej diplomacii, od klasických foriem diplomacie k novým moderným formám (vrátane VD), od separácie diplomacie k jej integrácii s ďalšími prvkami. Je to posun od teórie k praxi, posun v prioritách pri plnení funkcií diplomatickej misie podľa Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch - napr. od pasívnejšej funkcie "reporting" v prospech aktívnejšej funkcie "promoting", a tiež prechodný, hospodárskou krízou objektívne determinovaný trend „od bohatstva k chudobe“ pokiaľ ide o prostriedky na financovanie vzdelávania na národnej a medzinárodnej úrovni. To sú okolnosti, ktoré nás dnes zaväzujú chápať VD ako súčasť odborného know-how moderného diplomata. Pokiaľ ide o VD, bolo veľa povedaného. Diskusia potvrdzuje, že ide o naozaj komplexný, široký problém. Ja osobne si nemyslím, že VD je iba nový strategický nástroj MZV, ale že aj MZV je nový strategický nástroj verejnej diplomacie. Čo dnes spoločne hľadáme je priesečník medzi vertikálnou líniou, ktorá predstavuje zahraničnú službu, kde platí princíp subordinácie, a horizontálnou líniou, ktorá predstavuje úsilie občianskeho sektora a NGO o podporu demokracie. Týmto priesečníkom je práve VD, ktorá spája klasickú zahraničnú službu (kde najčastejšie používaným slovom je štát), s aktivitami v horizontálnej rovine (napr. NGO), kde sa pojem štát menej používa. VD tak spája zdanlivo protirečivé oblasti. Ak spomenuté prekrížené línie vytvárajú 4 kvadranty, tak potom kvadrant vpravo hore (+/+) znamená spojenie dobre organizovaného štátu s demokratickým snažením, čiže to, o čo sa všetci usilujeme. Na druhej strane, dobre organizovaný štát bez prvku demokracie (+/-) znamená totalitu. Štát, ktorý nie je dobre organizovaný, avšak uplatňuje zásady demokracie (-/+) predstavuje anarchiu. Posledný kvadrant (-/-) predstavuje to, čo si nikto z nás neželá – štátny systém, ktorý nie je ani dobre organizovaný a ani demokratický. Pokiaľ ide o VD, je nielen križovatkou dvoch línií, ale aj novou modernou funkciou zahraničnej politiky štátu, ktorá

pozitívne dopĺňa klasické funkcie diplomatickej misie zakotvené vo Viedenskom dohovore o diplomatických stykoch.

Na záver by som chcel poďakovať všetkým diskutérom. Pre mňa osobne to bolo veľmi zaujímavé podujatie.

Iveta Námerová

V súčasnej dobe pracujem na príprave dokumentu „Komunikačná stratégia pre rozvojovú pomoc“. Aj dnešná diskusia potvrdila môj názor, že je potrebné spojiť úsilie jednotlivých hráčov pôsobiacich v oblasti komunikácie aj verejnej diplomacie smerom k verejnosti. V rámci rozvojovej pomoci sa dosiahol značný pokrok, spomínali to aj viacerí predrečníci. Prácu v oblasti rozvojovej pomoci je potrebné sprostredkovať našej verejnosti, je to zároveň možnosť ako propagovať Slovensko doma aj v zahraničí. Podobne ako vo verejnej diplomacii ide o dve dimenzie, prezentovanie tejto práce na Slovensku, ale zároveň aj v zahraničí a preukázať pozitívne výsledky programovej a projektovej práce v oblasti rozvojovej pomoci.

Jozef Bátora

Na záver je dôležité povedať, že definícia verejnej diplomacie, o ktorej som hovoril, si nerobí nárok byť nejakou ultimátnou, konečnou definíciou. To nie je ani cieľom. Pracujeme na tom, je to proces, ktorý sa vyvíja a sme len na začiatku. Definície sú však dôležité, pretože umožňujú viesť sústredenejšiu diskusiu. Takýto typ diskusií, ako sme mali dnes, však v prvom rade prispieva k tomu, aby sme chápali dôležitosť VD pre dnešný výkon zahraničnej politiky štátu.

Chcel by som sa veľmi pekne poďakovať všetkým panelistom a aj vám diskutujúcim za veľmi produktívny deň.

Elena Mallicková

Chcela by som poďakovať pánovi Bátorovi za prípravu dnešných panelových diskusií, za ich obsadenie zaujímavými a kvalitnými panelistami a vám všetkým za podnetnú diskusiu. Som presvedčená, že ide o začiatok takejto našej diskusie, že sme dnes založili tradíciu a dúfam, že o rok sa stretneme znova a ešte v širšom obsadení.

Panelisti a predsedajúci panelov:

Jozef Bátora, docent, Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK

Norbert Brada, referent, Odbor štátov severnej Ameriky, Austrálie, Blízkeho a Stredného Východu, MZV SR

Pavol Demeš, riaditeľ, The German Marshall Fund of the US, Bratislava

Alexander Duleba, riaditeľ, Výskumné centrum SFPA

Ondrej Gažovič, interný doktorand, Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK

Vasil Grivna, generálny riaditeľ, Sekcia verejnej diplomacie a služieb občanom, MZV SR

Ol'ga Gyárfášová, analytička, Inštitút pre verejné otázky, odborná asistentka, Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK

Zuzana Hozlárová, interná doktorandka, Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK

Balázs Jarábik, vedúci zastúpenia pre Bielorusko a Ukrajinu, Pact Inc., analytik, FRIDE

Rastislav Káčer, prezident, Slovenská atlantická komisia, bývalý veľvyslanec SR v USA

Peter Kopecký, odborný asistent, Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK, bývalý veľvyslanec SR v Rumunsku

Elena Mallicková, riaditeľka, Odbor verejnej diplomacie, MZV SR

Lucia Marcišiaková, referentka, Odbor bezpečnostnej politiky, MZV SR

Silvia Miháliková, profesorka a riaditeľka, Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK

Milan Nič, riaditeľ pre rozvoj, Nadácia Pontis, analytik, European Stability Initiative

Stanislav Vallo, veľvyslanec SR v Taliansku

Peter Weiss, veľvyslanec SR v Maďarsku

Miroslav Wlachovský, prvý tajomník, Stála misia SR pri OBSE, Viedeň

Diskutujúci:

Tomáš Bičan, riaditeľ, Odbor ekonomickej diplomacie, MZV SR

Juraj Buzalka, odborný asistent, Ústav sociálnej antropológie, FSEV UK

Milan Ježovica, zahraničnopolitický analytik, M.E.S.A. 10

Michal Kovács, zahraničnopolitický analytik, Centrum severoamerických štúdií, Ekonomická Univerzita a Euroatlantické centrum

Dušan Leška, docent, Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK

Iveta Námerová, riaditeľka, Administratívna a kontrakčná jednotka, Slovak-UNDP Trust Fund

Erik Pajtinka, odborný asistent, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela

Andrej Školka, mediálny analytik, Škola komunikácie a médií, n.o.

Peter Vršanský, vedúci Oddelenia vzdelávania, Diplomatická akadémia, MZV SR

Apendix 1:

Verejná diplomacia: nový strategický nástroj MZV SR

(program konferencie)

4. december 2009, Kongresová sála MZV, Bratislava

PROGRAM:

9:00 - 9:30 Registrácia účastníkov

9:30 - 9:45 Otvorenie konferencie

Jozef Bátora *Potreba uvažovania o verejnej diplomacii: otvorenie konferencie*

Vasil Grivna *Verejná diplomacia ako nový strategický nástroj MZV SR (úvodný príhovor)*

9:45 - 11:00 **Panel 1: Nová koncepcia verejnej diplomacie MZV SR**

Predseda/chair: **Silvia Miháliková**

Elena Mallicková *Verejná diplomacia ako priorita Ministerstva zahraničných vecí*

Jozef Bátora *Verejná diplomacia: Koncepcie a zahraničná dimenzia*

Alexander Duleba *Poznámky k domácejmu vektoru verejnej diplomacie*

Diskutér: **Pavol Demeš**

11:00-11:15 OBČERSTVENIE

11:15-12:45 **Panel 2: Verejná diplomacia MZV SR v zahraničí**

Predseda/chair: **Peter Kopecký**

Peter Weiss Verejná diplomacia v Maďarsku

Lucia Marcišiaková Verejná diplomacia v spolupráci s NATO

Rastislav Káčer Verejná diplomacia v USA

Stanislav Vallo Verejná diplomacia v Taliansku

Norbert Brada Verejná diplomacia na pôde OSN a EÚ

Diskutér: **Miroslav Wlachovský**

12:30-13:30 OBED

13:30-14:45 **Panel 3: Spoločenský aktéri a verejná diplomacia MZV SR**

Predseda/chair: **Zuzana Hozlárová**

Oľga Gyárfášová Slovenská verejnosť a zahraničná politika

Milan Nič Verejná diplomacia a MVO v zahraničí

Tomáš Strážay Pokračujúci príbeh Slovensko-maďarského európskeho fóra

Ondrej Gažovič Slovak Aid ako nástroj verejnej diplomacie

Diskutér: **Balázs Jarábik**

ČAŠA VÍNA

OBSAH

Úvod.....	3
Jozef Bátora - Potreba uvažovania o verejnej diplomacii: otvorenie konferencie	4
Vasil Grivna - Verejná diplomacia – nový strategický nástroj MZV SR	6
Nová koncepcia verejnej diplomacie MZV SR	9
Elena Mallicková - Verejná diplomacia ako priorita MZV SR.....	10
Jozef Bátora - Verejná diplomacia: Koncepcie a zahraničná dimenzia	14
Alexander Duleba - Poznámky k domácejmu vektoru verejnej diplomacie	20
Pavol Demeš - Komentár k príspevkom v paneli „Nová koncepcia verejnej diplomacie MZV SR“	26
Diskusia k Panelu 1: Nová koncepcia verejnej diplomacie MZV SR.....	30
Verejná diplomacia MZV SR v zahraničí.....	39
Peter Weiss - Verejná diplomacia v Maďarsku.....	40
Lucia Marcišiaková - Verejná diplomacia v spolupráci s NATO	45
Rastislav Káčer - Verejná diplomacia v USA	49
Stanislav Vallo - Verejná diplomacia v Taliansku.....	53
Norbert Brada - Verejná / kultúrna diplomacia na pôde OSN a EÚ.....	57
Miroslav Wlachovský - Komentár k príspevkom v Paneli 2: Verejná diplomacia MZV SR v zahraničí.....	61
Diskusia k Panelu 2: Verejná diplomacia MZV SR v zahraničí.....	64
Spoločenský aktéri a verejná diplomacia MZV SR.....	80
Oľga Gyárfášová - Slovenská verejnosť a zahraničná politika	81

Milan Nič - Verejná diplomacia a mimovládne organizácie	88
Tomáš Strážay - Pokračujúci príbeh Slovensko-maďarského európskeho fóra.....	91
Ondrej Gažovič - Slovak Aid ako nositeľ verejnej diplomacie SR.....	96
Balász Jarábik - Komentár k príspevkom v Paneli 3: Spoločenský aktéri a verejná diplomacia.....	105
Diskusia k Panelu 3: Spoločenský aktéri a verejná diplomacia	108
Panelisti a predsedajúci panelov	117
Diskutujúci.....	119
Program konferencie	120